

Concept erfgoedbeleid Dijk en Waard

Erfgoed voor onze toekomst

20 juni 2025

Zaaknummer: 1042698 (2025)

Dit erfgoedbeleid is een product van de gemeente Dijk en Waard in samenwerking met Culthis adviesbureau cultuurhistorie (via de Erfgoedmatch, Ad Vinci)
Tekst en redactie: Linda Driesen – van der Male (Culthis adviesbureau cultuurhistorie)

Voorwoord

De gemeente Dijk en Waard heeft een lange en diverse historie. De dorpen en de stad hebben een gezamenlijke geschiedenis, maar ook ieder een eigen verhaal. Als inwoners van Dijk en Waard maken we onderdeel uit van die geschiedenis. De één zal zich meer thuis voelen bij het verhaal van de Langedijkse tuinders en de ander herkent zich meer in het verhaal van de forenzen in Heerhugowaard. De één voelt zich nauw verbonden met het vaarwater van de oude polders en de ander voelt meer voor de rechte wegen van de jonge droogmakerij. Maar uiteindelijk delen we hetzelfde landschap en alle verschillende verhalen die daarbij horen. Het is allemaal onderdeel van ons gedeelde erfgoed.

Ons erfgoed draagt op verschillende manieren bij aan een aantrekkelijke woon- en werkomgeving, een plek waar we ons thuis voelen. Daarom zie ik erfgoed als een onmisbare bouwsteen in de identiteit van de gemeente Dijk en Waard. Het is een optelsom van de verhalen, gebouwen, landschappen, archeologische resten, gebruiken en feesten. Als we de verhalen achter dit erfgoed kennen, helpt dat onze eigen leefomgeving beter te begrijpen en kijken we met andere ogen naar onze woonomgeving.

De uitgangspunten van dit beleid zijn erop gericht erfgoed een rol in de toekomstige ontwikkelingen binnen de gemeente te geven. Bij ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving laten we ons inspireren door het verleden om het heden en de toekomst vorm te geven. Onze leefomgeving is namelijk geen onbeschreven pagina. Het is het gevolg van eeuwen aan ontwikkelingen en dat willen we ook aan de generaties na ons laten zien. Het erfgoed moet daarbij beleefbaar worden, zodat we er allemaal van kunnen genieten en ons kunnen laten verrassen door de veelzijdigheid ervan.

Ester Leibbrand
Wethouder erfgoed

Inhoudsopgave

Leeswijzer 5

Inleiding 6
Erfgoed? Wat is dat eigenlijk? 6
Meerwaarde van erfgoed 7
Samen weten we meer 8

Hoofdstuk 1 Dijk en Waards erfgoed 10
1.1 Historische typering in een notendop 11
1.1.1 Land van water, dijken, agrariërs en tuinders 11
1.1.2 Tuinders en bedrijven 12
1.1.3 Opnieuw grijpen mensen handen in 13
1.2 Kenmerken van onze historie 14
1.3 Erfgoed dat het verhaal compleet maakt. 16

Hoofdstuk 2 Van ambitie naar actie 17
2.1 Ambitie 1 Erfgoed verbindt verleden en toekomst 19
2.1.1 Stap 1 – Erfgoed heeft een duidelijke plek binnen processen 20
2.1.2 Stap 2 – Erfgoed in het Omgevingsplan 21
2.1.3 Stap 3 – Extra aandacht voor specifieke thema's 23
2.1.4 Stap 4 – Evaluatie beschermde status gemeentelijke monumenten en beeldbepalende en karakteristieke panden 29
2.2 Ambitie 2 – Levend erfgoed voor iedereen 30
2.2.1 Stap 1 – We blijven in gesprek met onze inwoners over erfgoed 32
2.2.2 Stap 2 – Steun aan monumenteneigenaren 34
2.2.3 Stap 3 – Jong geleerd, oud gedaan 35
2.2.4 Stap 4 – Ondersteuning van projecten die erfgoed zichtbaar maken 36
2.2.5 Stap 5 – Subsidie als aanjager 39
2.2.6 Stap 6 – Concrete gemeentelijke projecten 40

Hoofdstuk 3 Uitvoeringsparagraaf 42
3.1 Capaciteit 43
3.2 Planning 43
3.3 Financiën 43
3.4 Evaluatie 45

Bijlagen 46
Bijlage 1 – Wettelijke kaders, provinciale en gemeentelijke kaders 47
Bijlage 2 – Overzicht inventarisaties erfgoed Dijk en Waard en gemeentelijk erfgoedregister 53
Bijlage 3 – Verslag en uitkomsten participatie (losse bijlage) 63
Bijlage 4 –Publieksbrochure Gebiedsbiografie Dijk en Waard (losse bijlage) 64
Bijlage 5 – Verslag reactieronde concept erfgoedbeleid Dijk en Waard 2025, Erfgoed voor onze toekomst (losse bijlage) 65

Leeswijzer

Dit erfgoedbeleid Dijk en Waard, *Erfgoed voor onze toekomst*, maakt inzichtelijk hoe we de komende jaren met ons erfgoed om willen gaan. De gemeente Dijk en Waard heeft niet eerder eigen erfgoedbeleid gehad. Toch ontbreekt het gemeente Dijk en Waard niet aan bekend en onbekend erfgoed. Met dit beleid zorgen we ervoor dat we het erfgoed in de toekomst ook nog kunnen laten zien aan de generaties die na ons komen.

In de *inleiding* bespreken we de belangrijkste redenen voor het opstellen van dit erfgoedbeleid. We gaan daarbij in op de veranderingen in het werkveld en op de meerwaarde die erfgoed heeft. Hierbij schenken we ook aandacht aan wat erfgoed nu eigenlijk allemaal omvat. Ook gaan we in op hoe we de inwoners, organisaties en monumenteneigenaren van Dijk en Waard hebben betrokken in het opstellen van erfgoedbeleid. We hebben dit namelijk niet alleen bedacht.

Hoofdstuk 1 gaat vervolgens in op wat nu eigenlijk het erfgoed is van Dijk en Waard. Hier benoemen we de hoogtepunten van de gemeentelijke geschiedenis vanaf de prehistorie tot aan de 21ste eeuw.

De beleidsmatige uitdagingen waar we de komende jaren voor staan, komen aan de orde in *hoofdstuk 2*. Hier formuleren we twee ambities waar we de komende jaren mee aan de slag gaan. Daar koppelen we direct een concreet stappenplan aan, waarmee we deze ambities willen halen. Zonder actie komen we immers nergens.

Hoofdstuk 3 betreft een uitvoeringsparagraaf op hoofdlijnen. We vermelden hoe we het beleid financieren en stellen een prioritering van de acties voor.

De *bijlagen* bevatten een nadere toelichting op zowel de kaders als de inhoudelijke achtergrond. In bijlage 1 bieden we plek aan de wettelijke kaders waarbinnen dit beleid is opgesteld. Het gaat daarbij om landelijke wetten, provinciale en gemeentelijke regels. Ook laten we hier in bijlage zien welke erfgoedinventarisaties, beschermde monumenten en onderzoeksrapporten we al hebben en die de inhoudelijke basis voor onze acties zijn. Bijlage 3 bevat de verantwoording en beknopt overzicht van uitkomsten van de participatie. Bijlage 4 is de publieksbrochure van de Gebiedsbiografie Dijk en Waard. Deze brochure vertelt het hele verhaal van de geschiedenis van Dijk en Waard.

Inleiding

Dijk en Waard is een jonge gemeente met een lange geschiedenis. De gemeente ontstond op 1 januari 2022 uit een samenvoeging van de voormalige gemeenten Langedijk en Heerhugowaard. Hoewel er veel verschillen zijn, is er ook een gezamenlijk verleden. Dit zorgt ervoor dat gemeente Dijk en Waard een rijke en diverse historie heeft waarin alle inwoners een stukje van zichzelf kunnen terugvinden.

Het gemeentelijk erfgoedbeleid van de voormalige gemeenten Heerhugowaard en Langedijk werd in het begin van de jaren 2010 ontwikkeld. Sindsdien is er geen nieuw beleid meer opgesteld. In de afgelopen jaren is de omgang met erfgoed vanuit een ad hoc benadering en in de geest van de oude beleidsdocumenten opgepakt. Op landelijk niveau is er de afgelopen jaren veel gewijzigd op het gebied van de erfgoedzorg. Er zijn onder andere twee nieuwe wetten ingevoerd en een verdrag ondertekend, die nieuwe eisen aan erfgoedzorg stellen. Ten eerste is de Monumentenwet 1988 vervangen door de Erfgoedwet 2016. De tweede nieuwe wet is de Omgevingswet 2024. Als laatste is in januari 2024 het Internationale Verdrag van Faro door Nederland ondertekend, waarin erfgoed als onderdeel van de samenleving een belangrijke rol speelt. Wat de nieuwe wetten en het verdrag precies betekenen voor onze wettelijke taken is opgenomen in bijlage 1. Zowel de landelijke als de lokale veranderingen vragen om een nieuwe kijk op de omgang met erfgoed. Dit beleidsdocument geeft invulling aan deze nieuwe realiteit.

Erfgoed? Wat is dat eigenlijk?

Bij erfgoed denken veel mensen aan kastelen, molens en kerken. Maar ons erfgoed bestaat uit zoveel meer dan dat. Het omvat alles wat we van onze voorouders hebben gekregen en willen doorgeven aan onze kleinkinderen. Soms kan je erfgoed aanraken, zoals gebouwen, landschappen of archeologische resten. Dit noemen we materieel erfgoed. Meestal staat materieel erfgoed vast op een plek en soms is het verplaatsbaar, zoals voer- en vaartuigen en gereedschappen. In dat geval noemen we het mobiel erfgoed.

Er is ook erfgoed dat je niet kan aanraken, het immaterieel erfgoed. Dit zijn dingen die je met je hoofd en hart beleeft, zoals tradities, feesten en rituelen. In Dijk en Waard zijn er bijvoorbeeld de jaarlijkse kermis en de feestweek van Sint Pancras. Ook de kennis van tuinders, het maken van zuurkool en oude beroepen horen bij dit immaterieel erfgoed. Nieuwe generaties en nieuwkomers in Nederland brengen ook nieuw erfgoed met zich mee in de vorm van hun eigen feesten en gerechten. Soms smelten die een beetje samen met oude feesten en gebruiken. Zo is het immaterieel erfgoed van de gemeente een smeltkroes aan oude en nieuwere gebruiken, waardoor verbinding ontstaat tussen de inwoners.

Verschillende soorten erfgoed zijn vaak nauw met elkaar verbonden. Zoals het ontstaan van het land van de tuinders in het Rijk der Duizend Eilanden, de speciale koolschuiten die werden gebruikt voor het vervoer van de kolen naar de Broekerveiling, de koolschuren om de kolen te bewaren en de voor deze omgeving unieke koolsoorten, zoals de Langedijker Bewaar. Het één kan niet zonder het ander: materieel en immaterieel erfgoed gaan hand in hand.

Wanneer in deze nota over erfgoed wordt gesproken, gaat het dus in principe over alle soorten erfgoed. Dat betekent dat het gaat over:

- Archeologische resten
- (Cultuur)Landschap
- Groen erfgoed, zoals parken en begraafplaatsen
- Stedenbouw
- Gebouwde objecten
- Roerende zaken, zoals historische auto's, boten, gereedschappen, klederdracht, e.d.
- Immateriële zaken, markten en kermissen, gebruiken, streekgerechten, verhalen, het dragen van klederdracht, e.d.

Wat precies tot het erfgoed van Dijk en Waard hoort, is te lezen in hoofdstuk 1 (Dijk en Waards erfgoed) en in bijlage 4 (publieksbrochure Gebiedsbiografie Dijk en Waard).

Beschermd en onbeschermd erfgoed

Een deel van het erfgoed is landelijk, regionaal of lokaal beschermd. We hebben het dan over de beschermde rijksmonumenten, de beschermde provinciale monumenten, beschermde gemeentelijke monumenten en karakteristieke en beeldbepalende panden. Voor deze monumenten geldt dat de regels zijn opgenomen in wetten, verordeningen en in het omgevingsplan[1]. Niet al het erfgoed binnen de gemeente wordt beschermd. Dat betekent niet direct dat het geen waarde heeft. Het betekent dat we of de waarde nog niet in kaart hebben gebracht of dat er goede redenen waren om de bescherming (nog) niet in regels vast te leggen (zie Hoofdstuk 2). Deze beleidsnota heeft betrekking op al het beschermde en niet beschermde erfgoed in de gemeente Dijk en Waard.

Meerwaarde van erfgoed

Erfgoed is onderdeel van onze dagelijkse leefomgeving. Of het nu gaat om de historische watergang die door een nieuwe woonwijk loopt, de eilanden van het Oosterdelgebied, de molens die de Waard ooit droogzetten of die ene bijzondere school aan het einde van de straat: al deze elementen zijn onderdeel van onze gezamenlijke geschiedenis. Die geschiedenis heeft binnen een bepaalde regio vaak veel overeenkomsten, maar op het niveau van dorpen en steden heeft ieder gebied ook zijn eigen specifieke geschiedenis. Juist die eigenheid bepaalt de identiteit van een gebied: Waar in Broek op Langedijk de kool echt bij het dorp hoort, horen de eigentijdse nieuwbouwwijken echt bij Heerhugowaard. Erfgoed geeft daardoor structuur aan de leefomgeving. Door de ouderdom van het erfgoed is het vaak een herkennings- en oriëntatiepunt binnen een dorp of stad, waardoor je weet waar je bent en de omgeving bekend is. Zo draagt erfgoed bij aan een mooie en unieke leefomgeving. Vanwege het unieke erfgoed van Dijk en Waard is het prettig wonen in Dijk en Waard.

Marktdag in Broek op Langedijk. Wethouder Ester Leibbrand (rechtsachter) en adviser Erfgoed Lieve-Lotte Groeneweg spreken met inwoners over wat erfgoed voor hen betekent (foto Linda Driesen).

Ook economisch gezien heeft erfgoed een meerwaarde voor de samenleving. Uit meerdere onafhankelijke onderzoeken[2] is naar voren gekomen dat een omgeving waarin zich historische elementen bevinden, wordt gewaardeerd door mensen. Iedere euro die wordt besteed, komt anderhalve maal terug in de maatschappij. Denk hierbij aan hogere vastgoedprijzen, aantrekkingskracht voor recreatie en toerisme, aantrekkingskracht voor startups en innovatieve bedrijvigheid in de creatieve sector en een interessante leefomgeving voor een jongere beroepsbevolking. Dit beeld wordt ondersteund door de uitkomsten van ons eigen onderzoek onder inwoners van Dijk en Waard dat we voorafgaand aan het opstellen van dit beleid hebben uitgevoerd (zie

[1] In het omgevingsplan staan regels voor het gehele grondgebied van de gemeente en die helpen om ontwikkelingen mogelijk te maken en tegelijkertijd onze leefomgeving te beschermen. Zo staat er bijvoorbeeld in of er een dakkapel mag worden geplaatst, hoe hoog nieuwe huizen mogen worden of aan welke natuur- of geluidsnormen een initiatiefnemer van een ontwikkeling moet voldoen.

[2] Onder andere Witteveen en Bos, *In stand houden loont*, juli 2012. Op 7 juli 2016 heeft de Rijksuniversiteit Groningen een Rapport gepresenteerd waarin werd aangetoond dat herbestemming van erfgoed bijdraagt aan stijgende huizenprijzen en opwaardering van de buurt. Verder staan belangrijke uitkomsten van de effecten van het behoud van erfgoed beschreven in de rapporten Van Dommelen, S. en C. Pen (red.), *Cultureel erfgoed op waarde geschat*, 2013 en Planbureau voor de leefomgeving, *Erfgoed als omgevingswaarde,* Den Haag 2022.

‘Samen weten we meer’, pag. 7). Inwoners vinden het behoud van erfgoed belangrijk omdat het onderdeel is van hun eigen geschiedenis en identiteit.
Erfgoed kan daarmee worden gezien als de motor voor of een verbinding tussen ontwikkelingen op verschillende vakgebieden.

Het bovenstaande geeft voldoende aanleiding om een duidelijk beleid te formuleren op de omgang met erfgoed. Het is een waarde die alle inwoners van Dijk en Waard aangaat. Bekendheid met erfgoed versterkt het gevoel van de verbondenheid met iemands eigen leefomgeving. Dit draagt uiteindelijk bij aan het gevoel van trots waar je woont. En het versterkt een prettig en aantrekkelijk woon-, werk en leefmilieu in gemeente Dijk en Waard.

Samen weten we meer

Erfgoed is van iedereen. Om dat te benadrukken hebben we bij het opstellen van dit beleid alle inwoners en monumenteneigenaren betrokken door middel van een uitgebreid communicatie- en participatietraject. Een uitgebreid verslag van de uitkomsten is opgenomen in bijlage 3.

Verloop participatie

Het participatietraject bestond uit verschillende fases. De start lag binnen de muren van het gemeentehuis. Hier hebben we gesproken met collega’s van verschillende afdelingen en gezocht naar raakvlakken met bestaand beleid of andere beleidsontwikkelingen.
De aftrap voor de participatie met inwoners is gegeven tijdens Open Monumentendag 2024. Op deze dag is een eerste beknopte vragenlijst over erfgoed uitgegaan onder de bezoekers van de Open Monumentendag. Het brede gesprek met inwoners en monumenteneigenaren bestond uit twee daaropvolgende online vragenlijsten. De eerste vragenlijst was bedoeld voor alle inwoners. De tweede alleen voor monumenteneigenaren. Beide vragenlijsten stonden open van 1 november tot 19 december 2024. Om de aandacht te vestigen op de vragenlijsten heeft er een social media-campagne en campagne via traditionele media (kranten) plaatsgevonden met aankondigingen en inhoudelijke artikelen. De reactie op de vragenlijsten was groot. In totaal hebben meer dan 700 inwoners een van de vragenlijsten ingevuld. Een bewijs dat erfgoed binnen de gemeente Dijk en Waard leeft.

Participatieavond in de Kooger Kerk op 9 december 2024. Naast een plenair deel was er ruimte voor individuele gesprekken aan gesprekstafels of bij een stille wand (foto gemeente Dijk en Waard/ Daan Brandsen).

Om een nog bredere doelgroep aan te spreken, hebben we in november 2024 ook twee keer op de markt gestaan. Eenmaal in Heerhugowaard en een keer in Broek op Langedijk. Bij deze laatste marktdag was ook wethouder Ester Leibbrand aanwezig om met inwoners in gesprek te gaan. Ook hebben we winkelcentrum Middenwaard bezocht in december 2024. Tijdens deze drie dagen hebben we inwoners van alle leeftijden aangesproken: van tieners tot ouderen. Dit heeft een goed beeld gegeven van hoe de verschillende leeftijdsgroepen naar erfgoed kijken. Tijdens de marktdagen en winkelcentrummiddag hebben een aantal inwoners ook aangegeven niet met ons in gesprek te willen. Er is natuurlijk altijd een groep inwoners die niet

zo veel heeft met erfgoed, maar er blijken ook enkele inwoners te zijn die vinden dat de gemeente al jaren te weinig doet. Naar hun mening is al het erfgoed al verdwenen.
We hebben naast de bovenstaande stappen ook gesprekken geïnitieerd met specifieke doelgroepen, zoals de historische verenigingen, basis- en middelbaar onderwijs en de religieuze gemeenschappen. Niet alle bijeenkomsten hadden de gewenste opkomst. Meestal was dit het gevolg van de drukte bij de gevraagde partijen. We zien deze gesprekken daarom vooral als eerste kennismaking en als een start van een doorlopende dialoog en zullen deze partijen ook bij de uitvoering van het beleid blijven betrekken.

Als laatste is er een participatieavond georganiseerd in de Kooger kerk in Zuid-Scharwoude. Hier konden inwoners en monumenteneigenaren in gesprek gaan met wethouder Ester Leibbrand, de medewerkers van de gemeente Dijk en Waard en de projectleider van het erfgoedbeleid. Deze avond leverde open gesprekken op over hoe de gemeente in het verleden met erfgoed is omgegaan en hoe zij dat in de toekomst beter kan doen.

Uitkomsten participatie
De participatie heeft ons waardevolle nieuwe inzichten gegeven in hoe de inwoners van Dijk en Waard tegen het erfgoed aankijken en wat zij belangrijk vinden als we het hebben over behoud van erfgoed. We hebben de uitkomsten zo veel als mogelijk verwerkt in dit beleidsdocument. Hierdoor zijn bepaalde onderwerpen, zoals het onderzoeken van de subsidiemogelijkheden, in het beleid opgenomen en kijken we beter naar de rol van de adviseur Erfgoed als vraagbaak voor monumenteneigenaren.

Bezoekers van Open Monumentendag 2024 nemen een kijkje bij het Regthuis en het brandspuithuis in Oudkarspel (foto Alexandra Heeremans).

Hoofdstuk 1

Dijk en Waards Erfgoed

Hoofdstuk 1 Dijk en Waards erfgoed

Wat maakt gemeente Dijk en Waard nu eigenlijk echt tot Dijk en Waard? We hebben 123 beschermde monumenten in de gemeente. Deze rijksmonumenten, provinciale en gemeentelijke monumenten zijn samen met de 57 beeldbepalende en karakteristieke panden een tastbare herinnering aan de geschiedenis van de gemeente. Maar ons erfgoed omvat heel veel meer dan gebouwde monumenten. Het gaat ook over niet beschermde landschappen en stedenbouwkundige structuren, archeologische resten in de bodem, mobiel erfgoed (zoals vaartuigen en gereedschappen), gebruiken en tradities.

Om meer inzicht te krijgen in wat ons erfgoed allemaal omvat hebben we in 2023 een gebiedsbiografie (bijlage 4) laten opstellen van de gemeente Dijk en Waard. Deze vertelt het verhaal van de gemeente vanaf het ontstaan van het landschap tot aan de ontwikkelingen rondom het jaar 2000. De informatie uit dit verhaal kunnen we inmiddels aanvullen met de ervaringen van onze inwoners die we bij de participatie rondom dit erfgoedbeleid hebben verzameld (bijlage 3).

1.1 Historische typering in een notendop

Het water, de tuinders en agrariërs spelen een belangrijke rol in geschiedenis van Dijk en Waard. Zowel in de beleving van onze inwoners als in de gebiedsbiografie Dijk en Waard heeft het landschap en het *leven met water* een prominente plek in de historie van de gemeente. De verhalen en gebruiken die daarbij horen, verbinden de verschillende typen erfgoed en de verschillende geschiedenislijnen met elkaar. En of we het nu hebben over de eerste prehistorische bewoners van de strandwal van Sint Pancras, de mannen die in de vroege middeleeuwen de eerste dijken aanlegden, de eerste boeren die aan de slag gingen in de net drooggemaakte Heerhugowaard of de eerste forensen die zich in de jaren 50 en 60 van de 20ste eeuw in de nieuwe woonwijken van Heerhugowaard vestigden: Het waren allemaal *doeners en makers*. Mensen die gewend waren hun steentje bij te dragen aan de maatschappij en ook gewend waren zich in te zetten voor de opbouw van hun leefomgeving. Ook als de omstandigheden niet zo makkelijk waren. Samen maakten ze er het beste van. Zowel het leven met water als een maatschappij die door doeners en makers wordt geleid, is nauw verbonden met de historie van onze gemeente en zit verankerd in ons DNA.

1.1.1 Land van water, dijken, agrariërs en tuinders

Veel inwoners en bezoekers van Dijk en Waard roemen de waterrijke gemeente. Het nodigt uit tot vele activiteiten. Nu beschouwen we het water niet direct meer als een bedreiging. Maar dat is wel anders geweest in onze geschiedenis. De invloeden van de elementen op het landschap en de maatregelen die onze voorouders hebben moeten nemen om droge voeten te houden, zien we nog steeds om ons heen. Hier vertellen we in een notendop hoe Dijk en Waard is ontstaan en wie en wat daar allemaal bij geholpen heeft. Het hele verhaal staat in de gebiedsbiografie Dijk en Waard (bijlage 4).

Door mensenhanden gevormd

De inwoners van het gebied, dat tegenwoordig onder gemeente Dijk en Waard valt, hebben eeuwenlang gestreden tegen water en moeras. In de prehistorie werd het land gevormd door de grillen van de Noordzee, die na de laatste IJstijd ontstond. Alleen op hoge strandwallen konden de eerste bewoners zich rond 800 v.Chr.

vestigen. Maar het water bleef een bedreiging. Rond 300 na Chr. moesten deze eerste inwoners het gebied verlaten omdat het water hen aan de lippen stond. Pas vijf eeuwen later konden nieuwe bewoners terugkeren en het land opnieuw in gebruik nemen.

Zo af en toe worden er bij archeologische opgravingen vondsten gedaan uit bijvoorbeeld de Middeleeuwen. In 2009/ 2010 werd bij De Druppels (Ten Noorden van het Geestermerambacht) een vroegmiddeleeuwse gevlochten waterput gevonden (bron: ADC ArcheoProjecten)

Vanaf de 10e eeuw begonnen de middeleeuwse bewoners het landschap actief te ontginnen. Met de aanleg van stevige dijken en sloten maakten ze het drassige veen geschikt voor landbouw. Maar de grond zakte snel in, waardoor ze moesten zoeken naar nieuwe oplossingen. In de 16de eeuw schakelden de eerste boeren over op veeteelt en koolteelt. Voor de teelt van kool moest het land opgehoogd worden. Dat deden ze met bagger. Zo ontstond het 'Rijk der duizend eilanden', een uniek landschap met vele eilandjes, brede uitgebaggerde vaarsloten en kronkelige wegen. Het was een landschap dat door het harde werk en het aanpassingsvermogen van de inwoners werd gevormd. Tegelijkertijd begon men de resterende meren in te dammen om overstromingen te voorkomen en nieuwe landbouwgrond te creëren. Tussen 1630 en 1632 werd met behulp van 47 molens De Waart drooggemaakt. Op dit nieuwe land was veel minder ruimte voor water. Het werd een landschap met rechte landwegen en percelen, waarin de eerste boeren moesten pionieren op de bodem van een oud meer. Dijk en Waard is dus niet alleen gevormd door de natuur, maar vooral door de inzet en vindingrijkheid van haar inwoners.

1.1.2 Tuinders en bedrijven

Tegenvallende resultaten in de akkerbouw en veeteelt en concurrentie vanuit Amerika en Denemarken, zorgden er al in de 17de eeuw voor dat niet alleen de dorpen langs de Langedijk op de tuinbouw waren overgegaan, maar ook de boeren in de Heerhugowaard. In de 19de eeuw werd Broek op Langedijk het centrum van al deze activiteit door de instelling van een groenteveiling. Eerst werden de veilingen in de openlucht gehouden. In 1912 werd de eerste doorvaartveiling ter wereld gebouwd, de Broekerveiling (nu Museum Broekerveiling). De tuinders hoefden hun producten niet eens meer uit te laden om te laten veilen. De groei van de tuinders werd in de 19de eeuw bevorderd door de aanleg van spoorlijnen in Noord-Holland. Ook de aanleg van het kanaal Omval-Kolhorn en enkele provinciale wegen in de tweede kwart van de 20ste eeuw waren in het voordeel van de tuinders. Zo konden de oogsten makkelijk naar stedelijke markten worden vervoerd. De uitvinding van het stoomgemaal was ook een belangrijke stap voor de verder ontwikkeling van de tuinders. In 1877 konden de 47 molens die De Waert drooghielden, worden vervangen door één poldergemaal (nu Het Oude Gemaal – Het Poldermuseum). Niet langer was de bodem onderhevig aan constant veranderende waterpeilen. De nieuwe uitvinding zorgde voor een constante waterhuishouding en daarmee een uitbreiding van het landbouwareaal. Dijk en Waard kon zo uitgroeien tot het centrum van gespecialiseerde tuinders.

Rondom de tuinders en het waterrijke landschap ontstond veel bedrijvigheid. Voor de bouw van schepen waren schuitenmakers en smeden nodig. Kuipers om tonnen te maken voor het inmaken van de kolen en fabrieken die de groenten van de tuinders veranderden in houdbare producten, zoals zuurkool en chips. Er kwamen vervoerders die producten vanaf de veiling verplaatsten naar de klant. Onder andere de Koedijkse vissers visten op paling en rokers verwerkten de paling dan weer. In al deze bedrijvigheid ligt de start van een reeks

Een koolvlet volgeladen met kolen doet denken aan vervlogen tijden in Dijk en Waard (foto gemeente Dijk en Waard)

familiebedrijven die zich door de eeuwen heen in Dijk en Waard hebben gevestigd en de kans hebben gezien om uit te groeien tot belangrijke (internationale) bedrijven. Namen als Kuiper Transport, Kramer Zuurkool, de Noordhollandsche Conservenfabriek en bouwbedrijf Kamp hebben een nauwe band met de gemeente Dijk en Waard.

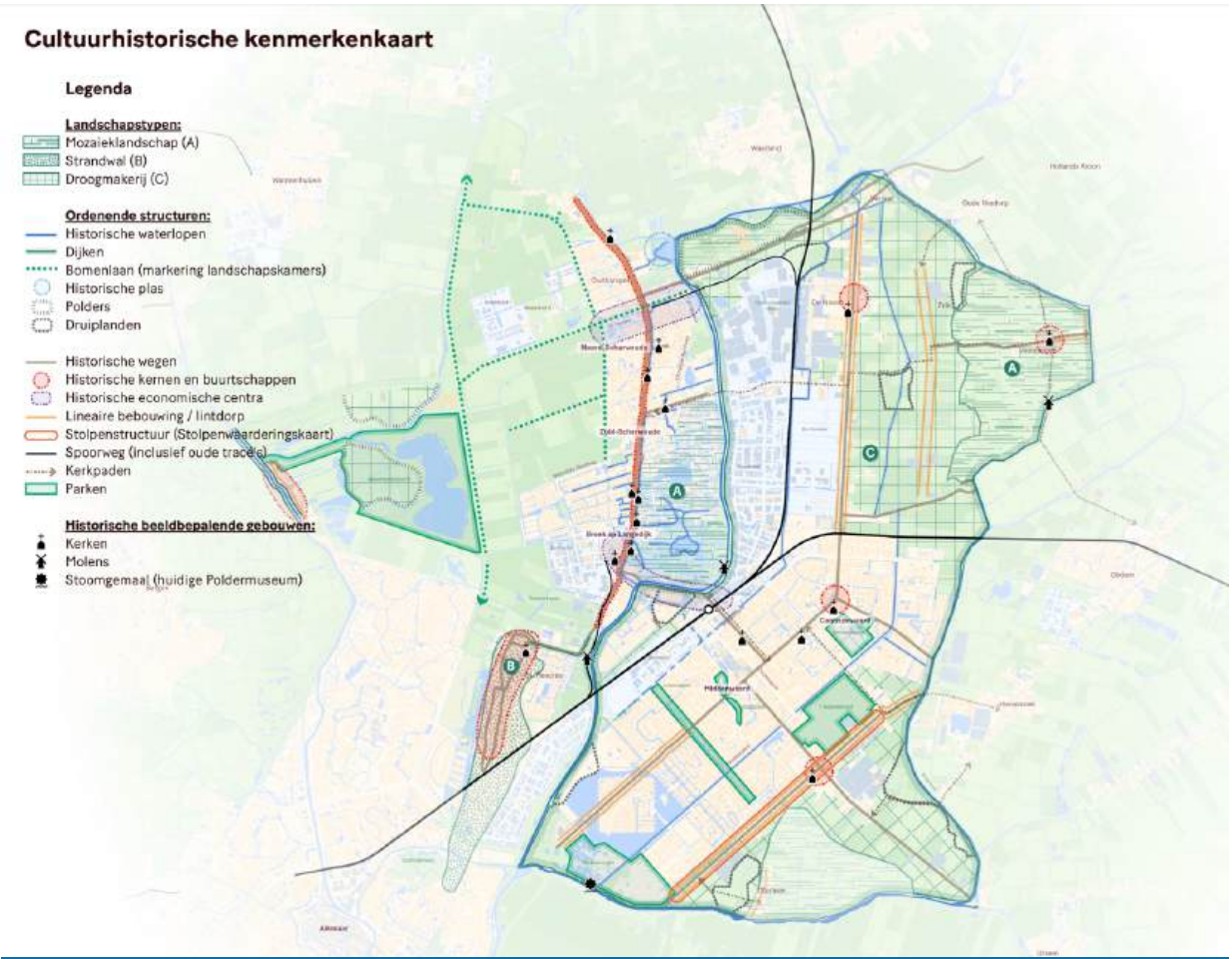
1.1.3 Opnieuw grijpen mensenhanden in

Na de Tweede Wereldoorlog verandert het landschap van Dijk en Waard snel. Vanwege de noodzakelijke wederopbouw van Nederland wordt ook voor de landbouw een plan bedacht: de ruilverkaveling. Inefficiënte, kleine percelen, slootjes en kronkelige wegen moeten plaats maken voor grote percelen zonder sloten en met brede wegen om ze te ontsluiten. De auto krijgt voorrang op het schip. De Voorburggracht werd gedempt om ervoor te zorgen dat de bedrijven aan een landweg kwamen te liggen. Al deze ingrepen zorgden er in een rap tempo voor dat een groot deel van het karakteristieke waterrijke landschap van Dijk en Waard verloren ging. Met de ruimtelijke karakteristieken verdween ook veel agrarisch werk. De grote percelen boden kansen voor mechanisatie. Niet langer waren er tientallen, zo niet honderden, werknemers nodig voor het zaaien, ploegen en oogsten bij de vele agrarische bedrijfjes. De schaalvergroting van de ruilverkaveling zorgde er daardoor ook voor dat minder werk was in de agrarische sector. De beroepsbevolking zocht in de omgeving naar werk en kwam uit bij bedrijven en in de industrie, vooral bij de Hoogovens. Speciale busdiensten pendelden tussen Heerhugowaard, enkele andere dorpen en de Hoogovens om werknemers naar hun werk te brengen. Na de Tweede Wereldoorlog nam de industrialisering van Dijk en Waard ook toe. Met name Heerhugowaard bleek langs het spoor en het Kanaal Omval – Kolhorn een goede vestigingsplaats voor nieuwe bedrijven.

De wederopbouw na de oorlog vroeg ook om grote aantallen woningen. Rondom de dorpen langs de Langedijk, maar met name in Heerhugowaard werd er veel gebouwd. Grote woonwijken werden in korte tijd gerealiseerd. Deze werden gebouwd op de plekken waar eerst landbouwgrond had gelegen. De structuur van rechte wegen in de droogmakerij bood veel ruimte voor de ontwikkeling van woonwijken. Geheel naar de geest van de tijd werden kregen deze alle voorzieningen die je in een wijk nodig kon hebben, zoals scholen en winkels. Centrumwaard werd het eerste grote, naoorlogse centrum voor het ontwikkelende Heerhugowaard. Maar flats werden, ondanks de landelijke ontwikkelingen, in Heerhugowaard onder druk van de inwoners niet gebouwd. De ontwikkelingen trok mensen uit alle windrichtingen aan: Uit de naburige grote steden, uit de dorpen in Noord-Holland en de eerste gastarbeiders.
De dorpen en stad in Dijk en Waard bleven ook na de jaren 60 groeien. Er werden steeds nieuwe wijken ontwikkeld op basis van de nieuwste inzichten over stedenbouw en architectuur. Het zwaartepunt van de nieuwbouw bleef in Heerhugowaard. Voor de noodzakelijke recreatie werden delen van het landschap omgebouwd tot recreatiegebieden, zoals het Geestmerambacht en het Park van Luna. Plekken die ook nu nog door inwoners worden gewaardeerd.

1.2 Kenmerken van onze historie

Het verhaal van water, doeners en makers is ook in beeld te vatten. Wanneer je goed kijkt, zijn er namelijk nog steeds veel sporen te vinden van alle ingrepen die onze voorouders in het landschap hebben gedaan. Deze kenmerkende landschappen hebben we samengebracht in de cultuurhistorische kenmerkenkaart, die onderdeel uitmaakt van de gebiedsbiografie (bijlage 4). Het geeft beeldend weer welke cultuurhistorische kenmerken er in de gemeente te vinden zijn: van hoofdstructuren tot kleinere landschapselementen.

Cultuurhistorische kenmerkenkaart Dijk en Waard (bron: gebiedsbiografie Dijk en Waard/ Illustratie PosadMaxwan, J. Kenter)

Landschappen

De Westfriese Omringdijk, het Noordhollands Kanaal, de ringdijk en ringvaart rond Heerhugowaard en het kanaal Alkmaar-Kolhorn bepalen de ruimtelijke indeling van het gebied. Tussen deze dijken en kanalen liggen drie verschillende soorten landschappen met hun dorpen en stad:

1. het mozaïeklandschap van de vroege veenontginningen,
2. het bebouwde landschap op de strandwal en
3. het verkavelde landschap van de droogmakerij.

Mozaïeklandschap

In Langedijk, Sint Pancras en Veenhuizen herken je nog het mozaïeklandschap van de oude veenontginningen. De historische verkaveling is herkenbaar aan de smalle percelen en de grillige sloten. De blokverkaveling van Sint Pancras is bijna verdwenen, maar een stukje ervan is nog zichtbaar aan de westrand van de gemeentegrens. Het Oosterdelgebied, met zijn lappendeken van oost-west gerichte eilandjes, herinnert nog aan de tijd dat Langedijkers hun groenten per boot naar de veiling brachten. Ook in de Kleimeerpolder en

Langs de Oostdijk, de ringdijk van de droogmakerij, is in het strakke landschap de vloeiende lijn van een oud druipland zichtbaar. Op het druipland ligt een stolpboerderij op een agrarisch erf (bron: still uit de film 'Materieel Erfgoed', dronebeelden Mitevisuals).

Kerkmeerpolder zijn nog sporen te zien van vroegere waterstructuren en de strijd tegen het water. Dit is te zien in de iets hoger gelegen gronden en de afwijkende verkavelingen. 't Waardje bij Oudkarspel is een tastbare herinnering aan een dijkdoorbraak, die opgenomen is in de polder. De Veenhuizerpolder heeft zijn historische karakter nog goed behouden. De herkenbare opbouw volgt nog altijd de vroegere verkavelingspatronen. Dat veel van de oude mozaïeklandschappen nu niet meer zo goed herkenbaar zijn, is grotendeels het gevolg van de ruilverkaveling. Dat heeft ervoor gezorgd dat er nu vooral een grootschalige indeling aanwezig is.
De structuur van Koedijk bleef in de loop van de tijd vrijwel ongewijzigd met zijn eenzijdige lintbebouwing aan de Westfriese Omringdijk, de oostzijde van het Noordhollandsch kanaal.

Bebouwd landschap op de strandwal
De Langedijk onderscheidt zich binnen de inrichting van de gemeente Dijk en Waard door een langgerekt bebouwingslint. Op deze dijkstructuur groeide de nederzettingen aan elkaar vast om een langgerekt lint van huizen, bedrijven en kerken te vormen. Sint Pancras ligt op een strandwal, een natuurlijke verhoging in het landschap, waardoor het dorp al eeuwenlang een bijzondere plek inneemt in de regio. Hier slingeren de Benedenweg en de Bovenweg over de oude zandgronden, terwijl kerk en oude boerderijen het straatbeeld bepalen.

Droogmakerij
De droogmakerij van Heerhugowaard kreeg bij de droogmaking een zorgvuldig ontworpen landschap met rechte en haaks op elkaar staande wegen. De Middenweg en de Jan Glijnisweg zijn binnen de opbouw van de droogmakerij de belangrijkste wegen, waarlangs de stolpen het bebouwingsbeeld lang hebben bepaald. De straten en historische kerkpaden geven inzicht in de oude routes en verbindingen, zoals de kilpaden en het oude wegennet. Er zijn twee afwijkingen in de strakke indeling van de droogmakerij. De eerste is een knik in het wegenpatroon. Deze werd bij de aanleg van de droogmakerij afgedwongen door de Alkmaarders om Alkmaar beter bereikbaar te maken. De tweede afwijking is het gevolg van het inpolderen van oude eilandjes, de Druiplanden. Ze zorgen voor een onregelmatige lijn in het verder strak ingerichte landschap. Deze afwijkingen maken de droogmakerij van Heerhugowaard uniek.

Stedenbouw
Ook de stedenbouw in Dijk en Waard is bijzonder. De dorpen aan de Langedijk hebben een herkenbare historische structuur met smalle dorpsstraten, afwisselende bebouwing en grote kerken die het dorpsbeeld bepalen en veel vertellen over de groei van de dorpen. In Heerhugowaard is het centrum door de jaren heen vaak verplaatst., waardoor er nu nog steeds meerdere centra zijn. De 20ste-eeuwse uitbreidingen in Dijk en Waard werden steeds weer beïnvloed door de veranderende stedenbouwkundige inzichten. Van groene

tuindorpen direct na de oorlog tot geometrische en verhalende stedenbouw in recentere wijken: de groei van de gemeente weerspiegelt verschillende stromingen in de stedenbouw en architectuur. De groei staat daarmee symbool voor de maatschappelijke ideeën uit de verschillende groeiperioden van de gemeente.

1.3 Erfgoed dat het verhaal compleet maakt.

De verhalen uit de geschiedenis zien we terug in de ruimtelijke indeling van de gemeente. Maar er is meer! Wat is het verhaal van de tuinders van Dijk en Waard zonder de 'Langedijker Bewaar', de bekende witte kool en het broodje zuurkool. Wie zouden we zijn als we niet met onze familie, vrienden en buren jaarlijks plezier zouden maken tijdens de Beddenrace, de Tour de Waard, de Koedijker Gondelvaart, de feestweek van Sint Pancras en de kermis? Hoe zou het verenigingsleven in 't Kruis en in Oostertocht eruitzien als er geen Kruizer grastournooi zou zijn of er niet geschaatst zou worden? Of als we ons niet zouden kunnen vermaken met een potje kolf op een van de laatste kolfbanen? Deze gebruiken, sporten, gerechten en feesten horen ook bij het erfgoed van Dijk en Waard. Het zijn de dingen die we niet terugvinden in een museum of in de omgeving om ons heen. Maar het zijn wel allemaal dingen die bijdragen aan het volledige verhaal van het Dijk en Waards erfgoed. En nog meer aan wie wij zijn als samenleving. Het is het erfgoed dat we voelen met ons hart. We geven het vaak van generatie op generatie door. Het verbindt jong en oud. Daar worden niet alleen mooie herinneringen mee gemaakt, maar ook de geschiedenis van een gebied mee geschreven.

De jaarlijkse Beddenrace in Langedijk is in de afgelopen jaren een echte traditie geworden in Noord-Scharwoude. Het werd in de 1980 door enkele buurtbewoners bedacht in het kader van het 900 jaar bestaan van het dorp (bron: Youtube aftermovie beddenrace 2017, Beddenrace Langedijk)

Ook al deze immateriële waarden van ons erfgoed kunnen we samen in leven houden. Net als voor het materiele erfgoed geldt dat tradities met de tijd veranderen. Maar het blijft belangrijk voor wie we zijn. Waar een uitnodiging voor de kermis vroeger gelijkstond aan een huwelijksaanzoek, is het nu de perfecte manier om een gezellige avond met vrienden door te brengen. Het aanpassen van tradities aan de tijd zorgt ervoor dat ze blijven bestaan en ze een brug slaan tussen verleden en heden.

Hoofdstuk 2

Van ambitie naar actie

Luchtfoto van het kanaal Alkmaar Omval – Kolhoorn t.h.v. Ooster Vlaerdinge. De vele tijdslagen van het landschap en de ontwikkeling van bebouwing komen samen rondom het kanaal (foto gemeente Dijk en Waard).

Hoofdstuk 2 Van ambitie naar actie

Wanneer we willen dat erfgoed een integraal onderdeel wordt van ons dagelijks leven en onze belevingswereld, zullen we hier in de komende jaren mee aan de slag moeten. Dat kan niet zonder duidelijke beleidsambities te benoemen. Onze eerste ambitie (paragraaf 2.1) is er op gericht te zorgen dat erfgoed een vanzelfsprekend onderdeel wordt van de leefomgeving en zo voor de toekomst behouden blijft. We verliezen geen erfgoedwaarden meer door onoplettendheid en stellen voorafgaand aan ontwikkelingen duidelijk kaders voor hoe met het erfgoed moet worden omgegaan. Om deze ambitie te realiseren gaan we uit van een stappenplan met concrete acties. Deze zijn bedoeld om te voldoen aan de eisen van de Omgevingswet en alles wat daarbij komt kijken: van het stellen van duidelijke regels en het aanvullen van onze kennis tot de rol van de adviseur Erfgoed en de samenwerking met het erfgoedveld. Erfgoedbeleid is namelijk geen éénrichtingsverkeer. We zien het als een continue dialoog met onszelf en de samenleving. We hebben daarom ook de wens de verbondenheid van onze inwoners met het lokale erfgoed recht te doen en deze waar nodig te versterken. Hierover gaat onze tweede ambitie (paragraaf 2.2). We leggen met deze ambitie de basis voor activiteiten op het gebied van publieksbereik en verbondenheid met de historie van de eigen leefomgeving. Voor de uitvoering roepen we de hulp in van de samenleving. We willen en kunnen dat niet alleen doen. Erfgoed is immers iets van ons allemaal.

Kaders voor erfgoed in de fysieke leefomgeving

In de afgelopen jaren wordt de betekenis van erfgoed voor onze samenleving en de omgeving waarin we leven steeds beter gezien. Met de invoering van de Omgevingswet in januari 2024 heeft de rijksoverheid de betekenis van erfgoed nog sterker in de wet vastgelegd. Daarin heeft erfgoed als onderdeel van de fysieke leefomgeving[a], onze woon- en werkomgeving, een belangrijke rol gekregen. De waarde van erfgoed voor onze directe omgeving wordt nog eens verder benadrukt in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) en de concept nota Ruimte (juni 2024) van het rijk. Hierin staat dat afwisseling in het landschap, steden en dorpen zijn ontstaan door de historische ontwikkeling en dat dit belangrijk is voor hoe we onze omgeving ervaren. Om die reden moet dat zo veel mogelijk behouden blijven. Dat betekent niet dat er niets mag veranderen. Het betekent dat bij veranderingen rekening moet worden gehouden met de waarden en eigenheid van de landschappen, steden en dorpen. Het is een inspiratiebron voor toekomstige ontwikkelingen. De Provincie Noord-Holland heeft dit ook opgenomen in haar eigen Omgevingsvisie (2018) en volgt daarmee de lijn van het rijksbeleid.

In onze eigen Strategische Omgevingsvisie (juni 2024) hebben we de waarde van de bestaande leefomgeving ook al benoemd. Hierin geven we aan dat bij ontwikkelingen in de bestaande leefomgeving de cultuurhistorische eigenheid van een gebied als basis voor de ontwikkeling moet worden genomen. Uit de participatie rondom het erfgoedbeleid is gebleken dat de inwoners van gemeente Dijk en Waard de waarde van hun leefomgeving zeer waarderen. Ze weten zonder veel nadenken plekken te benoemen die hen aan het hart gaan. Het waterrijke landschap, de kleinschalige dorpen, de bijzondere structuren van de droogmakerij Heerhugowaard en het Oosterdelgebied. Overal om hen heen herkennen en waarderen de inwoners de historie van hun omgeving. Hierdoor voelt een groot deel van de inwoners zich nauw verbonden met de plek waar ze wonen en voelen ze zich onderdeel van de geschiedenis van die plek (*identiteit*). De aanwezigheid van het erfgoed wordt door inwoners vaak als ‘mooi’ ervaren. Het valt inwoners dan ook op dat er al veel historische elementen (erfgoed) verdwenen zijn. Zij zien dat door het verlies aan erfgoed, de gemeente ‘niet mooier’ is geworden. Het erfgoed van Dijk en Waard speelt dus een belangrijke rol in de beleving van de schoonheid van de stad, de dorpen en de landschappelijke gebieden van Dijk en Waard en draagt bij aan de beleving van de identiteit. Om dat ook in de toekomst zo te houden zal erfgoed zwaarder mee moeten wegen in de keuzes die we maken, zodat er geen identiteitswaarden en schoonheid meer verloren gaan.

Erfgoed in het omgevingsplan
Zoals hierboven benoemd heeft erfgoed een steeds belangrijkere plek gekregen in de ontwikkeling van de fysieke leefomgeving. Om dat ook vast te leggen, benoemt de Omgevingswet dat gemeenten al het erfgoed dat voor bescherming in aanmerking komt in het omgevingsplan een plek moet krijgen. Dit moet worden voorzien van beschermingsregels.[b] Dit heeft tot doel dat erfgoed in verschillende opgaven wordt meegewogen. Hierbij kan je denken aan het inzetten van erfgoedwaarden bij het creëren van nieuwe woonwijken, parken, de ontwikkeling van kringlooplandbouw of door zorg en welzijn-behoeften te koppelen aan opvallende erfgoedlocaties in de gemeente.[c] Met de inzet van erfgoed versterken we de omgevingskwaliteit.

Bijlage 1 geeft een toelichting op alle rijks-, provinciale en gemeentelijke wet- en regelgeving waarop dit erfgoedbeleid gebaseerd is.

[a] De fysieke leefomgeving omvat in ieder geval bouwwerken, infrastructuur, watersystemen, lucht, landschappen, natuur, cultureel erfgoed en werelderfgoed.
[b] Het Besluit Kwaliteit Leefomgeving (BKL) geeft hiervoor de instructieregels.
[c] Kijk voor inspiratie op Erfgoeddeal.nl

2.1 Ambitie 1 - Erfgoed verbindt verleden en toekomst

We willen in de komende jaren werken aan het verbinden van het verleden aan actuele maatschappelijke opgaven. Zo zorgen we ervoor dat volgende generaties de geschiedenis van onze gemeente en haar inwoners herkennen, zich er onderdeel van kunnen voelen en ze kunnen genieten van de omgevingskwaliteit van het erfgoed. Als uitwerking van de gemeentelijke Strategische Omgevingsvisie en in lijn met de verplichtingen uit het rijksbeleid en provinciaal beleid zorgen we ervoor dat *het erfgoed van Dijk en Waard een plek krijgt binnen ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving als verbindende factor tussen verleden en toekomst*. Om onze eerste ambitie te bereiken, hebben we een stappenplan gemaakt dat we de komende jaren tot uitvoering zullen brengen. Het stappenplan zorgt er ook voor dat we op alle vlakken voldoen aan de Omgevingswet.

De stappen worden hieronder eerst kort samengevat. In de daaropvolgende paragrafen gaan we per stap dieper in op de uitwerking van de betreffende stap.

Stappenplan Ambitie 1 – Erfgoed verbindt verleden en toekomst

1. Erfgoed heeft een duidelijke plek binnen processen
   Er is binnen de gemeentelijke organisatie al aandacht voor erfgoed in de fysieke leefomgeving, maar het blijft ook in de toekomst belangrijk om die aandacht vast te houden en zelfs te verbeteren. We vergroten de brede bekendheid van erfgoed binnen de organisatie. De adviseur Erfgoed is in een vroeg stadium betrokken bij nieuwe ontwikkelingen en beleidsvorming over de fysieke leefomgeving. Zo zorgen we ervoor dat de kaders voor de omgang met erfgoed in een vroeg stadium bekend zijn en erfgoed daardoor een plek krijgt binnen voorgenomen ontwikkelingen.

2. Erfgoed in het omgevingsplan
   De inpassing van erfgoed in het omgevingsplan vraagt van ons om vooraf na te denken over al het aanwezige erfgoed en de waarden die daarbij horen. Daarnaast zijn er technische eisen die gesteld worden aan het omgevingsplan, waaraan ook de verbeelding van het erfgoed moet voldoen. We zorgen ervoor dat alle beschikbare erfgoedkennis gereed is voor het op te stellen omgevingsplan.

3. Extra aandacht voor specifieke thema's
   De beleving wat erfgoed is, is door de jaren heen steeds veranderd. De gemeente Dijk en Waard heeft daar in de afgelopen jaren op ingespeeld door het uitvoeren van verschillende inventarisaties. Sommige onderwerpen hebben nog extra aandacht nodig om ze naar de maatstaven van de Omgevingswet in het omgevingsplan op te kunnen nemen. Dit pakken we thema na thema op.

4. Evaluatie beschermde status

In de afgelopen decennia zijn er gemeentelijke monumenten, beeldbepalende en karakteristieke panden aangewezen. Sindsdien hebben er veel ontwikkelingen plaatsgevonden. Inzichten over wat erfgoed is, zijn veranderd. Soms zijn beeldbepalende of karakteristieke panden aangepast aan de wensen van deze tijd zonder rekening te houden met de erfgoedwaarden. We gaan de huidige beschermde gemeentelijke monumenten en beeldbepalende en karakteristieke panden tegen het licht houden om te beoordelen of de huidige beschermde status nog passend is. Ook onderzoeken we of de omschrijving zoals deze in de redengevende omschrijving staat klopt.

2.1.1 Stap 1 – Erfgoed heeft een duidelijke plek binnen processen

Ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving

Erfgoed moet al vroeg in een ontwikkelingsproces meegenomen worden om het als inspiratiebron te kunnen gebruiken bij ontwikkelingen. We zien niet alleen kansen in de ontwikkeling van woonwijken en groengebieden, maar ook in onderwerpen als bodem- en watersturende opgaves, klimaatadaptatie en omgang met de bestaande woning- en scholenvoorraad. Dat kan alleen als al bij de eerste ideeën voor een ontwikkeling de geschiedenis van een plek bekend is. Om erfgoed vooraan in het proces te borgen is de adviseur Erfgoed altijd vanaf het begin betrokken bij een nieuwe ontwikkeling.

De afweging over de wenselijkheid en haalbaarheid van nieuwe ontwikkelingen vindt plaats aan de gemeentelijke *intaketafel* en *omgevingstafel*. Deze overlegstructuren zijn ingericht om samen met alle relevante interne en externe adviseurs te bekijken welke mogelijkheden er zijn voor een voorgenomen ontwikkeling. De adviseur Erfgoed is één van de vaste adviseur aan deze omgevings- en intaketafels. Ook als het erfgoed waarover de ontwikkeling gaat niet beschermd is. Dit is de plek waar we koppelingen kunnen maken tussen erfgoed en andere projecten. De archeologische beleidskaart, gebiedsbiografie Dijk en Waard, beschermde monumenten, karakteristieke en beeldbepalende panden, maar ook de bestaande landschappelijke inventarisaties, bieden de basis voor erfgoed bij nieuwe ontwikkelingen. Hoe vroeger de verwachtingen ten aanzien van de omgang met erfgoed bekend zijn, hoe makkelijker het is deze op te nemen in de afweging en het integrale advies aan een initiatiefnemer. Zo zorgen we ervoor dat er geen erfgoed ongezien verloren kan gaan.

Brede bekendheid erfgoed

In het verleden was het een gebruik bij de introductie van de gemeente aan nieuwe medewerkers ook een presentatie te geven over het erfgoed van de gemeente en de samenhang met andere vakgebied. Deze oude traditie gaan we in ere herstellen, zodat het belang van erfgoed voor nieuwe medewerkers ook duidelijk wordt.

Monumentenvergunningen en locatiebezoek

Beschermde monumenten dragen bij aan de kwaliteit van onze leefomgeving. Het is daarom de moeite waard om ze voor de toekomst te behouden. We zetten in op kwalitatief hoogwaardige en goed onderhouden beschermde monumenten in de gemeente. We realiseren ons dat behoud van de beschermde monumenten nu vooral bij monumenteneigenaren ligt en willen eigenaren beter gaan ondersteunen.

Westdijk 32 – 34, gemeentelijk monument gelegen binnen het projectgebied van het Kanaalpark (foto gemeente Dijk en Waard)

In de afgelopen jaren waren we niet altijd even goed bereikbaar voor monumenteneigenaren. Dit gaan we anders doen. De adviseur Erfgoed wordt het eerste aanspreekpunt voor monumenteneigenaren voor plannen die zij hebben voor hun monument. Daarnaast bieden we betere basiskennis aan voor monumenteneigenaren (ambitie 2, stap 2, pagina 35). De onafhankelijke Adviescommissie Erfgoed Dijk en Waard (Erfgoedcie) blijft hierbij het formele adviesorgaan voor het college van burgemeester en wethouders met betrekking tot aanvragen voor omgevingsvergunningen voor monumenten.
Uit de gesprekken met monumenteneigenaren is naar voren gekomen dat zij in sommige gevallen het gevoel hebben dat de Erfgoedcie de situatie niet altijd goed kent. Zij zouden het waarderen als de commissie vaker op locatie komt kijken, zeker wanneer het complexere situaties betreft. In 2024 is door de Erfgoedcie al een start gemaakt met het verbeteren van deze situatie. Ze heeft in dat jaar bij complexe erfgoedvraagstukken een bezoek aan de locatie gebracht om de voorgestelde ontwikkeling beter te kunnen beoordelen. Wij zien hierin ook een rol voor de adviseur Erfgoed die samen met de Erfgoedcie en, in minder complexe situaties ook zelfstandig, de locatie kan bezoeken om de situatie ter plekke te bekijken. We gaan verder op de ingeslagen weg en gaan we door met het maken van locatiebezoeken. Ook versterken we in de vooroverlegfase de betrokkenheid van de adviseur Erfgoed en Erfgoedcie bij ontwikkelingen aan beschermde monumenten, zodat eigenaren weten dat ze er niet alleen voor staan.
Waar onze kennis niet toereikend is, verwijzen we monumenteneigenaren door naar andere deskundigen of vragen wij de historische verenigingen om hulp over de specifieke erfgoedwaarden van een plek.

De noodzaak tot vooradvies en locatiebezoek wordt besproken aan de intake- en omgevingstafels en met de Erfgoedcie. Indien er sprake is van een aanvraag omgevingsvergunning wordt met de afdeling VTH een afspraak gemaakt over eventuele locatiebezoeken en vooradviezen.

2.1.2 Stap 2 - Erfgoed in het Omgevingsplan

De wettelijke eis al het erfgoed dat in aanmerking komt voor bescherming op te nemen in het omgevingsplan vraagt om inzicht in het aanwezige erfgoed binnen de gemeente. Gelukkig weten we al heel veel over ons erfgoed. In de afgelopen twee decennia hebben we veel verschillende soorten erfgoed geïnventariseerd. We hebben inzicht in de archeologische, landschappelijke en stedenbouwkundige erfgoedwaarden. We kennen onze rijksmonumenten, provinciale en gemeentelijke monumenten en we hebben beeldbepalende en karakteristieke panden (zie bijlage 3 voor een overzicht van alle beschikbare inventarisaties). Hiermee kunnen we een goede basis leggen voor de inpassing van erfgoed in het omgevingsplan.
De uitwerking van erfgoed als functie in de fysieke leefomgeving vraagt echter wel om een nadere uitwerking van onze kennis en de bestaande inventarisaties van ons erfgoed. We gaan werken aan een goede aansluiting met het omgevingsplan op zowel digitaal als inhoudelijk vlak.

Digitalisering

De Omgevingswet verplicht ons het erfgoed digitaal te registreren in het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO)[3], die de regels uit het omgevingsplan digitaal inzichtelijk maakt. Dit betekent dat we het erfgoed ook moeten digitaliseren op een wijze dat we deze gegevens binnen het DSO op de kaartlaag voor de functie erfgoed kunnen opnemen. We gaan starten met het vertalen van de beschikbare kennis over de positie en omvang van het erfgoed naar een digitale weergave ervan. Bij het opstellen van de gebiedsbiografie Dijk en Waard hebben we hier al een start mee gemaakt door de bijbehorende kaarten gelijk te laten digitaliseren. Ook de beschermde monumenten en de archeologische beleidskaart zijn al gedigitaliseerd. Van hieruit gaan we verder werken aan het digitale kaartbeeld voor de stedenbouwkundige en landschappelijke waarden.

De digitalisering biedt een extra kans, die we gelijk aangrijpen om erfgoed voor iedereen beter zichtbaar en vindbaar te maken. Dit doen we door alle gedigitaliseerde erfgoedinformatie samen te voegen op een openbaar raadpleegbare erfgoedkaart, die we via de gemeentelijke website beschikbaar stellen. Zo kunnen we inwoners, initiatiefnemers en medewerkers van de gemeente een samenhangend en inspirerend beeld presenteren van al het erfgoed binnen de gemeente Dijk en Waard.

[3] Digitaal Stelsel Omgevingswet – Het digitaal loket waarin de regels over de fysieke leefomgeving te raadplegen zijn.

De Dorpsstraat in Langedijk heeft zijn historische karakter grotendeels behouden (foto Gemeente Dijk en Waard).

We zetten de kaart in om bij initiatieven snel te kunnen bepalen welke erfgoedwaarden allemaal een rol spelen, zodat we vooraf bij ontwikkelingen duidelijk kunnen laten zien welke waarden aanwezig zijn. Juist

omdat al het erfgoed op kaart staat, is de samenhang tussen de verschillende erfgoedwaarden in een gebied in één oogopslag zichtbaar. Het voorkomt lange zoektochten en het per ongeluk vergeten van een aanwezige erfgoedwaarde. We zetten de kaart daarom onder andere in bij de omgevings- en intaketafel.

Voorwaarden voor erfgoed

Het erfgoed moet in het omgevingsplan (en DSO) voorzien worden van passende beschermingsregels, die er op gericht zijn belangrijke erfgoedwaarden voor de toekomst te behouden. Als uitgangspunt hanteren we dat de cultuurhistorische kenmerken zoals omschreven in de gebiedsbiografie Dijk en Waard voor de toekomst behouden blijven. Op object- en structuurniveau is er meer sprake maatwerk, dat afhankelijk is van de specifieke kenmerken van het betreffende object of de betreffende structuur.

Voor de beschermde monumenten zijn er regels opgenomen in de Verordening Fysieke Leefomgeving (2024). Deze regels zijn overgenomen in het (tijdelijke) omgevingsplan. Voor het niet beschermde erfgoed vraagt de wetgever ook dat wij regels opstellen die passen bij de waarde en de kenmerken van het erfgoed. We gaan daarom een afweging maken van het beschermingsniveau van gebouwen, stedenbouwkundige waarden en cultuurlandschappen. Op basis van de beschrijvingen bepalen we de ambities voor het beschermingsniveau en maken we specifieke regels voor het omgevingsplan. We doen dit met aandacht voor de uitgangspunten van de Omgevingswet, die uitgaat van de 'ja, mits'-gedachte en de integrale benadering van de fysieke leefomgeving. We kijken ook naar de intenties van de gemeentelijke Strategische Omgevingsvisie en de cultuurhistorische kenmerken zoals omschreven in de gebiedsbiografie Dijk en Waard.
Regels voor bescherming van erfgoed hebben niet als doel ontwikkelingen tegen te gaan, maar hebben een rol in het behouden van kenmerkende erfgoedwaarden (en behoud van erfgoed). Ook moeten de regels de omgevingskwaliteit bevorderen. Met de erfgoedkaart willen we initiatiefnemers inspireren om de historische identiteit van een gebied binnen de ontwikkeling een plek te geven. De regels in het omgevingsplan bepalen wat er minimaal moet gebeuren om aan de wettelijke eis te voldoen het erfgoed een plek te geven in de leefomgeving.
Bij de uitwerking naar regels voor het omgevingsplan hebben we met name ook aandacht voor de open landschappen van gemeente Dijk en Waard, zoals de geestgronden in Sint Pancras en de verschillende agrarische gebieden (zie ook ambitie 1, stap 3).

Aanvullend kijken we naar de provinciale Omgevingsverordening en visies, zoals bijv. de Stolpenwaarderingskaart en richtlijnen voor behoud en de bescherming van onbeschermde stolpen en de leidraad landschap en cultuurhistorie, die ook heldere richtlijnen geven aan de Noord-Hollandse gemeenten over hoe met bepaalde vormen van erfgoed moet worden omgegaan.

Monumentenbiotoop

Beschermde monumenten verdienen extra aandacht. Er zijn veel voorbeelden in Nederland waar ontwikkelingen in de omgeving van beschermde monumenten een negatief effect hebben op de beschermde monumenten zelf. Vaak tot grote teleurstelling van eigenaren die hun uiterste best doen het monument zo goed mogelijk te behouden voor de toekomst. De rijksoverheid heeft dit ook gezien en heeft in de Omgevingswet bepaalt dat ook de omgeving van een monument beschermd moet worden, de zogenaamde *monumentenbiotoop*. Bij het opstellen van het omgevingsplan kijken we goed naar de beschermingsgronden van onze monumenten en bepalen we de ambitie voor de omgeving van de beschermde monumenten. Hierbij kijken we bijvoorbeeld naar de effecten van bouwhoogtes rondom monumenten en ontwikkelingen die effect hebben op bijvoorbeeld de groene ruimte van agrarisch erfgoed. Een ander aandachtspunt is de omgang met monumenten met rieten kappen en de wens van monumenteneigenaren tot het aanwijzen van vuurwerkvrije zones rondom deze gebouwen om risico's van brand rondom Oud & Nieuw te beperken. De fysieke leefomgeving omvat veel verschillende onderwerpen. Voor deze onderwerpen kijken we naar de gevolgen die er voor monumenten kunnen zijn. Hiermee bieden we de monumenteneigenaren ook meer zekerheid over de gevolgen van ontwikkelingen in hun directe omgeving.

Met de uitwerking van de voorwaarden voor erfgoed in het omgevingsplan sluiten we aan op de lopende projecten van het uitwerkingsplan Strategische Omgevingsvisie en de planning van het opstellen van het omgevingsplan.

Handhaving

Als gemeente hebben we de zorg voor rijksmonumenten, provinciale en gemeentelijke monumenten. Bij ontwikkelingen en aanvragen voor omgevingsvergunningen hebben we vooraf een toetsende rol. Niet iedere eigenaar overlegt vooraf met de gemeente of vraagt een vergunning aan voordat hij start met het aanpassen van zijn monument. De oorzaak kan in verschillende redenen liggen, variërend tussen onbekendheid met regels en bewuste keuzes. Gemeenten zijn ook het bevoegd gezag voor toezicht en handhaving van de regels voor onder andere beschermde monumenten (artikel 18.21 Omgevingswet). We zorgen dat in de handhavingsstrategie en de uitvoering daarvan het erfgoed adequaat wordt meegenomen. Bij de vernieuwing van de handhavingsstrategie in 2025/ 2026 kijken we opnieuw naar de risicoanalyse voor het beschermde erfgoed en stellen we de score bij naar een voor het erfgoed passen niveau. Zo voorkomen we blijvende schade aan ons erfgoed.

2.1.3 Stap 3 - Extra aandacht voor specifieke thema's

Zoals we onder 2.1.1 hebben aangegeven weten we al veel over het aanwezige erfgoed binnen de gemeente Dijk en Waard. De voortschrijdende tijd en de veranderende kijk op de samenleving vraagt aan ons om steeds met een frisse blik naar het erfgoed te blijven kijken. De vraag wat erfgoed is en of al onze kennis al compleet is, is daar ook afhankelijk van. Ook de ontwikkelingen op het gebied van klimaat, de landbouwtransitie en omgang met religieus erfgoed vragen onze aandacht. Op basis van onze huidige kennis weten we dat er op dit moment een aantal onderwerpen nog extra aandacht vragen. In deze paragraaf gaan we verder in op welke onderwerpen dat zijn. De komende jaren pakken we deze onderwerpen per thema op voor nadere inventarisatie en waardenstelling. We hebben niet als doel alles uit de inventarisaties aan te wijzen als gemeentelijke monumenten. De Omgevingswet biedt ons de mogelijkheid om erfgoed op verschillende manieren te beschermen in het omgevingsplan. De mate van bescherming hangt af van de hoogte van de waardering, maar is altijd gericht op het behoud van de waardevolle kenmerken van het erfgoed.

Naoorlogs erfgoed (1945-1990)

Het naoorlogs erfgoed is belangrijk voor de identiteit van, met name, Heerhugowaard. De in de jaren 1960 als provinciale groeikern aangewezen stad heeft mede door de toenmalige burgemeester zijn grootste

ontwikkeling doorgemaakt in de periode na de Tweede Wereldoorlog. De opbouw van de jonge wijken, buurten, woonhuizen en maatschappelijke voorzieningen is daardoor nauw verbonden met de huidige inwoners van Heerhugowaard. Ook in de dorpen van het voormalige Langedijk werden in de tweede helft van de 20ste eeuw nieuwe wijken ontwikkeld. Door de ligging ten opzichte van het dorpslint en een beperkter bouwvolume is de ervaring van de jongere wijken in dorpen van het voormalige Langedijk heel anders dan in Heerhugowaard.

De Molenwijk in Heerhugowaard is een wijk die past in de tijdsgeest van de jaren 70 met verschillende typen woningen in een hofjesachtige structuur (foto rechts bron: Wonen in Beeld, in: Woningraad nr. 11, 29 mei 1991, p. 9 – 12.Foto onder: gemeente Dijk en Waard)

De naoorlogse periode was de tijd waarin de welvaartstaat werd opgebouwd, de eerste gastarbeiders naar Nederland werden gehaald en de snelle bouw van woonwijken de bevolkingsgroei binnen de regio moest opvangen. Deze maatschappelijke ontwikkelingen van de naoorlogse periode bepalen voor een groot deel de identiteit en de kwaliteit van vele woonwijken in gemeente Dijk en Waard.
Er heeft in 2022 een kleinschalige inventarisatie van het Wederopbouw erfgoed (1945-1965) plaatsgevonden. Dit heeft een eerste lijst van relevante objecten opgeleverd. Er heeft nog geen waardering plaatsgevonden van dit erfgoed. Hierdoor weten we nu niet goed welke waarden op deze lijst ook werkelijk tot ons erfgoed gerekend kunnen worden. Dit betekent ook dat dit erfgoed onbedoeld kan verdwijnen.
Voor het Post65 erfgoed (1965 – 1990) hebben we in het geheel nog geen beeld van welke erfgoedwaarden er aanwezig zijn. In deze periode hebben er ontzettend veel ontwikkelingen plaatsgevonden. De maatschappij veranderde in deze periode hard en dat heeft een divers landschap en diverse bebouwing opgeleverd. Denk alleen al aan de gevolgen van de ruilverkaveling voor het landelijk gebied, de mondige inwoner die inspraak eist, de veranderende samenstelling van huishoudens, de aanpassing van het type woningen daarop in de ontwikkeling van de wijken. Maar de risico's van het onbedoeld verdwijnen van erfgoed uit deze periode is ook groot. Juist doordat we de verhalen uit deze periode zo goed kennen, beschouwen we ze nog niet als erfgoed. Maar dat is het wel! Het zwembad waar je kattenkwaad uithaalde met vrienden, het woningbouwcomplex dat door jouw persoonlijke inspraak nu veel beter in de wijk past: het maakt allemaal onderdeel uit van het erfgoed uit de Post65 periode. We willen voorkomen dat we straks spijt hebben dat we niet beter voor dit erfgoed hebben gezorgd. Daarom gaan we dit erfgoed nu in kaart brengen en bepalen hoe we daar mee om willen gaan. We zijn van mening dat juist bij dit naoorlogs erfgoed onze inwoners bij kunnen dragen aan het waarderen van deze plekken en we betrekken hen daarom bij de selectie en waardering van dit erfgoed. Hun eigen geschiedenis is immers nauw verbonden met dit erfgoed. Een definitief projectplan waarin de rol van de inwoners verder is vormgegeven wordt voorafgaand aan het project opgesteld.

Scholen

Veel schoolgebouwen zijn in de naoorlogse periode gebouwd en zijn daarmee onderdeel van het naoorlogse erfgoed. De scholen zijn nu vaak toe aan nieuwbouw of grootschalige renovatie. In 2024 is voor alle schoolgebouwen voor het basisonderwijs een Integraal Huisvestingsplan (IHP) vastgesteld, waarin voor de verschillende scholen is bepaald op welke wijze en wanneer de gemeente gaat investeren. De erfgoedwaarden van de scholen zijn in dit proces nog niet meegenomen. In de tweede helft van 2025 wordt gestart met het uitbreiden van het Uitvoeringsplan voor het vastgestelde IHP. Dit is het moment om ook de erfgoedwaarden mee te wegen in de definitieve keuzes met betrekking tot verduurzamen, hygiëne en onderwijskundige vernieuwingen. We maken daarbij inzichtelijk of er erfgoedwaarden aanwezig zijn en hoe deze erfgoedwaarden geborgd moeten worden bij geplande of toekomstige ontwikkelingen. Hiermee sluiten we ook voor de scholen

aan op de wettelijke verplichting al het beschermenswaardige erfgoed van passende omgangsregels te voorzien.
De middelbare scholen worden bekeken in de het kader van de inventarisatie naoorlogs erfgoed.

Agrarisch en groen (agrarisch) erfgoed: boeren en tuinders
Niets is meer verbonden met Dijk en Waard dan de geschiedenis van de tuinders en boeren. Dat blijkt ook uit de reactie van de inwoners op de vraag in de online vragenlijst welke beroepen en gebruiken echt bij Dijk en Waard horen (bijlage 3). Verschillende van de voor Noord-Holland kenmerkende stolpboerderijen hebben een status gekregen als beschermd rijksmonument, gemeentelijk monument of karakteristiek pand. Deze monumenten zijn goed beschermd voor de toekomst.

Groen erfgoed en bijgebouwen
Het agrarische erfgoed omvat echter veel meer dan alleen maar beschermde stolpboerderijen. Ze zijn onderdeel van een functioneel systeem dat bestaat uit een erf met beplanting, akkers, moestuinen, boomgaarden, e.d. Deze onderdelen zijn aan te duiden als groen erfgoed, maar in deze functie ook onderdeel van het agrarisch erfgoed van de gemeente Dijk en Waard. De gebouwde boerderijen verliezen hun betekenis als het erf waarop ze staan verloren gaat en bijvoorbeeld volledig wordt verhard of bijgebouwen worden gesloopt.

Dronebeelden van de stolpboerderij Oostdijk 2 (foto Still uit film 'Erfgoed? Wat is dat eigenlijk/ mitevisuals).

Als beeldbepalend aangemerkt of in het geheel niet beschermd agrarisch erfgoed, zoals (stolp)boerderijen, koolschuren en andere agrarische bijgebouwen, zijn sterk aan sloop en wijziging onderhevig. Op deze manier verdwijnt steeds meer van de karakteristieke agrarische cultuur die ooit zo bepalend was voor onze gemeente. We gaan daarom beter kijken welke kenmerken bepalend zijn voor de kwaliteit en de historische herkenbaarheid van de agrarische cultuur. We onderzoeken of we al de stolpen van Dijk en Waard in beeld hebben. Daarnaast onderzoeken we welke waarden de agrarische erven hebben met bijvoorbeeld windsingels, boomgaarden en agrarische bijgebouwen, zoals koolschuren. Voor deze onderdelen worden omgangsregels opgesteld, zodat voor iedereen duidelijk wordt welke waarden deze onderdelen bevatten en hoe ermee moet worden omgegaan. Om hoeveel objecten en/of structuren dit precies gaat, weten we nu niet omdat we dit nog niet eerder in kaart hebben gebracht.

Stolpen
Voor de (nu) niet beschermde objecten sluiten we aan op de provinciale Stolpenwaarderingskaart en richtlijnen voor behoud en de bescherming van onbeschermde stolpen. Zo kunnen bij ontwikkeling van dit agrarische erfgoed inzetten op het in standhouden van de erfgoedwaarden van een locatie. Voor erven en bijgebouwen stellen, waar mogelijk samen met andere gemeenten in de regio, een handboek op voor de omgang met erven. Door adequate regels blijft de agrarische identiteit van gemeente Dijk en Waard ook in de toekomst herkenbaar. We sluiten hiermee aan op bijvoorbeeld onze eigen lintenvisie en de ervenhandboeken van Landschap Noord-Holland. Dit zijn documenten die bedoeld zijn om richting te geven, initiatiefnemers te inspireren en enthousiasmeren voor de bestaande kwaliteit van een gebied. Waar nodig sturen we hiermee ook op behoud van waarden. Om dit kracht bij te zetten regelen we een aanvullende bescherming via een functietoebedeling in het omgevingsplan voor het behoud van erfgoedwaarden op bepaalde specifieke locaties.
Wanneer bedrijfsvoering bij nog functionerende boerderijen en tuinders wordt beëindigd bepalen we op basis van de aanwezige erfgoedwaarden wat de noodzaak is en wat de mogelijkheden zijn voor herbestemming. De

inventarisatie van het agrarisch erfgoed vormt hiervoor dan de basis. Als de inventarisatie nog niet heeft plaatsgevonden zal het specifieke object eerst worden onderzocht op erfgoedwaarden. Herbestemming van een voormalig agrarische locatie hoeft dan niet gelijk te staan aan het verlies van de kenmerkende agrarische erfgoedwaarden die daarbij horen.

Geestgronden

Tot het agrarisch erfgoed van Dijk en Waard behoren ook de kenmerkende geestgronden van Sint Pancras, ofwel de voormalige agrarische gebieden die op de gehele strandwal van Sint Pancras lagen. Doordat deze open ruimten binnen het dorp nauw verbonden zijn met het ontstaan van het dorp en de leefwijze van de inwoners, rekenen we deze plekken tot ons erfgoed. De omvang van de strandwal (en dus de geestgronden) onder Sint Pancras en de huidige kaders voor deze gronden leiden ertoe dat er onduidelijkheid is over hoe kan worden omgegaan met bebouwingswensen op deze locaties. De besloten ligging van deze terreinen maken dit erfgoed daarnaast nauwelijks beleefbaar. De gronden raken daardoor ook onbekend als erfgoed en verliezen aan functionele waarde. We doen onderzoek naar de exacte ligging van deze gronden en hoe deze gronden beter benut en beleefd kunnen worden. Hetgeen tot eenduidige omgangsregels voor dit specifieke erfgoed zal leiden.
We gebruiken het onderzoek van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 'Geesten van Holland (2020)', als leidraad en als basis voor de definiëring van de geestgronden.[4]Hiermee beantwoorden we dan ook de vraag of gebieden in het omgevingsplan en het erfgoedregister terecht als geestgronden zijn aangemerkt of dat er wellicht gebieden zijn die deze status niet zouden moeten hebben. Ook bekijken we of er gebieden zijn die deze functie-aanduiding nu niet hebben, maar wel zouden moeten krijgen.

Dionysiuskerk aan de Middenweg in Heerhugowaard, ca. 1962 (Foto JosPe collectie Regionaal Archief Alkmaar RAA003004279)

Visie religieus erfgoed

De religieuze gebouwen vormen, vaak letterlijk, het hart van de samenleving. De opvallende gebouwen staan in het hart van een dorp en zijn vanuit de wijde omtrek te zien. Maar los van de fysieke verschijning zijn de gebouwen van de religieuze gemeenschappen ook het hart van een stads- of dorpsgemeenschap. Het is de plek voor ontmoeting en bezinning. Zowel in ruimtelijke als maatschappelijke zin worden deze gebouwen door de inwoners zeer gewaardeerd.[5]

We hebben 19 religieuze gebouwen in de gemeente. Uit een inventariserend gesprek met de religieuze gemeenschappen is gebleken dat zij te maken hebben met verschillende ontwikkelingen.

[4] Definities gebruikt door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed 1) Een geest is in cultuur gebrachte grond op de strandwallen van Noord- en Zuid-Holland, en wordt in historische bronnen ook wel aangeduid als *geestland* en 2) Een geest is een nederzettingsgeografische of geomorfologische aanduiding voor op de kaart te onderscheiden structuren, met name complexen van akkerland, ingebed in of gecombineerd met een stelsel van wegen en paden op de strandwallen.

[5] Zo'n 80% van de inwoners die de vragenlijst over het erfgoedbeleid heeft ingevuld of die door de gemeente op de markt/ in het winkelcentrum is ondervraagd, gaf aan dat religieuze gebouwen belangrijk zijn vanwege hun verschijningsvorm (gebouw, zichtbaarheid vanuit de omgeving) en omdat het bijzondere en mystieke plekken zijn.

Nieuwe vormen van samenkomst, teruglopend aantal leden en vrijwilligers en gebouwbeheer hebben effect op het voortbestaan van de religieuze gemeenschappen en de manier waarop zij hun gebouwen gebruiken. Deze ontwikkelingen hebben daardoor ook gevolgen voor ons gedeelde erfgoed. Enkele religieuze gemeenschappen hebben aangegeven dat zij behoefte hebben aan deskundige ondersteuning vanuit de gemeente. We starten daarom met het opstellen van een gezamenlijke visie religieus erfgoed. We gaan hiervoor in gesprek met alle religieuze gemeenschappen. Van alle religieuze gebouwen (al dan niet monumentwaardig of beschermd als monument) brengen we in kaart welke ontwikkelingen daar in de komende jaren te verwachten zijn. Samen met de religieuze gemeenschappen stellen we inhoudelijke en procesmatige voorwaarden voor de omgang met deze gebouwen. Dat kan zijn ten aanzien van verduurzaming, (neven)activiteiten, herbestemming of (in het uiterste geval) toekomstige sloop. We onderzoeken daarbij welke gevolgen bepaalde ontwikkelingen hebben voor het kunnen laten functioneren van de religieuze gebouwen, zoals de wijzigingen in het parkeerbeleid of de organisatie van evenementen. De visie religieus erfgoed zet nadrukkelijk in op samenwerking. Zo kunnen we op tijd reageren bij mogelijke problemen in de toekomst en weten we elkaar te vinden als daar aanleiding toe is. Het helpt religieuze erfgoedwaarden te beschermen en prioriteiten te stellen bij toekomstige ontwikkelingen.

Begraafplaatsen

Dijk en Waard heeft veel (algemene) gemeentelijke begraafplaatsen met een historische kern. Opvallend veel grafmonumenten op deze begraafplaatsen hebben een hoge ouderdom en de begraafplaatsen hebben daardoor allemaal hun eigen karakter en sfeer. Het is ook de enige plek waar mensen van alle lagen van de bevolking uit het verleden een plek hebben gevonden. De verschillen en overeenkomsten in hoe de bakker en de notaris werden begraven, kunnen we daar nu nog steeds zien. Los van een verhaal over de historische inwoners van een dorp, vertellen de begraafplaatsen ons over de geschiedenis van het begraven en de herinneringscultuur. Het laat zien hoe mensen in het verleden omgingen met de dood en welke rituelen, symbolen en modeverschijnselen daarbij hoorden.
Begraafplaatsen zijn ‘levende monumenten’, die steeds aan verandering onderhevig. Ten eerste vanwege de groenaanleg, die om onderhoud vraagt, maar meer nog om de begraafplaatsen nog steeds in gebruik zijn voor nieuwe begravingen. Dagelijks komen er mensen om hun dierbaren te gedenken. Onze kijk op begraven is veranderd ten opzichte van vroeger, net als de manier waarop onderhoud wordt uitgevoerd. Om ook in de toekomst het begraven op een van de gemeentelijke begraafplaatsen mogelijk te maken, is het noodzakelijk om regelmatig beheer uit te voeren en graven te ruimen. Dit kan leiden tot verlies van de bijzondere cultuurhistorische, maar ook ecologische, waarden van een begraafplaats. In 2024 is een plan van aanpak voor het beheer van de gemeentelijke begraafplaatsen gemaakt. Hierin is rekening gehouden met alle verschillende onderwerpen die komen kijken bij het beheer van de begraafplaatsen, waaronder ook aan de cultuurhistorische

Algemene begraafplaats Sint Pancras. De opzet en de grafmonumenten herinneren aan de tijd van de aanleg. De begraafplaats is de enige plek waar alle lagen van de samenleving zijn vertegenwoordigd (foto Linda Driesen).

waarden. Het onderzoek heeft plaatsgevonden op hoog abstractieniveau, waarbij grote delen van de begraafplaatsen nu zijn aangemerkt als behoudenswaardig. Dit betekent dat deze delen van de begraafplaats eigenlijk behouden moeten blijven zoals ze nu zijn. We vinden dit te rigide en zien hierin een risico dat de begraafplaatsen in de toekomst hun functie en economische waarden verliezen. Dat willen we voorkomen, omdat dit ook betekent dat het erfgoed in verval zal raken.

In de komende jaren zal het beheer van de verschillende begraafplaatsen per begraafplaats verder worden uitgewerkt. Op basis van het in 2024 opgestelde plan van aanpak gaan we het onderzoek naar de meest historische delen van de begraafplaats verdiepen. Zo maken we inzichtelijk waar de waarden van de begraafplaats uit bestaan op zowel het gebied van indeling, beplanting en vorm en materiaalgebruik van grafmonumenten. Door deze kenmerken in beeld te brengen en richtlijnen in onder andere de begraafplaatsverordening op te nemen, kan er ook op de historische delen van de begraafplaatsen beheer plaatsvinden zonder dat de specifieke cultuurhistorische karakteristieken verloren gaan.
We willen de historische verenigingen vragen ons te helpen in deze inventarisatie. Zij hebben het beste inzicht in welke voor de gemeente relevante personen er begraven liggen. Deze grafmonumenten zouden vanwege de relevantie voor de geschiedenis van gemeente Dijk en Waard behouden kunnen blijven. In het kader van het opstellen van het plan van aanpak in 2024 hebben de historische verenigingen al aangegeven hier een bijdrage aan te willen leveren.

Verduurzaming monumenten

De huidige klimaatproblemen vragen ons allemaal om zuiniger om te springen met niet hernieuwbare energiebronnen. Monumenten zijn vanwege hun ouderdom in ieder geval op het gebied van materiaal duurzaam. De materialen gaan vaak al lang mee. Maar we begrijpen dat eigenaren van beschermde monumenten ook op andere manieren hun steentje bij willen dragen aan het klimaat, bijvoorbeeld door het plaatsen van zonnepanelen, een warmtepomp en na-isolatie. Door de historische materialen en bouwwijze van monumenten is verduurzaming altijd maatwerk. Op dit moment hebben we geen duidelijke richtlijnen voor hoe we omgaan met het verduurzamen van gemeentelijke monumenten. Dit leidt bij veel eigenaren van gemeentelijke monumenten tot onduidelijkheid over wat zij mogen verwachten van de gemeente als zij een aanvraag voor verduurzaming indienen. Maar ook voor toonaangevende en in het oog springende gebouwen als kerken is er vaak onduidelijkheid over wat er kan en mag. Die duidelijkheid gaan we nu wel bieden. We stellen algemene criteria op voor verduurzaming van monumenten. Hierbij maken we gebruik van de richtlijnen zoals deze door de RCE en de Stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg zijn geformuleerd.

Infographic voor zonnepanelen op monumenten en isolatie van ramen in monumenten (bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

De gemeente biedt via de ‘Subsidie voor isolatie van uw woning’ een subsidiemogelijkheid voor verduurzaming van grondgebonden woningen. De subsidie loopt nog tot het einde van 2026 en wordt ook ter beschikking gesteld voor het verduurzamen van gemeentelijke monumenten, voor zover deze voldoen aan de beoordelingscriteria. Het kan echter zijn, dat vanwege de eisen die aan gemeentelijke monumenten worden gesteld, bij verduurzaming van monumenten niet aan de subsidievoorwaarden kan worden voldaan. Dat kan het geval zijn als de isolatiewaarde van bijvoorbeeld voor monumenten geschikt isolatieglas niet voldoet aan de minimale isolatiewaarde die als eis

voor de subsidie wordt gesteld. We nemen deze optie mee in het onderzoek naar aanvullende subsidie voor gemeentelijke monumenten, zoals benoemd bij ambitie 2, stap 6. We kijken hierbij ook naar mogelijke samenwerking met andere partijen zoals het Duurzaam Bouwloket.
Daarnaast zijn er voor zowel rijksmonumenten als provinciale en gemeentelijke monumenten subsidies beschikbaar via het nationaal restauratiefonds voor een duurzaamheidsadvies van een gespecialiseerde monumentenadviseur.

2.1.4 Stap 4 – Evaluatie beschermde status gemeentelijke monumenten, beeldbepalende en karakteristieke panden

Status

In de voormalige gemeenten Langedijk en Heerhugowaard zijn in het verleden beschermde gemeentelijke monumenten, beeldbepalende en karakteristieke panden aangewezen. Zoals in hoofdstuk 1 ook al benoemd heeft de gemeente 99 beschermde gemeentelijke monumenten en 57 beeldbepalende en karakteristieke panden. We vragen ons nu af of al deze monumenten werkelijk symbool staan voor de historische ontwikkeling van onze gemeente of dat er objecten tussen zitten die eigenlijk niet passen binnen het verhaal van Dijk en Waard (zoals verwoord in de gebiedsbiografie Dijk en Waard). Juist het lokale erfgoed dat mensen verbindt, verdient extra aandacht binnen onze gemeente. We nemen de bescherming van de monumenten projectmatig onder de loep. Alleen door het complete monumentenbestand in een keer te bekijken (en dus niet op basis van losse objecten), krijgen we inzicht in de betekenis van beschermde monumenten. Dit project willen we samen met onze inwoners doen. In aanloop naar de uitvoering van het project zullen we hier nadere invulling aan geven aan de rol. Conform de regels voor het aanwijzen, wijzigen of afvoeren van gemeentelijke monumenten betrekken we ook de Adviescommissie Erfgoed als adviseur met betrekking tot ons beschermde erfgoed.
We realiseren ons dat dit een kritisch proces is. Aan de ene kant willen we vooraf niet de indruk wekken dat we veel beschermde gemeentelijke monumenten af gaan voeren. We kunnen op voorhand niets zeggen over de uitkomsten van het onderzoek. Daarnaast hebben we de wettelijke verplichting al het erfgoed dat in aanmerking komt voor bescherming ook daadwerkelijk te beschermen. Aan de andere kant leidt het hebben van een beschermd monument ook tot rechten, zoals bepaalde subsidie van de rijksoverheid. Ook hebben eigenaren in het verleden op basis van de beschermde status geïnvesteerd in hun eigendom of zijn zij juist heel trots op de status als beschermd monument. Het afvoeren van een monument kan daarmee ook nadelig zijn voor monumenteneigenaren. Het is dus een zorgvuldig proces waarbij we goed moeten kijken naar de reden voor de aanwijzing en de betekenis van het beschermde monument voor de lokale geschiedenis. Op basis van de uitkomsten gaan we in gesprek met de eigenaar om tot een definitieve beslissing te komen. Dat kan zowel behoud van de beschermde status zijn als het afvoeren van het object uit het erfgoedregister.

Beschrijvingen

We constateren daarnaast steeds vaker dat de omschrijvingen van gemeentelijke monumenten en beeldbepalende en karakteristieke panden niet kloppen bij de huidige situatie ter plaatse. Wat de oorzaak is van deze afwijking is niet altijd duidelijk. Soms gaat het om simpele fouten in de beschrijving, wijziging van de kadastrale percelen of onvoldoende toezicht en handhaving op beschermde monumenten. Tijdens de hierboven beschreven evaluatie van de gemeentelijke monumenten, beeldbepalende en karakteristieke panden controleren we gelijk de juistheid van de redengevende omschrijving. Afhankelijk van de situatie zullen we de redengevende omschrijving aanpassen.
Om in de toekomst altijd over de juiste gegevens te beschikken maken we met de afdeling VTH afspraken over het verkrijgen van een afschrift van een omgevingsvergunning voor een monument. Zo kunnen we het monumentenregister up-to-date houden.

Mobiel en immaterieel erfgoed

Mobiel en immaterieel erfgoed, zoals varend en rollend erfgoed, gereedschappen en gebruiken, maken integraal onderdeel uit van het verhaal van Dijk en Waard. Samen met het archeologische, gebouwde en (cultuur)landschappelijke erfgoed zorgen ze voor een compleet verhaal van de gemeente Dijk en Waard. Mobiel en immaterieel erfgoed kan ook van betekenis zijn voor specifieke plekken in de gemeente. Op dit moment hebben we dit erfgoed nog niet allemaal goed in beeld gebracht. Het is nog onderbelicht. Samen met de

historische verenigingen gaan we het mobiele en immateriële erfgoed in kaart brengen, zodat deze erfgoedwaarden aan het erfgoedregister en de digitale erfgoedkaart kunnen worden toegevoegd.

2.2 Ambitie 2 – Levend erfgoed voor iedereen

Uit onderzoeken[6] blijkt dat kennis hebben over het ontstaan van je leefomgeving het gevoel geeft ergens bij te horen. Het versterkt de onderlinge verbondenheid tussen inwoners. Dat heeft een positief effect op de gezondheid en draagt bij aan een prettige leefomgeving. We tekenen graag voor zo'n positief effect en *zetten ons daarom in voor het levend houden van ons erfgoed*. Onze inwoners zijn daarbij onmisbaar als het gaat om het behoud van ons erfgoed en het uitdragen van de kennis. De eigenaren van beschermde monumenten zetten zich dagelijks in zich om de historische gebouwen voor toekomstige generaties te bewaren. Maar dat is niet alles: talloze enthousiaste inwoners verzamelen historische verhalen, speuren naar bijzondere informatie en brengen onze geschiedenis tot leven met aansprekende evenementen. Of ze dit nu alleen doen of in verenigingsverband, samen houden ze het erfgoed van Dijk en Waard in leven. Dankzij hun passie kunnen we het verleden meenemen naar de toekomst.

Oude beroepen en gebruiken zijn een belangrijk onderdeel van ons erfgoed. De smederij van de Vaders Museale Schuitenhelling van Nico Vader laat het ambacht, het materiaal en de gereedschappen achter de instandhouding van historische vletten zien (bron: Still uit "Gebruikte Stenen. Industrieel Erfgoed in Noord-Holland).

Maar behalve het in beeld hebben van wat ons erfgoed vraagt dit ook van ons dat we erfgoed onderdeel maken van ons dagelijks leven. Erfgoed is niet alleen te beleven in een museum of bij een monument, maar bijvoorbeeld ook bij zorginstellingen, het winkelcentrum, digitaal via een podcast of op scholen. Alleen als erfgoed onderdeel is van ons alledag, wordt het echt onderdeel van onszelf.

We willen de verbinding leggen tussen verschillende soorten erfgoed: materieel, immaterieel, mobiel, boven- en ondergronds. Deze vormen van erfgoed gaan hand in hand en verbinden tastbare plekken in onze gemeente met de verhalen en de mensen die bij die plek horen. Denk daarbij aan de plek van jaarlijks terugkerende tradities, zoals de Beddenrace, de feestweek van Sint Pancras of het Gouden Engelenfeest. Of denk aan de verhalen van oude inwoners over het leven langs de vroegere kilpaden in Heerhugowaard, de verhalen achter de archeologische resten van de middeleeuwse Slag bij Vronen of het oude ambacht van het zuurkool maken, zoals dat bij Kramer zuurkool al vanaf het begin gebeurde. Door te kijken naar de samenhang tussen de

[6] World Health Organisation, *Culture matters: using a cultural contexts of health approach to enhance policy-making* (2015), *Be the Change – A Healthy heritage* (2019).

verschillende onderdelen van ons erfgoed kunnen we het erfgoed op onverwachte plekken en als samenhangend geheel beleven.

Om erfgoed levend te houden in onze samenleving, nemen we in de komende jaren zes concrete stappen die het erfgoed zichtbaar, beleefbaar en levend houden. Dat zijn deels nieuwe stappen en deels een voortzetting van hoe we de afgelopen jaren al werkten. We willen èn kunnen deze stappen niet allemaal alleen zetten. We willen een basis leggen voor nieuwe initiatieven, een aanjager zijn en projecten ondersteunen. Voor de uitvoering vragen we de hulp en ideeën van de verenigingen, organisaties, ondernemers en inwoners in de gemeente Dijk en Waard. Door elkaar te inspireren en door samen op te trekken komen we tot mooiere resultaten. We hopen hiermee dat de inwoners zich nog vaker dan nu tot ons richten om te vragen of wij deel willen nemen in hun erfgoedactiviteiten. Op deze manier kunnen we erfgoed écht onderdeel laten zijn van onze gemeenschap.

Kaders voor het beleven van erfgoed

Erfgoed is op zichzelf van onschatbare waarde, maar het krijgt pas echt betekenis als de samenleving er een meerwaarde uithaalt. Als het wordt gebruikt om andere opgaven in de samenleving vorm te geven. Dat kan gaan om culturele, ecologische, economische, maatschappelijke en politieke opgaven. Erfgoed kan een middel zijn om met jongeren een gesprek te starten over hoe zij in de samenleving staan of door het in te zetten voor het verbeteren van de sociale verbondenheid binnen een gebied of als onderwerp voor recreatie en toerisme. Hierbij moeten we op een andere manier naar erfgoed gaan kijken. Niet alleen als iets van deskundigen, wetenschappers en overheden, maar juist als iets van iedere inwoner van Nederland en meer specifiek: iets van iedere inwoner van Dijk en Waard. Daarbij moet er ook ruimte zijn voor het erfgoed van alle groeperingen in de samenleving. Wat voor de een belangrijk erfgoed is, vindt de ander helemaal niet belangrijk. Door al deze verschillende manieren van kijken naar erfgoed ontstaat er een breed beeld van het erfgoed van de gemeente Dijk en Waard.

We kunnen veel inspiratie halen uit de ervaring die er inmiddels in Nederland is opgedaan met het Verdrag van Faro. Dit internationale verdrag vraagt om de mening van inwoners als het over erfgoed gaat. Het verdrag stelt voor te luisteren naar ieders idee over wat erfgoed is en de verbintenis te zoeken tussen erfgoed en andere onderwerpen [a]. Begin 2024 is dit verdrag ondertekend door Nederland met de intentie om erfgoed in Nederland meer vanuit deze drie uitgangspunten te bekijken.

Bijlage 1 geeft een toelichting op alle kaderdocumenten waarop dit erfgoedbeleid is gebaseerd.

[a] www. erfgoeddeal.nl

De stappen bij ambitie 2 worden hieronder eerst kort samengevat. In de daaropvolgende paragrafen gaan we per stap dieper in op de uitwerking van die specifieke stap.

Stappenplan – Ambitie 2 Levend erfgoed voor iedereen

1. Erfgoednetwerk versterken en maken nieuwe verbindingen

   Iedereen heeft een mening over erfgoed en ieders mening doet ertoe. Door naar elkaar te luisteren kunnen we van elkaar leren. Zo leren we wat waardevol is voor de één en wat voor de ander. We hebben een sterk erfgoednetwerk van historische verenigingen, musea en bibliotheken. We houden de banden met deze organisaties warm. We investeren in ons netwerk door zelf het gesprek aan te gaan en open te staan voor gesprek.

   We willen ook meer in contact komen met inwoners en erfgoedpartners uit onverwachte hoeken voor het maken van nieuwe verbindingen. Daarbij vragen we actief naar de mening van inwoners bij projecten waarin erfgoed een belangrijke rol speelt. Door in gesprek te blijven, krijgt ieders erfgoed een kans. Samenwerking met nieuwe partijen kan helpen om bestaande wensen voor onderzoek, ontwikkeling en verbeelding van erfgoed te realiseren op een manier die we niet eerder onderzocht of uitgevoerd hebben. Daardoor zien we kansen voor erfgoedprojecten die eerder niet tot realisatie kwamen.

2. Steun aan monumenteneigenaren

Beschermde monumenten dragen direct bij aan de beleving van erfgoed in de leefomgeving van mensen. Goed onderhoud en deskundig beheer zorgen ervoor dat beschermde monumenten tastbare herinneringen zijn aan het ontstaan van Dijk en Waard. Het behoud van beschermde monumenten ligt volledig bij particuliere eigenaren en stichtingen. Als gemeente waarderen we de monumenteneigenaren die met veel liefde en energie hun monument onderhouden. Dankzij die inzet blijft ons erfgoed behouden. De waardering voor hun inzet willen we meer laten zien door monumenteneigenaren inhoudelijk beter bij te staan. We willen hun taak als beheerder van ons erfgoed daarmee verlichten.

3. Jong geleerd, oud gedaan!

De jeugd heeft de toekomst. Dat geldt ook als het om erfgoed gaat. Vanuit het basisonderwijs is de wens uitgesproken om erfgoedonderwijs aan te bieden. We nemen deze wens ter harte en gaan verder met het onderwijs en de erfgoedinstellingen in gesprek om dit te realiseren. We stellen onszelf daarbij ten doel dat kinderen in de basisschoolleeftijd minimaal een keer per schooljaar les krijgen over erfgoed of een erfgoedlocatie kunnen bezoeken.

4. Ondersteuning van projecten die erfgoed zichtbaar maken

Om erfgoed levend te houden is het belangrijk dat erfgoed gedeeld wordt. Of het nu gaat over de verhalen, gebouwen, landschappen, gebruiken, varend erfgoed of archeologisch erfgoed: het delen van de beleving van erfgoed en de achtergrondverhalen maakt het de moeite waard! We stimuleren projecten van andere partijen en ondersteunen hen. Hierbij sluiten we aan op beleid van andere beleidsdomeinen, zoals recreatie en toerisme en het sociaal domein.

5. Subsidie als aanjager

We kunnen niet ontkennen dat geld een rol speelt in projecten rondom erfgoed. Dat geldt zowel voor de instandhouding van beschermde monumenten als voor andere erfgoedprojecten. Voor onze eigen projecten gaan we beter in kaart brengen welke subsidies en samenwerkingen we kunnen inzetten voor de realisatie ervan. Voor het behoud van gemeentelijke monumenten en andere erfgoedprojecten onderzoeken we de mogelijkheden van een subsidieregeling. Hiermee stimuleren we de kwaliteit en beleefbaarheid van ons erfgoed.

6. Concrete, gemeentelijke projecten

Ter versterking van de herkenbaarheid van de monumenten en als blijk van waardering van de inzet van de monumenteneigenaren bieden we de mogelijkheid aan van monumentenschildjes voor het beschermde erfgoed van Dijk en Waard.
Als gemeente vinden we het belangrijk dat erfgoed goed vindbaar bekend is, zodat iedereen die hiernaar op zoek gaat ook makkelijk kan vinden wat tot het erfgoed van Dijk en Waard wordt gerekend. We doen dit in de plaats door een projectpagina aan de gemeentelijke website te koppelen die plek biedt aan belangrijke achtergrondinformatie, zoals de beleids- en inventarisatiedocumenten erfgoed en doorverwijst naar onze erfgoedpartners. Maar zullen nieuwe inwoners ook actief informeren over het erfgoed.
Als laatste zijn in 2020 de (archeologische) fundamenten van de historische Veenhuizerkerk boven grond gehaald, zodat alle inwoners deze konden zien. Vanwege de kwetsbaarheid van deze fundamenten is monitoring en onderhoud noodzakelijk. We zorgen voor de instandhouding daarvan en zoeken naar de beste manier om deze beleefbaar te houden.

2.2.1 Stap 1 - We blijven in gesprek met onze inwoners over erfgoed

Als we iets hebben kunnen leren van de participatie rondom dit erfgoedbeleid dan is wel dat historische verenigingen, organisaties, ondernemers en inwoners een mening hebben over erfgoed en graag betrokken willen zijn. Ze voelen zich verbonden met het erfgoed uit hun omgeving. Dat gevoel willen we vasthouden en versterken zodat we met elkaar in gesprek kunnen gaan wanneer erfgoed een ontwikkeling doormaakt of in onder de aandacht gebracht kan worden.

Bekende erfgoedpartners

We werken aan een zo compleet mogelijk beeld van alle lokale deskundigheid op het gebied van erfgoed, zowel deskundigen die op persoonlijke titel werken als degene die binnen verenigingen onderzoek doen. We hebben een groot aantal historische verenigingen[7] in de gemeente Dijk en Waard, die al jaren een vertrouwde partner op het gebied van erfgoed zijn. Daarnaast is de gemeente ook rijk aan musea en stichtingen[8] die zich richten op de historie van Dijk en Waard. Door hun onderzoek, het verzamelen van informatie over de geschiedenis van onze gemeente en de activiteiten die ze daaraan koppelen, hebben ze een enorme schat aan kennis en ervaring opgebouwd. Ze zijn een onmisbare bron voor alles wat met erfgoed te maken heeft. Wij waarderen hun inzet en expertise enorm en willen hier samen nog meer uit halen. Zo willen we de deskundigheid inzetten om ons te ondersteunen in de uitvoering van bijvoorbeeld Open Monumentendag, tentoonstellingen en kleinschalige projecten. De kennis van de historische verenigingen gaan we benutten als onze kennis voor de beoordeling van een stedenbouwkundige ontwikkeling of aanvraag omgevingsvergunning ontoereikend is. Op ad hoc basis willen we hun deskundigheid inzetten voor het formuleren van een duidelijk vooradvies aan de omgevings- of intaketafel of aan de adviescommissie Erfgoed.

Inwoners kijken geïnteresseerd naar de informatie over erfgoed in het Regthuis in OudKarspel (Foto: Alexandra Heeremans)

Een groot deel van erfgoednetwerk, bestaande uit historische verenigingen, musea en bibliotheek, komt samen in het Erfgoedplatform. Onder secretariaatvoering van de gemeente Dijk en Waard wordt circa vier keer per jaar een bijeenkomst georganiseerd waarin verschillende erfgoedvraagstukken aan de orde komen en afstemming van activiteiten plaatsvindt. Hierdoor zijn we goed op de hoogte van wat er speelt in het erfgoedveld en is er ruimte voor dialoog. We waarderen deze bijeenkomsten zeer en willen deze in de komende jaren voort blijven zetten.

Nog onbekende erfgoedpartners

Naast dit platform willen we in contact komen met voor ons nog onbekende erfgoeddeskundigen. We gebruiken hiervoor ons bestaande netwerk als uitgangspunt. Daarbij hebben we extra aandacht voor onze blinde vlekken: groepen in de samenleving die we nog niet in beeld hebben. We willen hiermee het lokale erfgoedveld meerstemmig en inclusiever maken, zodat iedereen mee kan doen.

Inwoners

Ons erfgoednetwerk is breder dan alleen de bekende individuele erfgoeddeskundigen, verenigingen, stichtingen en musea. Er zijn veel 'niet- deskundige' inwoners die zich bezighouden met erfgoed. Niet-deskundig staat niet gelijk aan het niet hebben van kennis. Ze hebben juist vaak veel kennis over de geschiedenis van de gemeente in het algemeen of een specifiek onderwerp binnen de gemeente. Soms is die kennis ontstaan op basis van onderzoek, soms uit eigen ervaring met de leefomgeving. Een voorbeeld hiervan

[7] Stichting Historisch Heerhugowaard, Historische vereniging Sint Pancras, Stichting Langedijker Verleden, Stichting Hart van Oudkarspel, Historische Vereniging Koedijk, Erfgoedvereniging Heemschut.

[8] Stichting Regionale Archeologie Gheestmanambocht, Vaders Museale Schepenhelling, Regthuis Oud-Karspel, Het Oude gemaal – Poldermuseum Heerhugowaard, Museum Broekerveiling, Twuyvermolen, Sint Jansmuseum, Praalgraf Brederode en Veenhuizerkerk en Historische gemaal Kerk- en Dergmeer. Regionaal Archief Alkmaar.

is bijvoorbeeld de Facebook-pagina 'Je bent Heerhugowaarder als je iets bekends ziet….', een particulier initiatief waar inwoners historische feitjes delen. Ook deze kennis is van waarde.
De reacties op de online vragenlijst en de interviews op de marktdagen en in Middenwaard laten zien dat die kennis ook bijdraagt aan de beleving van wat erfgoed is. We gaan daarom ook de inwoners vaker betrekken. Denk hierbij aan erfgoedinventarisaties en ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving. We gaan hen vaker met open vragen benaderen wat hun ervaring en kennis van het erfgoed binnen een bepaald gebied is. Zo krijgen we een beter beeld van het erfgoed dat bij alle inwoners van Dijk en Waard hoort en kunnen zij zich blijven herkennen in hun eigen leefomgeving.

Onverwachte verbindingen zoeken
Tijdens het winkelen kennis maken met een van de vele familiebedrijven van Dijk en Waard of juist herinneringen ophalen aan de hand van oude voorwerpen tijdens een koffiebijeenkomst ter bestrijding van eenzaamheid. Dialoog en verbinding kan ontstaan als je met een buurtgenoot op een verhalenbank in het park zit. Erfgoed laat zich op veel manieren combineren met andere doelen en dat vraagt van ons en andere erfgoedpartijen om goed te kijken naar wie onze partners kunnen zijn. Het vraagt dat wij buiten onze bekende kring op zoek gaan naar samenwerkingen. We keken nog niet eerder naar de mogelijkheid om samen te werken met lokale ondernemers, die vaak een lange band met de gemeente hebben, of zorginstellingen en maatschappelijke organisaties.

Maar we gaan ook anders kijken naar projecten die vanwege de tijdsdruk of beperktere noodzaak op de plank blijven liggen. Dit zijn meestal projecten die wel een meerwaarde hebben voor erfgoed of de omgang met erfgoed, maar die ook weer niet zo noodzakelijk zijn dat ze prioriteit hebben. Denk bijvoorbeeld aan een monumentendossier per monument, waarin oude foto's en bouwtekeningen zijn opgenomen. Dit kan een meerwaarde zijn als ondersteuning van monumenteneigenaren bij aanvragen omgevingsvergunning. Of denk aan het digitaal ontsluiten van door de historische verenigingen verzamelde informatie, zoals de namen van de eilanden in het Oosterdelgebied. Of het verzamelen van verhalen van oudere Dijk en Waarders over hoe het vroeger ging in dorpen en stad van Dijk en Waard. Ook hiervoor gaan we op zoek naar nieuwe partners. Door anders te kijken naar deze projecten en te accepteren dat ze niet morgen klaar zijn, kunnen we ook anders kijken naar wie deze projecten kunnen uitvoeren. We hoeven niet alles zelf te doen en ook voor de historische verenigingen is de tijdsdruk als gevolg van een afnemend aantal vrijwilligers hoog.
We inventariseren welke projecten we eigenlijk op zouden willen pakken en zorgen dat we goed in beeld hebben wat er moet gebeuren. We gaan daarna deze vragen actief uitzetten bij MBO's, HBO's en universiteiten als stagemogelijkheden of als kansen voor een minor of werkcollege. Interviews afnemen als opdracht voor een HBO student communicatie of journalistiek of een MBO-student software development die een programma bedenkt voor het karteren van eilandnamen, zijn mooie projecten om de praktijk achter het onderwijs te leren kennen. Intern gaan we ook kijken of er projecten geschikt zijn voor bijvoorbeeld re-integratieprojecten, zodat we het plezier van erfgoed kunnen combineren met de noodzaak op een laag pitje weer aan de slag te gaan. Naast het realiseren van erfgoedprojecten, zien we hier ook kansen voor een brede betrokkenheid bij erfgoed.

2.2.2 Stap 2 – Steun aan monumenteneigenaren
Beschermde monumenten vertellen het verhaal van onze geschiedenis. Door de plek waar ze staan, herinneren ze ons dagelijks aan de geschiedenis van de plek. We vinden het belangrijk dat deze waardevolle gebouwen en objecten behouden blijven voor toekomstige generaties. Hiermee leggen we veel verantwoordelijkheid bij de monumenteneigenaren. Ze zorgen met het onderhoud aan hun monument niet alleen voor een prettige leefomgeving, maar ook voor het behoud van de unieke eigenschappen van hun monument. Het vraagt veel inzet, liefde en deskundigheid van hen. We waarderen hun inspanningen enorm, want zonder hen zouden veel van deze historische plekken verloren gaan. Als gemeente willen we die waardering meer laten zien door eigenaren beter te ondersteunen met inhoudelijke hulp.

Inhoudelijke ondersteuning
Monumenteneigenaren kennen hun eigendom vaak door en door en weten vaak goed welk onderhoud wanneer moet worden uitgevoerd. Bouwkundige (monumenten)kennis is daarentegen heel specialistisch. Om al die kennis eigen te maken, is vaak erg lastig. Dat is ook naar voren gekomen uit de vragenlijst onder de monumenteneigenaren. Een groot deel van de deelnemers aan de vragenlijst geeft aan dat de gemeente meer aandacht zou mogen besteden aan monumenteneigenaren en creatiever en actiever mee zou kunnen denken over de omgang met een monument. Het gaat dan zowel om de inhoudelijke materiaalkennis als bijvoorbeeld

het meedenken over de toekomst van hun monument. Dit pakken we op door onze kennis en ervaring aan te bieden als het gaat om het delen van die specialistische kennis en een creatieve kijk op de omgang met monumenten. Waar nodig zorgen we voor een doorverwijzing naar andere partijen die de monumenteneigenaar kunnen helpen.
Aandacht hebben voor monumenteneigenaren en hun behoefte start bij een goede bereikbaarheid voor monumenteneigenaren. We hebben dit jaar het emailadres erfgoed@dijkenwaard.nl geopend om in directer contact te komen met betrokkenen bij erfgoed.
Een deel van de eigenaren heeft in de vragenlijst aangegeven graag door de gemeente op de hoogte gehouden te willen worden van ontwikkelingen rondom monumenten. Wij zullen bij belangrijke ontwikkelingen de monumenteneigenaren benaderen om hen te informeren. Zo hebben monumenteneigenaren altijd de meest actuele kennis over de omgang met monumenten.

We gebruiken de gemeentelijke website als een landingspagina voor de meest gestelde vragen van monumenteneigenaren. Hier wordt een samenvatting opgenomen van de wet- en regelgeving, organisaties waar je als monumenteneigenaar terecht kan, zoals het Nationaal Restauratiefonds, de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, de Duurzame Monumenten-adviseurs (DuMo) en de Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg, waarvan de uitvoeringsrichtlijnen (URL's) als uitvoeringsleidraad voor onderhoud en restauratie worden gebruikt. Zo hebben monumenteneigenaren alvast een plek waar ze dag en nacht terecht kunnen.

Linksboven een beeld uit de Erfgoedleerlijn Heerhugowaard (bron: PleinC). Linksonder kinderen krijgen in het Museum Broekerveiling een les in kantklossen (foto: Alexandra Heeremans). Rechts het nieuw ontwikkelde programma van Teun van Toen over de tuinders van Sint Pancras (bron: Hart op Groen).

2.2.3 Stap 3 – Jong geleerd, oud gedaan

Basisonderwijs

Als je leerkrachten in het Dijk en Waardse basisonderwijs vraagt naar hun visie op erfgoedonderwijs dan benoemen ze dat erfgoedonderwijs kinderen helpt om verbinding te maken met hun geschiedenis, cultuur en de wereld om hen heen. Begrip voor lokale tradities, historische gebeurtenissen en culturele waarden helpen kinderen te begrijpen waar zij vandaan komen en hoe hun omgeving in elkaar zit. Het is een hulp in actief burgerschap. Wij delen deze mening met de leerkrachten.

De afgelopen jaren zijn er al stappen gezet richting erfgoedonderwijs. Tot 2019 konden scholen via de bibliotheek erfgoedleskisten lenen. Deze zijn in 2019 vervangen door de digitale Erfgoedleerlijn Heerhugowaard. Vanwege verschillende oorzaken werkt deze digitale applicatie niet meer. In het voormalige Langedijk is in de periode 2013-2017 een lesboekje over het lokale erfgoed gemaakt. Hoewel dit in de beginperiode goed werd gebruikt, is het inmiddels verouderd. Maar de behoefte om aandacht aan erfgoed te besteden bleef. In 2023 maakten twee basisscholen in Sint Pancras met financiële hulp van de gemeente een lessenserie over tuinders. Andere scholen konden dit idee uitbouwen en naar wens aanpassen, maar uiteindelijk is dat niet gebeurd. Daarentegen liet basisschool De Zonnewijzer (Heerhugowaard) recent nog, in 2024, erfgoedlessen op maat maken. Hiervoor kregen zij een landelijke en een gemeentelijke subsidie (Cultuureducatie met Kwaliteit).
De verschillende initiatieven laten dat er bij de basisscholen een behoefte ligt om jaarlijks erfgoedonderwijs aan te bieden. Het aanbod is nu alleen sterk versnipperd: het een is digitaal, het ander een verouderd boekje en het volgende op maat gemaakt. Vaak is het nu gericht op specifieke delen van de gemeente. We willen naar één sterke, actuele leerlijn Erfgoed voor alle basisscholen in Dijk en Waard. Het moet een lesmethode worden waarin aandacht is voor tastbare materialen en een bezoek aan één of meerdere monumenten in de gemeente. Hierbij maken we, waar mogelijk, gebruik van wat er al is. Daarnaast zoeken we ook naar meer inclusie voor alle scholen. Dat uit zich specifiek in het betrekken van het speciaal onderwijs bij de uitwerking van het lespakket. Zo gaat het onderwerp erfgoed ook echt leven voor alle leerlingen in Dijk en Waard.
Om tot zo'n lesmethode te komen, gaan we met de scholen in gesprek om samen te bepalen welke methode het best aansluit bij het onderwijs. Ook kijken we of er animo is voor het adopteren van een monument door een school, zodat de leerlingen alles te weten kunnen komen over 'hun' monument. Ze kunnen worden opgeleid tot gids, zodat ze een keer per jaar familie, verzorgers en schoolgenoten kunnen rondleiden. Door een bezoekmoment te koppelen aan een activiteit met ouders of verzorgers, ontstaat een gedeelde belevenis van het erfgoed.

De lokale musea zijn bij de ontwikkeling van het lespakket een belangrijke partner. Zij kunnen met hun ervaring en deskundigheid een rol spelen in de locatiebezoeken en het ondersteunen van een erfgoedleerlijn. Ons doel is dat alle leerlingen van het basisonderwijs in ieder geval een keer per jaar in contact komen met het erfgoed van de gemeente en op deze manier meer verbondenheid krijgen met hun eigen leefomgeving.

We gaan ons daarnaast inzetten om het onderwijs te betrekken bij archeologische opgravingen. Als er een opgraving van betekenis is, willen we met de uitvoerder afspraken maken over het bieden van een mogelijkheid om scholen op locatie te ontvangen voor een toelichting en een kennismaking met een archeologische opgraving.

Voortgezet onderwijs
Voor het voortgezet onderwijs ligt de behoefte anders dan voor het basisonderwijs. Het strak geregelde curriculum biedt weinig mogelijkheden om het lokale erfgoed aan de orde te brengen. We starten in de komende beleidsperiode gesprekken met het voorgezet onderwijs om te onderzoeken of er behoefte is bij het voortgezet onderwijs. We onderzoeken op welke wijze dit in het verplichte curriculum kan worden ingepast, bijvoorbeeld met een Canon van Dijk en Waard. We denken hierbij aan het combineren van gebeurtenissen uit de omgeving met de tijdvakken bij geschiedenis of vakken als maatschappijleer, economie of aardrijkskunde. Hierbij moet rekening gehouden worden met de invulling voor verschillende onderwijstypen (VBO, MAVO, HAVO en VWO).

2.2.4 Stap 4 – Ondersteuning van projecten die erfgoed zichtbaar maken
We hebben samen met ons erfgoednetwerk in de afgelopen jaren al veel mooie initiatieven ontwikkeld die de beleving van erfgoed heeft vergroot. Denk aan de informatieborden bij de plek van de Slag van Vronen en het familiebedrijf van Co Kamp. In samenwerking met de bibliotheek en het erfgoedplatform is de cursus 'Ontdek het verleden en heden van Dijk en Waard' tot stand gekomen. Een ander mooi project is de wekelijkse bijeenkomst 'Uw wijk te kijk', een initiatief dat volledig door Stichting Langedijker Verleden en de bibliotheek is ontwikkeld. Dit is een mooi voorbeeld van een project waarin erfgoed een maatschappelijke rol speelt. Inwoners halen samen herinneringen op en leren zo ook nieuwe mensen uit hun wijk kennen.

We nodigen het erfgoednetwerk en andere initiatiefnemers uit om te blijven komen met voorstellen om het erfgoed onder de aandacht te brengen. De voorstellen uit de samenleving hebben een groot bereik omdat ze aansluiten op de wat er speelt in de samenleving. Ons netwerk kan daarbij ook op ons leunen. Bij initiatieven denken we graag mee en dragen met kennis en deskundigheid bij aan de realisatie van projecten. We zetten onze mediakanalen in om aandacht te vragen voor deze projecten en ondersteunen waar mogelijk financieel (zie ambitie 2, stap 5). Daarmee zetten we de bestaande praktijk rondom erfgoedprojecten voort.

Bijeenkomst van Uw wijk te Kijk in De Binding (bron: dijkenwaard.nl)

We merken dat de erfgoedprojecten nog niet altijd inclusief zijn. De projecten zijn vaak niet geschikt voor mensen met bijvoorbeeld een fysieke beperking (visueel, motorisch, auditief, e.d.), omdat de plek waar het wordt georganiseerd slecht bereikbaar is of informatie alleen tekstueel wordt aangeboden. Door ook rekening te houden met deze beperkingen, kunnen meer mensen genieten van erfgoed. Bij het ondersteunen van projecten gaan we hier meer aandacht aan besteden.

Stolpersteine voor Gerrit Luit Bruin. De Stolpersteine ligt voor het huis Benedenweg 204, de voormalige woning van Gerrit Luit Bruin (Foto: gemeente Dijk en Waard)

Herinneringscultuur en Stolpersteinen

Herdenken is een belangrijk onderdeel van onze cultuur. Historische gebeurtenissen, positief of negatief, of personen uit het verleden nemen vaak een belangrijke plaats in binnen een gemeenschap. Door stil te staan bij zo'n gebeurtenis of bij een historische persoon leren we voor de toekomst en draagt het bij aan nieuwe vormen van verbinding. Soms kan een herinnering pijnlijk of confronterend zijn. Dat vraagt extra aandacht hoe hier mee wordt omgegaan. Een voorbeeld hiervan zijn de Stolpersteine, de Struikelstenen, die de slachtoffers van het nationaalsocialisme uit de Tweede Wereldoorlog herdenken. Op 19 maart 2025 is de eerste Stolpersteine in de gemeente Dijk en Waard geplaatst. We kunnen ons voorstellen dat het niet bij deze ene blijft. Maar er zijn ook andere redenen te bedenken die vragen om een tastbare herinnering aan het verleden op een specifieke plek. Op zo'n plek kan dan een herinneringsmonument worden opgericht. Voor al deze herinneringsmonumenten en Stolpersteinen gaan we een duidelijk kader met (interne) werkafspraken opstellen, waarmee we de herinneringscultuur in Dijk en Waard willen ondersteunen. Hierin wordt onder andere opgenomen wanneer er sprake is van een herinneringsmonument en wie welke verantwoordelijkheid heeft binnen het proces. Daarbij rekenen we op de samenleving om met passende initiatieven te komen voor plekken van (historische) betekenis.

Er is een grijs gebied tussen kunstwerken in de openbare ruimte, die veelal in opdracht voor een specifieke plaats in de gemeente zijn ontworpen. Hoewel deze naar een historische situatie kunnen verwijzen, is dat meestal niet het geval. Herinneringsmonumenten hebben bovenal als doel een bepaalde situatie te herinneringen of een gebeurtenis onder de aandacht te brengen. Om dit grijze gebied tussen kunst in de openbare ruimte en herinneringsmonumenten op een goede wijze te overbruggen, werken we hierbij samen met de afdeling Sociaal Domein (Kunst) en met de afdeling Beheer Ruimte. Vanuit ieders eigen expertise maken we een integrale afweging voor de omgang met herinneringsmonumenten en Stolpersteinen.

Recreatie, Toerisme en Evenementen

We zien bij het bevorderen en ondersteunen van erfgoedprojecten een relatie met de Visie Recreatie en Toerisme Regio Alkmaar 2025 – 2035. Recreatieve en toeristische erfgoedprojecten in Dijk en Waard, zoals wandelingen, fiets- en vaartochten, kunnen bijdragen aan het beter bekend maken van het erfgoed in Dijk en Waard. Het helpt ook de spreiding van toerisme over de regio te vergroten. Voor onze eigen inwoners dragen recreatieve routes bij aan een prettige leefomgeving met veel mogelijkheden voor ontspanning. Erfgoed biedt een meerwaarde voor recreatie en toerisme doordat het unieke kanten van onze gemeenten laat zien. Inwoners kunnen met verrast worden met nieuwe informatie en zo met nieuwe ogen naar hun omgeving gaan kijken.

Veel van de evenementen in de gemeente komen voort uit tradities. Dit soort evenementen zijn daarom belangrijke evenementen voor onze gemeente. Vanuit erfgoed willen we meedenken en aansluiting zoeken bij de evenementen die binnen de gemeente worden georganiseerd. We onderzoeken of en hoe erfgoed hierbinnen een plaats kan krijgen, bijvoorbeeld door een erfgoedlocatie of activiteit die aanvullend kan zijn het betreffende evenement. Als voorbeeld noemen we de Volksspelen in de Noord, een traditie die zijn wortels heeft in de kerk en parochie.

Open Monumentendag

Open Monumentendag is een landelijk jaarlijks terugkerend evenement, waarvan de invulling een lokaal tintje heeft. Het is bovenal een laagdrempelig evenement dat ieder jaar weer veel bezoekers trekt. In 2024 hebben we de kans aangegrepen om de bezoekers te vragen naar hun mening over Open Monumentendag. 68% van de ondervraagden gaf aan dat ze jaarlijks proberen om Open Monumentendag te bezoeken. Ruim een kwart van de ondervraagden was dit jaar voor het eerst op Open Monumentendag, maar had wel bewust de keuze gemaakt om eens een kijkje te komen nemen. Een klein percentage kwam toevallig langs een van de open monumenten en besloot deze te bezoeken. We zien de meerwaarde van Open Monumentendag om erfgoed onder de aandacht te brengen. Maar we zien ook dat het nu veel tijd kost om de dag tot een succes te maken. Een groot deel van de overkoepelende organisatie ligt bij de gemeente. We vinden eigenlijk dat de organisatie van Open Monumentendag een taak is van het erfgoedveld in samenwerking met inwoners en de gemeente. Tot op heden is het niet gelukt om de jaarlijkse organisatie weg te zetten bij een andere organisatie. Vanwege het belang van Open Monumentendag blijven wij het voorlopig nog organiseren. Over drie jaar willen we naar een Stichting Open Monumentendag, die bestaat uit vrijwilligers uit de gemeente die zich inzetten voor de organisatie van deze dag. Er zijn in den lande vele voorbeelden van dergelijke stichtingen die als voorbeeld kunnen dienen voor een Stichting Open Monumentendag Dijk en Waard. Ter ondersteuning van deze dag stellen we jaarlijks een bedrag ter beschikking voor de uitvoering, zoals de kosten van activiteiten, het maken van publicaties, e.d. Daarnaast stellen we onze media-kanalen ter beschikking voor de communicatie over Open Monumentendag. We blijven als gemeente wel betrokken, maar willen de organisatie uit handen geven om de druk op de erfgoedcapaciteit te verminderen.

Open Monumentendag trekt jaarlijks veel bezoekers. De vaartochten zijn daarbij een geliefde activiteit (Foto: Alexandra Heeremans)

2.2.5 Stap 5 – Subsidie als aanjager

Financiële ondersteuning erfgoedprojecten

We willen op korte termijn meer zichtbaarheid en beleefbaarheid van het erfgoed realiseren. Daar nemen we als gemeente ook een verantwoordelijkheid in. We hebben niet de capaciteit om alle projecten zelf te initiëren en uit te voeren. Daarvoor hebben we hulp nodig uit de samenleving. We hebben al aangegeven dat we iedereen uitnodigen om met voorstellen voor projecten te komen, zodat we samen kunnen werken aan een samenleving waarin erfgoed een plek heeft in het dagelijks leven. We merken in de praktijk dat het probleem vaak niet het komen tot mooie plannen is, maar dat de uitvoering hapert op de financiële haalbaarheid en de capaciteit. De vraag wie betaalt, is daarbij een veel gestelde vraag. Er zijn verschillende lokale fondsen, regionale en landelijke subsidiemogelijkheden voor erfgoedprojecten. Daar maken we als gemeente nog niet altijd voldoende gebruik van. Voor gemeentelijke projecten gaan we verder in kaart brengen welke subsidies of samenwerkingen we kunnen inzetten voor realisatie van projecten.
In veel gevallen kan een gemeente echter geen aanspraak maken op deze fondsen en zijn deze alleen beschikbaar voor verenigingen en stichtingen.

Deel van de gevel van de Noord-Hollandsche Conservenfabriek aan de Voorburggracht in Noord-Scharwoude (foto: gemeente Dijk en Waard).

De gemeente Dijk en Waard biedt zelf voor initiatiefnemers van erfgoedprojecten al verschillende subsidiemogelijkheden. Enkele subsidies zijn specifiek gericht op het organiseren van activiteiten of evenementen die, naast andere doelstellingen, als doel hebben het aanbieden van kunst- en (cultuur)historische educatie, het organiseren van activiteiten gericht op het historisch/cultureel verleden van de gemeente Dijk en Waard (Subsidie Kunst en Cultuur) of het organiseren van evenementen waarin historie en erfgoed centraal staan (Subsidie Evenementen).
Daarnaast zijn er ook meer maatschappelijke subsidies, gericht op welzijn en sociale samenhang. Door het leggen van verbindingen zijn ook hier kansen voor projecten die gerelateerd zijn aan erfgoed. Deze projecten moeten daarbij vooral gericht zijn op ontmoeting, bevorderen van de gemeenschapszin, bestrijden van eenzaamheid en het bieden van zingeving (subsidie inwonersinitiatieven Dijk en Waard, subsidie Welzijn en Participatie en subsidie Buurthuizen). Per project kan slechts op één gemeentelijke subsidie aanspraak worden gemaakt worden. Vaak kan het wel gecombineerd worden met subsidies van andere overheden of instellingen. We gaan initiatiefnemers actiever wijzen op de mogelijkheden voor subsidie van de gemeente en andere fondsen.

De bestaande gemeentelijke subsidies zijn erg gericht op 'doen'. Dat is slechts één kant van de beleving en zichtbaarheid van erfgoed. Het is minder gericht op bijvoorbeeld onderzoek of het maken van een (digitale/ fysieke) publicatie of uitingen in de fysieke leefomgeving. Nu worden publicaties en uitingen in de fysieke leefomgeving vaak, al dan niet op basis van een voorstel van een organisatie of vereniging, uitgevoerd door de gemeente. De kosten zijn in deze gevallen ook voor de gemeente. Waar dit uitingen in de fysieke leefomgeving betreft, heeft dit als voordeel dat de vormgeving in de gemeentelijke huisstijl wordt uitgevoerd. Dit levert eenheid in beeld op in de fysieke leefomgeving. We zullen dit in de toekomst dus ook blijven doen.
Voor voorstellen voor de beleving van erfgoed die een meer statisch karakter hebben, zoals publicaties of podcasts, gaan we onderzoeken of een aanvullende subsidieregeling wenselijk is.

Financiële ondersteuning monumenteneigenaren
Eigenaren van gemeentelijke monumenten hebben soms zelf gekozen voor de aankoop van een beschermd gemeentelijk monument. In de meeste gevallen is de gemeentelijke monumentenstatus aan het object toegekend toen het object al in het bezit was. In die gevallen hebben monumenteneigenaren niet bewust voor gekozen voor een beschermd monument.
De ervaring leert dat het onderhoud aan monumenten over het algemeen duurder is dan het onderhoud aan panden zonder beschermde status, omdat rekening moet worden gehouden met historische constructies en materialen. Ook verduurzaming is lastiger vanwege de fysieke kenmerken van een monument en het maatwerk dat daarbij wordt gevraagd. Uit de vragenlijst onder de monumenteneigenaren is gebleken dat er toch een aanzienlijk aantal monumenteneigenaren zich zorgen maken over de instandhouding van hun monument en het financiële plaatje dat daaraan hangt. Ook vraagt een deel zich af of het wel redelijk is om de financiële gevolgen van de aanwijzing tot gemeentelijk monument volledig bij de eigenaar neer te leggen. Het voelt voor veel eigenaren ook oneerlijk dat voor rijksmonumenten, waarvoor dezelfde regels gelden als voor gemeentelijke monumenten, er jaarlijks wel (rijks)subsidie beschikbaar is.
Om de eigenaren van beschermde gemeentelijke monumenten tegemoet te komen, starten we een onderzoek naar een subsidiemogelijkheid voor monumenteneigenaren. We onderzoeken welke vorm van subsidie de meeste impact heeft voor de instandhouding van de beschermde gemeentelijke monumenten. We gaan daarbij uit van een sobere en doelmatige instandhouding. Het kan gaan om bijvoorbeeld ondersteuning in het onderhoud, een bijdrage in de kosten van een bouwhistorisch onderzoek of een abonnement op de Monumentenwacht.
Tot eind 2026 kunnen eigenaren van gemeentelijke monumenten ook gebruik maken van de subsidieregeling 'Isolatie van uw woning', mits zij aan de subsidievoorwaarden voldoen. Omdat niet alle verduurzamingsmogelijkheden die voor niet-monumenten beschikbaar zijn, ook passend zijn voor gemeentelijke monumenten is de subsidie niet een-op-een geschikt voor gemeentelijke monumenten. Denk hierbij bijvoorbeeld aan spouwmuurisolatie, na-isolatie aan de buitenzijde van de gevels of bepaalde vormen van glasisolatie. Om deze reden nemen we de optie van een verduurzamingssubsidie of verduurzamingsadviseur voor gemeentelijke monumenten mee in het onderzoek naar de subsidiemogelijkheden.
Bij het onderzoek naar de subsidie voor instandhouding monumenten betrekken we ook de eigenaren van beschermde gemeentelijke monumenten.

Eén subsidieregeling voor erfgoed ter nadere besluitvorming
We gaan versnippering van subsidieregelingen voorkomen. We gaan daarom de subsidie voor de beleefbaarheid en zichtbaarheid van erfgoed combineren met de subsidie voor onderhoud/ instandhouding van gemeentelijke monumenten. Zo ontstaat er één aanvullende subsidieregeling voor erfgoed met meerdere doelstellingen. We leggen een definitief voorstel voor subsidie, inclusief een bijbehorende onderzoeksrapportage en begroting na afronding van het onderzoek voor aan de raad.

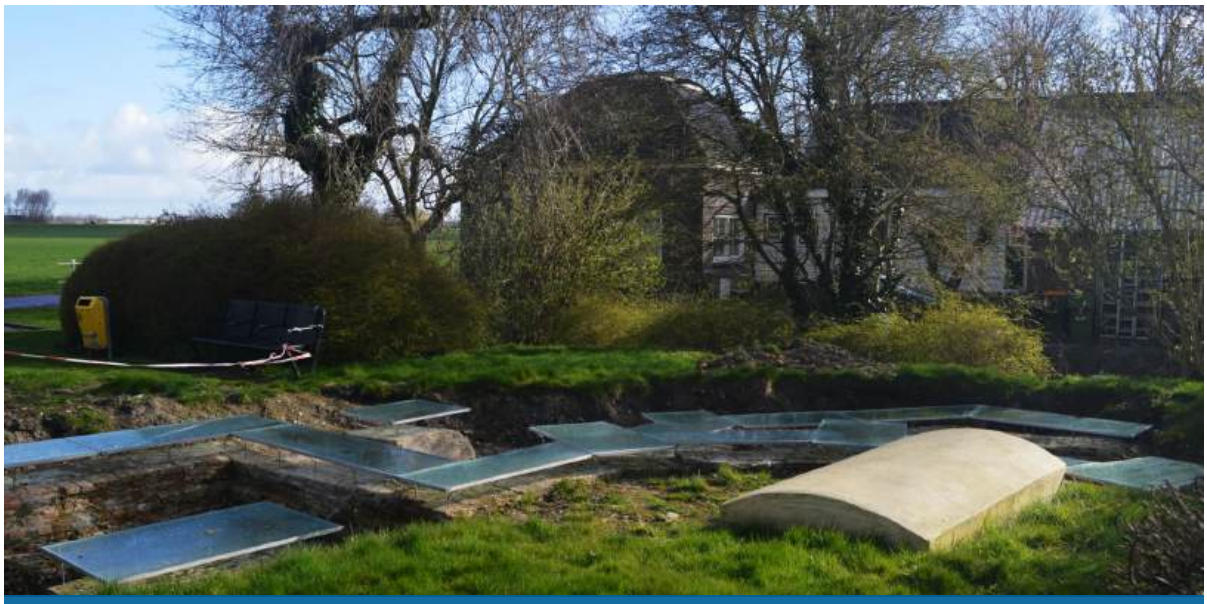
2.2.6 Stap 6 – Concrete gemeentelijke projecten
In de komende jaren zetten we ons in ieder geval in voor drie concrete projecten, die de zichtbaarheid van erfgoed vergroten, dan wel een stukje erfgoed in stand houden.

Monumentenschildje
Zoals gezegd waarderen we de eigenaren van monumenten voor hun inzet om het erfgoed in goede staat te houden en zien we hun inspanning om dit te realiseren. Dit willen we ook zichtbaar maken voor de andere inwoners van Dijk en Waard. We bieden de monumenteneigenaren daarom een monumentenschildje aan om

aan de gevel te bevestigen. We laten hiervoor een monumentenschildje ontwerpen dat aansluit op de landelijke standaarden, maar met een eigen herkenbaar beeld. Het plaatsen van het schildje is geen verplichting, maar we hopen dat de monumenteneigenaren met ons trots zijn op hun erfgoed en het schildje op de gevel zullen plaatsen. Hiermee is niet alleen zichtbaar dat het betreffende object een monument is, maar straalt het ook de inzet van de eigenaar uit voor de instandhouding van het monument.

Delen erfgoedkennis op één plek

We willen dat erfgoed vindbaar wordt en dan informatie over erfgoed makkelijk te vinden is voor iedereen. We doen dit door een projectpagina aan de gemeentelijke site te koppelen, die inzicht geeft in wat onze gemeentelijke monumenten zijn, maar ook welke verhalen er horen bij ons erfgoed, verwijzingen naar bestaande erfgoedroutes en filmpjes over erfgoed. De onder ambitie 1 stap 2 genoemde erfgoedkaart krijgt hier ook een plek, evenals links naar onze erfgoedpartners. De pagina met erfgoedkennis voor monumenteneigenaren wordt hier ook aangekoppeld. Zo ontstaat een digitale omgeving waar alles over erfgoed in Dijk en Waard vindbaar. Hiermee halen erfgoed in al haar facetten in het licht.
Nieuwe inwoners gaan we ook actief informeren over het erfgoed in hun nieuwe woonomgeving. In het informatiepakket dat zij bij inschrijving in de gemeente ontvangen, nemen we ook de publieksbrochure van de Gebiedsbiografie gemeente Dijk en Waard op.

De fundamenten van de middeleeuwse kerk van Veenhuizen zijn zichtbaar gemaakt voor het publiek (foto: Linda Verniers).

Fundamenten middeleeuwse Veenhuizerkerk

Enkele jaren geleden heeft de gemeente zich samen met de Stichting tot Behoud Praalgraf Veenhuizen ingespannen om de archeologische resten van de middeleeuwse Veenhuizerkerk zichtbaar te maken voor het publiek. Hierbij zijn de zandstenen muren van de kerk blootgelegd en afgedekt met glazen platen ter bescherming van de archeologische resten. We willen deze resten zo lang mogelijk zichtbaar houden voor toekomstige generaties. We zien echter dat dit erfgoed kwetsbaar is en gevoelig is voor de combinatie van vocht en lucht. Dit betekent dat we aandacht moeten hebben voor de instandhouding van deze resten door middel van onderhoud of een betere afscherming van de elementen. Vanwege de blootstelling aan de elementen zullen we op korte termijn moeten zorgen voor het noodzakelijke onderhoud aan de fundamenten. We starten daarna met een aanvullend onderzoek, waarin de kosten voor het in de openlucht instandhouden van de fundamenten zullen worden afgewogen ten het draagvlak en publieksbereik van het zichtbaar houden van de fundamenten. Op basis hiervan zullen we een nieuw plan met bijbehorende begroting aan de raad voorleggen ter beoordeling. Het veiligstellen van dit erfgoed voor de toekomst, in welke vorm dan ook, staat voorop bij toekomstige planvorming.

Presentatie van de kolfsport in Woonzorgcomplex Buitenzorg, Zuid-Scharwoude (foto Linda Driesen).

Hoofdstuk 3

Uitvoeringsparagraaf

Hoofdstuk 3 Uitvoeringsparagraaf

De Omgevingswet vraagt veel van ons. De meeste werkzaamheden voor de komende jaren zijn het gevolg van het op orde krijgen van de basis voor het omgevingsplan. Deze uitvoeringsparagraaf geeft inzicht in hoe we de planning van de uitvoering van het erfgoedbeleid zien in relatie tot de beschikbare capaciteit en de beschikbare middelen.

3.1 Capaciteit

Voor het vakgebied erfgoed is 36 uur (1 fte) beschikbaar. Deze fte is momenteel ingevuld. De functie omvat de advisering over erfgoed aan collega's met betrekking tot (toekomstige) ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving, inwoners of andere initiatiefnemers en de uitvoering en begeleiding van erfgoedprojecten met publieksbereik, zoals erfgoedinformatievoorzieningen in de openbare ruimte en contacten met het erfgoednetwerk. Er is daarbij voldoende budget beschikbaar om de noodzakelijke projecten uit de eerste ambitie grotendeels uit te laten voeren door deskundige inhuur op projectbasis. Hiermee wordt de adviseur erfgoed te ontlast en kan zich daarbij meer richten op de lopende en toekomstige processen met betrekking tot ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving.

Naast de adviseur Erfgoed wordt gebruik gemaakt van de diensten van NMF Erfgoedadvies voor het taakveld archeologie. De gemeente is het bevoegd gezag voor de omgang met archeologie. De Erfgoedwet schrijft voor dat alleen een volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) gecertificeerde senior archeoloog bevoegd is tot het adviseren over archeologische procedures, zoals inventariserend bureauonderzoek, Plannen van Aanpak en Uitvoering en inventariserend en karterend veldonderzoek. De senior archeoloog wordt op ad hoc basis ingehuurd, afhankelijk van de vraag die er ligt voor archeologische beoordelingen. De kosten hiervan worden uit het reguliere erfgoedbudget betaald. Onder de paragraaf financiën (3.3) is hier een gemiddeld bedrag voor opgenomen. Een deel van de kosten worden verhaald op de initiatiefnemer van een project waarin archeologie een rol speelt. Dit is geregeld via de legesverordening.

3.2. Planning

Het erfgoedbeleid krijgt een looptijd van 8 jaar. Bij de keuze voor de looptijd van het beleid hebben we ons laten leiden door de invoeringstermijn voor een nieuw omgevingsplan voor het gehele grondgebied van de gemeente. Dit moet uiterlijk in 2032 gereed zijn. Dat betekent dat de werkzaamheden die een relatie hebben de Omgevingswet en het omgevingsplan ook uiterlijk over 8 jaar gereed moeten zijn.
We stellen de planning zoals opgenomen in het schema op pagina 44 voor als uitvoeringsplanning voor het erfgoedbeleid. Hierbij kan door het uitlopen van projecten, door nu niet te voorziene omstandigheden of ontwikkelingen, de planning gedurende de looptijd van het beleid worden aangepast. Indien dit zich voordoet, zal dit via de P&C cyclus worden gerapporteerd.
Wij zijn bij de uitvoeringsplanning uitgegaan van de beschikbare financiële middelen zoals beschreven in paragraaf 3.3 en de beschikbare capaciteit zoals beschreven in paragraaf 3.1. Als er een hogere uitvoeringssnelheid gewenst wordt, dan is extra budget of aanvullende fte erfgoedadviseur nodig. Vooralsnog willen we de uitvoering met de beschikbare middelen en capaciteit realiseren.

3.3 Financiën

We hebben momenteel verschillende budgetten voor erfgoed beschikbaar. Dit is deels een structureel budget en deels incidenteel, o.a. een monumentenreserve. Met deze budgetten kunnen we het erfgoedbeleid met de bijbehorende uitvoeringsplanning financieren.
Hierop zijn twee uitzonderingen. Ten eerste betreft dat de subsidie voor gemeentelijke monumenten en ten tweede de aanvullende financiën voor het funderingsherstel van de archeologische funderingen van de Veenhuizerkerk. Voor deze twee projecten zal een apart projectplan volgens planning worden voorgelegd aan de gemeenteraad, inclusief een daarbij passend verzoek voor financiële middelen.

Beleidsonderdeel	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032
Erfgoed inpassen in fysieke leefomgeving d.m.v. input initiatieven	Doorlopend traject op basis van binnenkomende initiatieven en gemeentelijke ontwikkelingen – budget erfgoedmedewerker							
Advisering archeologie, monumenten en erfgoed.	Doorlopend traject op basis van binnenkomende initiatieven en gemeentelijke ontwikkelingen.							
Digitalisering erfgoed	Q4		Q2					
Digitalisering uitwerken naar een publiekskaart			Q2 – Q4					
Voorwaarden erfgoed in het omgevingsplan, inclusief monumentenbiotoop.	Q3			Q2				
Naoorlogs erfgoed		Q1	Q1					
Scholen	Q3	Q2						
Agrarisch erfgoed	Q4	Q4						
Visie religieus erfgoed, in samenwerking met religieuze gemeenschappen.			Q1		Q4			
Begraafplaatsen	Vanaf Q3 2025 - een doorlopend traject in lijn met de planning van de afdeling beheer							
Beleidsregels verduurzaming monumenten		Q3	Q1					
Evaluatie beschermde status gem. mon. en beeldbep. panden		Q1	Q1					
Erfgoed netwerk versterken en maken nieuwe verbindingen	Doorlopend traject gedurende gehele beleidsperiode							
Website ter ondersteuning van de gemeentelijke monumenteneigenaren/ contact monumenteneigenaren	Aanvang na vaststelling beleid – Q1 2026 eerste fase gereed. Het betreft een doorlopende taak in bijhouden informatie op de site en contact onderhouden met de monumenteneigenaren. De website is een groeiproces, waarbij steeds meer informatie op de website beschikbaar zal komen en indien nodig vernieuwd.							
Onderwijspakket basisonderwijs	Q4		Q2					
Gesprekken onderwijspakket Voortgezet onderwijs						Q1		Q1
Ondersteuning erfgoedprojecten – beleefbaarheid erfgoed	Doorlopend traject gedurende gehele beleidsperiode							
Onderzoek subsidieregeling			Q2	Q2				
Monumentenschildje					Q1-Q4			
Erfgoedwebsite – erfgoed breed.				Vanaf Q1 2028 – een doorlopend proces				
Onderhoud fundamenten Veenhuizerkerkje	Q4	Q4	Q4	Q4				

Uitvoeringsplanning erfgoedbeleid

We houden bij de inzet van financiële middelen rekening met het zogenaamde 'ravijnjaar'[9], waar gemeenten, zo ook Dijk en Waard, tegenaan lopen. De vraag waar ruimte voor bezuinigingen aanwezig is, is meegenomen in deze uitvoeringsparagraaf.

3.4 Evaluatie

Zoals gezegd heeft het beleid een looptijd van 8 jaar, waarbij we tussentijds het beleid evalueren en over de stand van zaken met betrekking tot de uitvoering rapporteren. Hiermee sluiten we aan op de beleidscyclus uit de Omgevingswet. Deze beleidscyclus gaat uit van vier fases:

1) het maken van het beleid,
2) door ontwikkelen van het beleid,
3) het uitvoeren van het beleid en
4) de evaluatie of bijsturing van het beleid.

Met het opstellen van dit erfgoedbeleid hebben we de 4e fase en de 1e fase van de beleidscyclus uitgevoerd. Op basis van de evaluatie in jaar 5 zullen we beslissen of aanpassing van dit erfgoedbeleid noodzakelijk is. Als er eerder aanleiding is voor een aanpassing of bijsturing van het erfgoedbeleid, zullen wij dit ook eerder inzetten.

Schematische weergave van de beleidscyclus volgens de uitgangspunten van de Omgevingswet

[9] In de komende jaren verwachten gemeenten in Nederland te moeten bezuinigen. Een groot deel van de inkomsten van de gemeente Dijk en Waard komt uit het landelijke gemeentefonds van de Rijksoverheid. De rijksoverheid gaat het geld uit dit fond anders verdelen. Ook voor onze gemeente betekent dit dat we minder geld te besteden hebben.

Bijlagen

Café de Rode Leeuw in Noord-Scharwoude (foto gemeente Dijk en Waard)

Bijlage 1 – wettelijke, provinciale en gemeentelijke kaders

Rijksoverheid

De Erfgoedwet (2016)

De Erfgoedwet is één overkoepelende wet en gaat over alle vormen van erfgoed: van historische gebouwen tot archeologische vondsten en musea. De wet verving in 2016 onder andere de Monumentwet 1988. Bij de overgang naar de Erfgoedwet zijn de oude regelingen en beschermingsniveaus behouden. De huidige wet bepaalt wie verantwoordelijk is voor het beheer van erfgoed en hoe het toezicht daarop wordt georganiseerd. Gemeenten hebben hierin een aantal wettelijke taken. Zo moeten zij een erfgoedregister bijhouden met beschermd cultureel erfgoed. Daarnaast zijn gemeenten bevoegd gezag voor het verlenen van vergunningen, het toezicht en de handhaving met betrekking tot rijksmonumenten. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) daarbij alleen een adviserende rol bij herbestemming, reconstructie of sloop van (delen van) rijksmonumenten. In het geval van archeologische rijksmonumenten geeft de RCE echter een bindend advies. Tot slot regelt de Erfgoedwet het certificeringssysteem binnen de archeologie, waarin vastgelegd is wie bevoegd is om opgravingen uit te voeren en wie de archeologische rapporten mag beoordelen. De gemeente is het bevoegd gezag voor archeologische processen.

Een aantal onderwerpen waren bij de invoering van deze wet nieuw:

- Instandhoudingsplicht – Een eigenaar heeft de plicht om de instandhouding van een rijksmonument te waarborgen.
- Adviesplicht – Bij afstoting van cultuurgoederen door Rijk, provincie of gemeente dient advies bij experts ingewonnen te worden.
- Aanvaardingsplicht – Wanneer een eigenaar niet langer in staat of bereid is om er zorg voor te dragen, heeft de minister van OC&W de plicht cultuurgoederen van hoge kwaliteit te aanvaarden voor de rijkscollectie.
- Kwaliteitsborging archeologie – Alleen gecertificeerde bedrijven mogen bodemonderzoek verrichten, zowel onder de grond als onder water.

Eind december 2024 heeft de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap aangekondigd de Erfgoedwet te willen verbeteren op het punt van het zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed. Diversiteit binnen het erfgoed, als afspiegeling van de samenleving, en digitalisering worden hierin als een belangrijke aandachtspunten gezien. Met name voor archeologische vondsten wil de minister inzetten op het makkelijker tentoonstellen van de fysieke vondsten. Ook moet erfgoed beter beschermd worden tegen vandalisme, schade door doelgerichte acties of nalatigheid. Hiervoor wordt onderzocht of de strafmaat voor beschadiging van erfgoed voldoende afschrikt of dat deze verhoogd kan worden.

Beleidsbrief 'Erfgoed Telt'

In 2018 verscheen de beleidsbrief 'Erfgoed telt' van de rijksoverheid. Deze gaat in op de betekenis van erfgoed voor de samenleving en benadrukt de belangrijkste ontwikkelingen in de Nederlandse erfgoedzorg. Hierin werd onder andere gepleit voor het toekomstbestendig maken van monumenten. Verder was hier aandacht voor het belang van kerken en werd het opstellen van kerkenvisies gestimuleerd door middel van een (inmiddels beëindigde) subsidieregeling. Ook werd een eerste aanzet gemaakt naar het integreren van erfgoed in de fysieke leefomgeving door het leggen van verbindingen met andere sectoren in de leefomgeving. Als laatste zijn publieksbereik en inzet van vrijwilligers belangrijke thema's in de beleidsbrief.

Omgevingswet 2024

In de Omgevingswet is alle oude wetgeving over activiteiten in de fysieke leefomgeving samengebracht. Het gaat daarbij over de veiligheid en de gezondheid van de burgers en de kwaliteit van de omgeving waarin zij wonen, werken en recreëren. De wet verplicht de onderwerpen die hiermee samenhangen (luchtkwaliteit, geluid, milieu, wonen, bedrijven, etc.) in een integrale omgevingsvisie op te nemen. Iedere overheid (rijk,

provincies en gemeenten) maakt zijn eigen omgevingsvisie. De gemeente Dijk en Waard heeft in 2024 haar Strategische Omgevingsvisie Dijk en Waard vastgesteld.

Als uitwerking van de Omgevingsvisie wordt een omgevingsplan opgesteld ter vervanging van de oude bestemmingsplannen. Hierin worden alle regels voor de fysieke leefomgeving van het gehele grondgebied opgenomen. Gemeenten hebben tot 2032 om een nieuw omgevingsplan te maken.

De Omgevingswet benoemt erfgoed[10] als één van de onderdelen die een rol spelen in de fysieke leefomgeving. De wet verplicht gemeenten al het erfgoed dat in aanmerking komt voor bescherming een plaats te geven in het omgevingsplan en te voorzien van bij de waarden passende regels. Het huidige beschermingsniveau van erfgoed is na de inwerkingtreding van de Omgevingswet van kracht gebleven. Het heeft nu een functie aanduiding in plaats van een dubbelbestemming. Zo hebben de bestaande beschermde gemeentelijke monumenten bijvoorbeeld automatisch de functie gemeentelijk monument gekregen.
Voorlopig zal de erfgoedverordening als onderdeel van de verordening Fysieke Leefomgeving naast het omgangsplan bestaan. Uiteindelijk is het de bedoeling dat deze volledig wordt geïntegreerd in het omgevingsplan.
Voor beschermde monumenten, zoals rijksmonumenten, provinciale en gemeentelijke monumenten, wordt naast op een objectgerichte benadering in de Omgevingswet ook sterk gestuurd op een gebiedsgerichte benadering. Daarbij wordt er ook gekeken naar de omgeving van een monument en de gevolgen van de omgeving op de kenmerken van het monument. Ontwikkelingen in de omgeving van een beschermd monument mogen geen negatieve uitstraling op hebben op de beschermde monumenten (monumentenbiotoop). Er is hiermee een belangrijke stap gezet voor erfgoed als inspiratiebron voor de omgang met de fysieke leefomgeving. Deze ontwikkeling krijgt navolging in andere ruimtelijke beleidsdocumenten van de rijksoverheid zoals de Nationale Omgevingsvisie (Novi, 2020) en de (concept) Nota Ruimtelijke Kwaliteit 2024, waarin de kansen voor erfgoed als inspiratie voor ruimtelijke ontwikkelingen verder zijn uitgewerkt.
In aansluiting op de gebiedsgerichte benadering van erfgoed is via een instructieregel bepaalt dat gemeenten voor rijksbeschermde stads- en dorpsgezichten een toetsingskader voor sloop binnen deze gebieden in het omgevingsplan moeten opnemen.

Programma Klimaat en energie

De strijd tegen klimaatverandering staat ook op de agenda van de Nederlandse overheid. Een van de doelen uit het rijksprogramma is het duurzaam maken van monumenten, mobiel erfgoed en landschappen. Het rijk wil daarbij geen afbreuk doen aan het cultureel erfgoed en met zorgvuldigheid werken aan het verduurzamen van dit erfgoed.
De doelen voor het gebouwd en mobiel erfgoed worden gesteld op bruikbaar en betaalbaar houden van het erfgoed op de lange termijn. Hiervoor is een verduurzamingsslag nodig. Er is al veel ervaring opgedaan met verduurzaming en behoud van cultuurhistorische waarden. De overheid zet daarom in op kennisdeling en het opstellen van handreikingen voor deskundigen, gemeenten en monumenteneigenaren. In de Routekaart Verduurzaming Monumenten stelt de sector als doel om de CO2-uitstoot van monumenten te verminderen met 40% in 2030 en 60% in 2040. De provincie ontwikkelt momenteel diverse regelingen om de duurzame benutting van monumenten te stimuleren.
Voor (cultuur)landschappen en de historische centra moet onderzocht worden of deze voldoende voorbereid zijn op de veranderingen en gevolgen van klimaatverandering. Hierbij is het zoeken van aansluiting bij het historisch gebruik van landschappen en het nauwkeurig in kaart brengen van de gevolgen van verduurzaming op het landschap en historische centra van belang (denk aan de impact van bijv. zonneparken en windmolens).

Inventaris immaterieel erfgoed

Niet al ons erfgoed is tastbaar. Het niet-tastbare, *immateriële erfgoed* krijgt steeds meer aandacht. Het gaat daarbij om tradities, culturele uitingen en bijzondere vaardigheden of ambachten. Net als het gebouwde

[10] Het Rijk beschrijft erfgoed als de (gebouwde en aangelegde) monumenten, archeologische monumenten, stads- en dorpsgezichten, cultuurlandschappen en ander cultureel erfgoed – roerend of immaterieel, dat aan een locatie te verbinden is.

erfgoed en het landschap is het onderdeel van de gezamenlijke identiteit. Immaterieel erfgoed wordt steeds doorgegeven, waarbij het kan worden aangepast aan de gebruiken van de tijd.
In 2012 ondertekende Nederland het UNESCO-verdrag voor de bescherming van immaterieel erfgoed. Onder leiding van het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland (KIEN) werd een nationale inventaris opgesteld. Hierin wordt immaterieel erfgoed opgenomen waarvan de beoefenaars een zorgplan hebben gemaakt en zich actief inzetten voor het behoud ervan.
De Langedijkse kolfsport staan op de longlist van immaterieel erfgoed.

Rijksmonumenten en provinciale monumenten

In de afgelopen decennia heeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) namens de minister van OC&W rijksmonumenten aangewezen. De RCE wijst steeds minder nieuwe monumenten aan, omdat zij van mening is dat van het erfgoed van vóór de Tweede Wereldoorlog alles wat daarvoor in aanmerking komt, is aangewezen als rijksmonument. Slechts in een enkel zeldzaam geval worden er nog objecten van voor 1945 aangewezen. DE RCE richt zich nu met name op gebouwen uit de naoorlogse periode of met een speciaal thema, zoals conflicterfgoed. Alle rijksmonumenten in Nederland staan geregistreerd in het online monumentenregister.
De gemeente Dijk en Waard heeft 17 rijksmonumenten.
De gemeente is het bevoegd gezag voor de verlening van omgevingsvergunningen voor rijksmonumenten. Zij wint in geval van (gedeeltelijke) sloop, reconstructie en functiewijziging advies in de bij de RCE. Voor rijksmonumenten buiten de bebouwde kom, wint de gemeente ook advies is van de Provincie Noord-Holland.

Naast de rijksmonumenten heeft het rijk in het verleden ook rijksbeschermde dorps- en stadsgezichten in Nederland aangewezen. Dijk en waard heeft geen rijksbeschermde dorps- en stadsgezichten.

Provincie Noord-Holland

Omgevingsvisie NH2050

In 2018 werd de provinciale Omgevingsvisie NH2050 vastgesteld, waarin de provincie Noord-Holland zich richt op het vinden van een evenwicht tussen economische groei en het behouden van leefbaarheid. Het streven is dat veranderingen in het gebruik van de fysieke ruimte niet ten koste gaan van de gezondheid en veiligheid van de leefomgeving.
Voor de kwaliteit van de leefomgeving benoemd Noord-Holland drie ambities:

- De provincie moet bestand zijn tegen klimaatverandering en goed omgaan met water.
- De kwaliteit van de fysieke omgeving dient te worden behouden en waar mogelijk verbeterd.
- De biodiversiteit moet worden vergroot.

Voor het gebruik van de leefomgeving heeft de provincie vier ambities neergezet:

- Er moet ruimte zijn voor een circulaire economie, duurzame landbouw, de energietransitie en innovatieve experimenten.
- Alle woningen moeten duurzamer worden.
- Er moet een goede afstemming zijn tussen ruimtelijke ontwikkelingen en infrastructuur.
- De bijzondere kenmerken van landschappen en cultuurhistorie moeten worden beschermd en versterkt. Het uitgangspunt hiervoor is de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie.

Als laatste heeft de provincie zich ten doel gesteld ruimte te geven aan de energietransitie, maar wel met oog voor verstedelijking en landschap.
Anno 2025 werkt de provincie aan een vernieuwing van de Omgevingsvisie.

Leidraad Landschap en Cultuurhistorie

De provincie beoogt met de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie om samen met bijvoorbeeld gemeenten, ontwikkelaars en initiatiefnemers te werken aan het behouden en versterken van de kwaliteit van het landschap en de cultuurhistorie. De Leidraad geeft gebiedsgerichte én ontwikkelingsgerichte beschrijvingen en biedt zo toepasbare informatie over de manier waarop ruimtelijke ontwikkelingen kunnen bijdragen aan de kwaliteit van de leefomgeving.

De gemeente Dijk en Waard valt in de Leidraad binnen het gebied West-Friesland west. Tot de ruimtelijke karakteristiek behoort onder andere het Rijk der Duizend eilanden, de strandwal van Sint Pancras, recreatiegebied Geestmerambacht en de droogmakerij Heerhugowaard. Hier horen karakteristieken bij die zich laten beschrijven als alzijdig begrensde ruimten in het mozaïeklandschap, lange zichtlijnen in Heerhugowaard, de Westfriese Omringdijk en de dijk- en ringvaart in de Heerhugowaard. Als ruimtelijke dragers worden de bebouwingslinten, stolpenstructuren, de ringdijk Heerhugowaard en het kanaal Alkmaar-Kolhorn genoemd.

Stolpenwaarderingskaart en richtlijnen voor behoud en de bescherming van onbeschermde stolpen

Stolpen zijn kenmerkend voor het Noord-Hollandse landschap. De provincie Noord-Holland betreurt dat door het verlies aan stolpen de identiteit van Noord-Holland langzaam verloren gaat. Om het verlies tegen te gaan heeft de provincie met 15 Noord-Hollandse gemeenten gewerkt aan richtlijnen voor het behoud en de bescherming van de stolpen, de stolpenwaarderingskaart en de richtlijnen voor behoud van onbeschermde stolpen. Voor Dijk en Waard zijn de stolpen ook in kaart gebracht en voorzien van een waardering met bijpassende richtlijnen, die in het omgevingsplan moeten worden opgenomen.

Provinciale monumenten

De Provincie Noord-Holland heeft op basis van een verordening monumenten in de provincie aangewezen, die symbool staan voor de historische ontwikkeling van de provincie Noord-Holland. De gemeente Dijk en Waard heeft 7 provinciale monumenten. De gemeente is het bevoegd gezag voor het verlenen van een vergunning voor provinciale monumenten.

Gemeente Dijk en Waard

(voor erfgoedinventarisaties en monumenten zie bijlage 2)

Strategische Omgevingsvisie

De Strategische Omgevingsvisie Dijk en Waard ambieert een veerkrachtige gemeente waar iedereen een plek kan vinden om prettig en gezond te wonen, werken, leren en recreëren. De Strategische Omgevingsvisie heeft een looptijd van 25 jaar. Om dit te realiseren, zet gemeente Dijk en Waard zich, samen met de inwoners, in om te bouwen aan de landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten van Dijk en Waard, zoals de historische linten en groene woonwijken. Ook wil gemeente Dijk en Waard de economische dragers waar Dijk en Waard historisch op gegroeid is, versterken. Zodat iedereen kan wonen en werken in gezonde, aantrekkelijke en diverse woon- en werkvormen.
De visie verwoord de opgaves voor de komende jaren. Aan de opgaves zijn vijf ambitie gekoppeld:

- Wonen: Dijk en Waard krijgt gezonde en gemengde woonomgevingen.
- Werken: De gemeente wordt gekenmerkt door aantrekkelijke en diverse werkplekken.
- Mobiliteit en infrastructuur: Veilige en beloopbare buurten en snelle verbindingen naar de regio worden de norm richting 2047.
- Natuur, recreatie en landelijk gebied: In Dijk en Waard is er verbinding met cultureel erfgoed, water en natuur.
- Klimaat: het landelijk gebied van Dijk en Waard is toekomstbestendig.

Sinds 2024 wordt gewerkt aan de beleidsuitvoering. Dat betekent dat de ambities hun doorwerking vinden in het beleid en het omgevingsplan. De uitgangpunten uit de Strategische Omgevingsvisie voor ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving in relatie tot erfgoed zijn in dit erfgoedbeleid ‘Erfgoed voor onze toekomst’ verder geconcretiseerd in ambitie 1 van dit beleid. Het erfgoedbeleid sluit daarmee aan de uitgangspunten van de Strategische Omgevingsvisie.

Archeologische verwachtings- en beleidskaart (2022)

In 2022 heeft gemeente Dijk en Waard een actualisatie van de archeologische verwachtings- en beleidskaart uitgevoerd. Het archeologiebeleid geeft daarmee antwoord op de wettelijke verplichting bij ontwikkelingen in de bodem rekening te houden met het erfgoed dat zich in de bodem bevindt. De verantwoording bij de archeologische verwachtings- en beleidskaart beschrijft de wettelijke kaders en provinciale regels waarbinnen het gemeentelijk archeologiebeleid een rol speelt. Het gaat ook in op de bekende archeologische kennis van

het gebied die voortkomt uit het ontstaan van het landschap en eerdere archeologische vondsten. De toelichting op de archeologische verwachtings- en beleidskaart geeft ook inzicht in de achtergrond en het principe van de archeologische verwachtingskaart. Als laatste geeft het een toelichting op de verschillende beleidsregimes, zoals deze op de archeologische beleidskaart zijn opgenomen. De regimes geven nauwkeurig aan bij welke type werkzaamheden en bij welke omvang en diepte er archeologisch onderzoek noodzakelijk is.

De kern van de rapportage bestaat feitelijk uit de cartografische weergave van de uitgevoerde inventarisaties en het gehanteerde archeologische verwachtingsmodel:

- Een overzichtskaart met de bekende vindplaatsen en uitgevoerde archeologische onderzoeken.
- Een landschappelijke eenhedenkaart met archeologische verwachtingen;
- Een overzichtskaart met historisch-landschappelijke eenheden en historisch-geografisch elementen/waarden;
- De archeologische beleidsadvieskaart.

De beleidsregimes zijn in het omgevingsplan opgenomen.

Verordening fysieke leefomgeving (erfgoedverordening)

In de Verordening Fysieke Leefomgeving (VFL) zijn omgangsregels opgenomen voor de omgang met gemeentelijke monumenten. De VFL is een samenvoeging van vele oude verordeningen die een relatie hadden met de fysieke leefomgeving, zoals de erfgoedverordening. De VFL bestaat nu naast het omgevingsplan. Op termijn worden de regels uit de VFL geïntegreerd in het omgevingsplan.
In de VFL is voor gemeentelijke monumenten, beeldbepalende en karakteristieke panden en beschermde dorps- en stadsgezichten geregeld dat er een omgevingsvergunningsplicht is bij wijziging van een gemeentelijk monument, beeldbepalende en karakteristieke panden en beschermde dorps- en stadsgezichten. Onder wijzigen van een monument of beeldbepalende en karakteristieke panden wordt in ieder geval verstaan het slopen, wijzigen, verstoren, verplaatsen, onderhouden, verbouwen, herstellen en gebruiken van gemeentelijk erfgoed. Aanvullend hierop zijn de beoordelingscriteria, weigeringsgronden en de adviesplicht rondom monumenten, beeldbepalende en karakteristieke panden en beschermende dorps- en stadsgezichten geregeld.
De procedure rondom de aanwijzing van gemeentelijke monumenten, beeldbepalende en karakteristieke panden en beschermde dorps- en stadsgezichten is ook in VFL geregeld, evenals een vangnet voor archeologie. Dit laatste heeft is bedoeld om eventuele gaten in de archeologische regels in het omgevingsplan op te vangen.
Als laatste is er een artikel over de zorgplicht voor erfgoed opgenomen, die het vernielen, beschadigen of het in gevaar brengen van erfgoed moet tegengaan.

Op basis van de voorgaande erfgoedverordening zijn 99 gemeentelijke monumenten aangewezen en 57 beeldbepalende en karakteristieke panden.

Nota ruimtelijke kwaliteit Dijk en Waard (2022)

De nota ruimtelijke kwaliteit maakt onderdeel uit van het ruimtelijk kwaliteitsbeleid van gemeente Dijk en waard. Het is het instrument waarmee de gemeente regie kan voeren op de ruimtelijke verschijningsvorm van gebouwen en hun omgeving en waarin de aanwezige cultuurhistorische, stedenbouwkundige en architectonische waarden een belangrijke rol spelen bij de beleving van ontwikkelingen en (ver)bouwplannen. De regels uit de nota ruimtelijke kwaliteit sturen op de kwaliteit van gevels, materialisatie en detaillering.
De kern van de nota ruimtelijke kwaliteit wordt verder gevormd door de toetscriteria. Er wordt onderscheid gemaakt in drie soorten criteria voor:

- gebieden;
- objecten zoals stolpen, agrarische bedrijfsgebouwen en reclames;
- sneltoetscriteria voor veel voorkomende kleine bouwplannen.

De nota heeft door de kwaliteitstoetsing een relatie met de omgang met erfgoed binnen gemeente Dijk en Waard. Als onderdeel van de objectgerichte criteria zijn er regels opgenomen voor beschermde monumenten en

beeldbepalende en karakteristieke panden. Daarnaast wordt in alle gebieden tevens getoetst aan de cultuurhistorische kenmerken van een gebied.

De Nota ruimtelijke kwaliteit bestaat nu naast het omgevingsplan. Op termijn worden de regels uit deze nota geïntegreerd in het omgevingsplan.

Lintenvisie (2023)

De Strategie voor de linten van Heerhugowaard: Samen werken aan de Linten is in 2023 door de gemeenteraad vastgesteld. In Heerhugowaard is de ontwikkeling van de stad en het buitengebied sterk verbonden met de ontstaansgeschiedenis van de droogmakerij. Het historische lint en de bebouwing die daarlangs staat, zijn daarbij belangrijke dragers van de ruimtelijke kwaliteit en identiteit van Heerhugowaard. De Strategie is er enerzijds op gericht een bijdrage leveren aan behoud en versterking van de kwaliteit en identiteit van de stad en de omgeving. Anderzijds wil de Strategie meer vrijheid geven voor initiatief door bewoners, waarbij zowel zorgvuldig wordt omgegaan met de cultuurhistorische betekenis van de linten en waarbij er ook oog is voor de vitaliteit en toekomst. Kortom: “behoud zonder behoudend te zijn”.
De Strategie bestaat uit een beperkt aantal basisvoorwaarden, die de contouren bepalen waarbinnen een initiatief kan worden opgepakt en uitgewerkt. Het is vervolgens aan de eigenaar/initiatiefnemer om een overtuigend plan uit te werken waarin de ruimtelijke kwaliteit de belangrijkste leidraad is. De inhoudelijke overtuigingskracht van een plan bepaalt de succesfactor. Communicatie tussen initiatiefnemer en gemeente is daarbij een van de belangrijkste componenten in de planontwikkeling.

Visie recreatie en toerisme regio Alkmaar 2025 – 2035, Parels tussen kust, stad en buitengebied

In 2024 is in regionaal verband een nieuwe visie op toerisme en recreatie voor Regio Alkmaar opgesteld. Bij deze visie is de eerdere focus op het verhogen van bezoekersaantallen vervangen voor een nieuwe benadering met als doel toeristen en recreanten beter over de regio en het jaar te verspreiden. Bezoekers en bewoners blijven niet binnen één gemeente, daarom is regionale samenwerking essentieel. Samen met ondernemers en organisaties uit de sector willen de gemeenten Regio Alkmaar verder ontwikkelen op het gebied van toerisme en recreatie. Betere verspreiding van toeristen en recreanten over tijd en ruimte en meer bestedingen komen de leefbaarheid en het voorzieningenniveau zowel in de gehele regio als in Dijk en Waard ten goede.
Naast natuur, evenementen, winkelen en horecabezoeken, speelt de beleving van erfgoed in deze nota een belangrijke rol. Hierin ligt ook de relatie met het verbeteren van de zichtbaarheid en bekendheid met erfgoed, die ook in het erfgoedbeleid ‘Erfgoed voor onze toekomst’ wordt voorgestaan.

Bijlage 2 – Overzicht inventarisaties erfgoed Dijk en Waard en gemeentelijk erfgoedregister

Inventarisaties en onderzoeken

Gebiedsbiografie Dijk en Waard (2022)

De gebiedsbiografie Dijk en Waard is een beschrijving van het ontstaan van de gemeente Dijk en Waard als geheel. Het verhaal start bij het eindigen van de laatste IJstijd en loopt door tot aan het einde van de 20ste eeuw. Hierbij is aandacht voor de cultuurhistorische kenmerken in het landschap. Hiermee is het een belangrijk handvat voor de ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving.

Gebiedsbiografie Centrum Dijk en Waard, een gebied van twee snelheden (2021)

Deze gebiedsbiografie gaat specifiek in op de ontwikkeling van het gebied op de grens van Heerhugowaard en Langedijk. Het gebied rondom het Kanaal Omval – Kolhorn, het Rijk der duizend eilanden en het station. In het rapport wordt het ontstaan van het gebied vanaf de prehistorie tot ca. 2000 beschreven.
De aanleiding voor de ontwikkeling van dit rapport ligt in de ontwikkeling van het gebied Kanaalpark.

Gemeente Heerhugowaard, een historisch geografische inventarisatie inclusief de karakteristieke bebouwing (2012)

De historisch-geografische inventarisatie gaat in op het historische landschap van de droogmakerij Heerhugowaard en het oude landschap van de veenontginningen rondom Veenhuizen in de periode 1000 tot en met ca. 1945. In de inventarisatie zijn de historisch-geografische relicten en structuren uit het gebied opgenomen, even als een inventarisatie van de bestaande karakteristieke bebouwing langs de ontginningsassen en de relatie daarvan met het landschap.

Gemeente Langedijk, cultuurhistorische waardenkaart en een historisch geografische waardering (2012/2013)

De gemeente Langedijk heeft in 2012 een cultuurhistorische waardenkaart gemaakt. Naar aanleiding hiervan is in 2013 een aanvulling gemaakt. Voor de 39 op de kaart geïnventariseerde gebieden is in dat jaar een nadere historisch geografische beschrijving gemaakt die ingaat op de aanwezige cultuurhistorische waarden en kenmerken.

Cultuurhistorische verkenning De Lagen van Langedijk (2008)

Dit rapport documenteert de ruimtelijke ontwikkelingsgeschiedenis van het dorp Zuid-Scharwoude. Het is gemaakt in opdracht van de gemeente Langedijk. Het rapport is opgebouwd uit vijf thema's: Landschap, Dorp, Water, Verkaveling en Woningtypologie. Elk thema bevat, naast een typering en historie van het thema, aanknopingspunten voor ontwerpers. De aanleiding voor het opstellen van het rapport was de ontwikkeling van de wijk Mayersloot West deelgebied 2.

Beschermde monumenten en beeldbepalende en karakteristieke panden

RM = rijksmonument
PM = provinciaal monument
GM = Gemeentelijk monument
K&B = Beeldbepalende en karakteristieke panden, objecten en ensembles

GN = geen nummer

Monumentnr.	*Adres*	*Plaats*	*Omschrijving*	*Status*
NH/WN327	Achter Dorpsstraat 170	Broek op Langedijk	Voetbrug	PM
GN	Bakkerspad 1	Broek op Langedijk	Woonhuis	K&B
GN	Bakkerspad 2	Broek op Langedijk	Woonhuis	K&B
GN	Bakkerspad, (achter)	Broek op Langedijk	Koolboet	K&B
GN	Dijk 108	Broek op Langedijk	Woonhuis	K&B

GN	Dijk 121	Broek op Langedijk	Stolp met erfbeplanting	K&B
GN	Dijk 35	Broek op Langedijk	Woonhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 104, (achter)	Broek op Langedijk	Koolhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 117	Broek op Langedijk	Stolp	K&B
GN	Dorpsstraat 124	Broek op Langedijk	Woonhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 127	Broek op Langedijk	Woonhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 134	Broek op Langedijk	Villa	K&B
G. 005	Dorpsstraat 137	Broek op Langedijk	Woonhuis	GM
GN	Dorpsstraat 139	Broek op Langedijk	Woonhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 143	Broek op Langedijk	Woonhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 158	Broek op Langedijk	Winkel-woonhuis (vm.)	K&B
NH/WN325	Dorpsstraat 160	Broek op Langedijk	Voormalige koolschuur	PM
NH/WN323	Dorpsstraat 162	Broek op Langedijk	Voormalige koolschuur	PM
NH/WN326	Dorpsstraat 164	Broek op Langedijk	Voormalige koolschuur	PM
NH/WN324	Dorpsstraat 166	Broek op Langedijk	Voormalige koolschuur	PM
GN	Dorpsstraat 168	Broek op Langedijk	Woonhuis met erf	K&B
GN	Dorpsstraat 19	Broek op Langedijk	Woonhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 197, (achter)	Broek op Langedijk	Koolhuis	K&B
G. 006	Dorpsstraat 202	Broek op Langedijk	Kerkgebouw	GM
G. 007	Dorpsstraat 204	Broek op Langedijk	Woonhuis	GM
GN	Dorpsstraat 36	Broek op Langedijk	Woonhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 36	Broek op Langedijk	Woonhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 39	Broek op Langedijk	Woonhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 43	Broek op Langedijk	Rentenierswoning met erfbeplanting en 2-laags koolschuur	K&B
GN	Dorpsstraat 44	Broek op Langedijk	Woonhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 49	Broek op Langedijk	Woonhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 50	Broek op Langedijk	Woonhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 51	Broek op Langedijk	Woonhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 52	Broek op Langedijk	Woonhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 62, (achter)	Broek op Langedijk	Koolhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 67	Broek op Langedijk	Woonhuis	K&B
23923	Dorpsstraat 72	Broek op Langedijk	NH Kerk	RM
G. 002	Dorpsstraat 75 t/m 79A	Broek op Langedijk	Appartementen (vm. postkantoor)	GM
G. 001	Dorpsstraat 78	Broek op Langedijk	Woonhuis	GM
GN	Dorpsstraat 83	Broek op Langedijk	Woonhuis	K&B
G. 003	Dorpsstraat 92	Broek op Langedijk	Appartementen	GM
GN	Dorpsstraat 94	Broek op Langedijk	Woonhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 94	Broek op Langedijk	Woonhuis	K&B
G. 004	Dorpsstraat 98	Broek op Langedijk	Restaurant	GM
GN	Dubbele Buurt 1, (achter)	Broek op Langedijk	Koolhuis	K&B
23924	Museumweg 2	Broek op Langedijk	Broekerveiling (afmijnlokaal + lighallen)	RM

23925	Oosterdijk	Broek op Langedijk	Molen D (molen van Zwaantje)	RM
G. 008	Sluiskade 16A (naast)	Broek op Langedijk	Sluis	GM
NH/WN006	Van gemeentegrens met Alkmaar tot gemeentegrens met Schagen	Gemeente Dijk en Waard	West-Friese Omringdijk	PM
GN	Broeker Uitvalsweg	Heerhugowaard	Weg	K&B
GN	De Vork	Heerhugowaard	Schutsluis	K&B
GN	Dijkweg 1	Heerhugowaard	Stolpboerderij, 'Iepenhof'	K&B
GN	Donkerweg 6	Heerhugowaard	Stolpboerderij	K&B
GN	Dreef 12	Heerhugowaard	Zusterhuis van de Franciscanessen	GM
GN	Groenedijk	Heerhugowaard	Dijk	K&B
GN	Groenedijk 1	Heerhugowaard	Stolpboerderij, 'Hot Hooge Landt'	K&B
GN	Groenedijk 4	Heerhugowaard	Stolpboerderij	K&B
GN	Groenedijk 9	Heerhugowaard	Stolpboerderij	K&B
0008-002	Hasselaarsweg 2	Heerhugowaard	Café, 'De Koffiemolen'	GM
GN	Huygendijk 11	Heerhugowaard	Stolpboerderij	K&B
0008-003	Huygendijk 16	Heerhugowaard	Polderhuis	GM
0008-004	Huygendijk 17	Heerhugowaard	Gemaal	GM
GN	Huygendijk naast nr. 17	Heerhugowaard	Oud molenpad	K&B
GN	Huygendijk/ Oterlekerweg	Heerhugowaard	Kavelsloot en druipland	K&B
GN	Jan Glijnisweg 10	Heerhugowaard	Woonhuis	K&B
GN	Jan Glijnisweg 13	Heerhugowaard	Kop-rompboerderij	K&B
0008-005	Jan Glijnisweg 15	Heerhugowaard	Kop-rompboerderij	GM
GN	Jan Glijnisweg 22	Heerhugowaard	Boerderij	K&B
GN	Jan Glijnisweg 25	Heerhugowaard	Stolpboerderij	K&B
501506	Jan Glijnisweg 27a	Heerhugowaard	Stolpboerderij	RM
501512	Jan Glijnisweg 27a	Heerhugowaard	Erf	RM
501518	Jan Glijnisweg 27a	Heerhugowaard	hekpijlers	RM
501503	Jan Glijnisweg 27a (complex)	Heerhugowaard	Stolpboerderij met erf en hekpijlers	RM
0008-006	Jan Glijnisweg 30	Heerhugowaard	R.-k. kerk met pastorie	GM
GN	Jan Glijnisweg 50/50e	Heerhugowaard	Stolpboerderij	K&B
0008-007	Jan Glijnisweg 57	Heerhugowaard	Stolpboerderij, 'De Landman'	GM
0008-008	Jan Glijnisweg 59	Heerhugowaard	Onderwijzerswoning	GM
GN	Jan Glijnisweg 95	Heerhugowaard	Stolpboerderij	K&B
21082	Kerkweg 26	Heerhugowaard	Praalgraf van Reinout van Brederode	RM
GN	Kerkweg 26	Heerhugowaard	Ensemble Veenhuizerkerk	GM
0008-010	Kerkweg 26 (bij)	Heerhugowaard	Luidklok	GM
0008-009	Kerkweg 28	Heerhugowaard	O.l. school met onderwijzerswoning	GM
0008-011	Kerkweg 28 (bij)	Heerhugowaard	Brug	GM
GN	Kerkweg 30a	Heerhugowaard	Stolpboerderij	K&B
GN	Kerkweg 4	Heerhugowaard	Stolpboerderij	K&B

GN	Middenweg – zuid	Heerhugowaard	Weg met dubbele bomenrij en waterlopen	K&B
GN	Middenweg 123-127	Heerhugowaard	Woonhuis	K&B
GN	Middenweg 129	Heerhugowaard	Woonhuis	K&B
GN	Middenweg 150	Heerhugowaard	Woonhuis	K&B
0008-014	Middenweg 155	Heerhugowaard	Rentenierswoning met kantoor	GM
0008-015	Middenweg 166 – 166a	Heerhugowaard	Pastorie	GM
0008-016	Middenweg 168	Heerhugowaard	Hervormde kerk	GM
0008-017	Middenweg 179	Heerhugowaard	Raadshuis	GM
GN	Middenweg 19	Heerhugowaard	Woonhuis	K&B
GN	Middenweg 196	Heerhugowaard	Dokterswoning	K&B
0008-018	Middenweg 200	Heerhugowaard	Bejaardenhuis	GM
0008-019	Middenweg 206	Heerhugowaard	Burgemeesterswoning	GM
0008-020	Middenweg 212	Heerhugowaard	Kassierswoning	GM
21078	Middenweg 22	Heerhugowaard	Stolpboerderij, 'De Leeuwenhof'	RM
21079	Middenweg 23	Heerhugowaard	Stolpboerderij	RM
GN	Middenweg 248	Heerhugowaard	Rooms Katholieke kerk	K&B
0008-021	Middenweg 252	Heerhugowaard	Woonhuis	GM
GN	Middenweg 261	Heerhugowaard	Woonhuis/winkel	K&B
0008-022	Middenweg 273	Heerhugowaard	Rentenierswoning	GM
0008-012	Middenweg 28	Heerhugowaard	Stolpboerderij, 'Veldzigt'	GM
GN	Middenweg 30	Heerhugowaard	Stolpboerderij met boomgaard	GM
0008-023	Middenweg 307	Heerhugowaard	Boerderij, 'Scherpenheuvel'	GM
GN	Middenweg 32	Heerhugowaard	Stolpboerderij, 'Wolvenhof'	GM
GN	Middenweg 333	Heerhugowaard	Woonhuis	K&B
0008-024	Middenweg 354 - 356	Heerhugowaard	Dubbel woonhuis	GM
0008-025	Middenweg 401 - 403	Heerhugowaard	Dubbele arbeiderswoning	GM
GN	Middenweg 409	Heerhugowaard	Woonhuis, 'Jagtrust'	K&B
GN	Middenweg 409 t/m 431	Heerhugowaard	Buurtschap	K&B
0008-026	Middenweg 411	Heerhugowaard	Stolpboerderij	GM
GN	Middenweg 422	Heerhugowaard	Boerderij, 'Reygerwaard'	K&B
GN	Middenweg 427	Heerhugowaard	Stolpboerderij	K&B
0008-027	Middenweg 433	Heerhugowaard	Kop-rompboerderij met paardenstaal, 'Maria Jacoba Hoeve'	GM
0008-028	Middenweg 433a	Heerhugowaard	Woonhuis, 'Op de Hoge Wurft'	GM
GN	Middenweg 445	Heerhugowaard	Stolpboerderij	K&B
0008-029	Middenweg 451	Heerhugowaard	Tuinderswoning met koolschuur 'Sunny Home'	GM
0008-030	Middenweg 454	Heerhugowaard	Boerderij met twee schuren, 'Hoeve Oostwijk'	GM
GN	Middenweg 466	Heerhugowaard	School met onderwijzerswoning	K&B
GN	Middenweg 469	Heerhugowaard	Woonhuis, 'Ons Hoekje'	K&B
0008-031	Middenweg 479	Heerhugowaard	Onderwijzerswoning	GM

GN	Middenweg 506	Heerhugowaard	Stolpboerderij, 'Paardebos'	K&B
GN	Middenweg 508-526	Heerhugowaard	Woonhuis	K&B
0008-032	Middenweg 521A- 523	Heerhugowaard	Stolpboerderij met koolschuur, 'Lelyhof'	GM
GN	Middenweg 538	Heerhugowaard	Tuinderswoning	K&B
0008-033	Middenweg 541	Heerhugowaard	R.-k. kerk met pastorie	GM
GN	Middenweg 561-563	Heerhugowaard	Woonhuis	K&B
0008-034	Middenweg 584	Heerhugowaard	Stolpboerderij	GM
GN	Middenweg 6	Heerhugowaard	Stolpboerderij, 'De Kieft'	K&B
GN	Middenweg 7	Heerhugowaard	Stolpboerderij	K&B
GN	Middenweg 84	Heerhugowaard	Woonhuis	K&B
GN	Middenweg, naast nr. 610	Heerhugowaard	Schuur	K&B
GN	Molendijk	Heerhugowaard	Dijk	K&B
0008-035	Molenweg 8	Heerhugowaard	Stolpboerderij	GM
0008-037	Oostdijk 23	Heerhugowaard	Bakkerij	GM
0008-038	Oostdijk 25	Heerhugowaard	Woning met molenmakerswerkplaats	GM
0008-039	Oostdijk 51	Heerhugowaard	Stolpboerderij, 'Maria Hoeve'	GM
GN	Oostdijk 61	Heerhugowaard	Stolpboerderij	K&B
0008-040	Oterlekerweg 3	Heerhugowaard	Stolpboerderij, De Grenshoeve'	GM
0008-041	Rustenburgerweg 126	Heerhugowaard	Kop-rompboerderij, 'Reigerhof'	GM
0008-042	Rustenburgerweg 149	Heerhugowaard	O.l. school met onderwijzerswoning	GM
GN	Rustenburgerweg 150	Heerhugowaard	Stolpboerderij	K&B
GN	Rustenburgerweg 235	Heerhugowaard	Stolpboerderij met kleinveeschuur	GM
0008-044	Stationsweg 48	Heerhugowaard	Woonhuis	GM
GN	Stationsweg 49	Heerhugowaard	Onderwijzerswoning	K&B
GN	Stationsweg 5	Heerhugowaard	Tuinderswoning	K&B
GN	Stationsweg 50	Heerhugowaard	Woonhuis	K&B
0008-045	Stationsweg 52	Heerhugowaard	Woonhuis	GM
0008-046	Stationsweg 53-53A	Heerhugowaard	Gereformeerde kerk met begraafplaats	GM
GN	Stationsweg 54	Heerhugowaard	Tuinderswoning	K&B
GN	Van Veenweg 4	Heerhugowaard	Rooms-Katholieke lagere school	GM
GN	Veenhuizerkade	Heerhugowaard	Dijk	K&B
21081	Veenhuizerkade 3	Heerhugowaard	Molen	RM
GN	Veenhuizerkade 3	Heerhugowaard	Ensemble Veenhuizermolen	GM
GN	Veenhuizerweg 50	Heerhugowaard	Stolpboerderij	K&B
0008-047	Verlaat 1	Heerhugowaard	Bakkerij	GM
GN	Verlaat 11	Heerhugowaard	Rentenierswoning	K&B
GN	Verlaat 18	Heerhugowaard	Arbeiderswoning	K&B
0008-048	Verlaat 30	Heerhugowaard	Woonhuis	GM
GN	Verlaat 40	Heerhugowaard	Woonhuis/ werkplaats	K&B

0008-049	Verlaat 46-48	Heerhugowaard	Herberg	GM
NH/WN244	Verlaat t.o. 46-48	Heerhugowaard	Elektriciteitshuisje	PM
GN	Verlaat, naast nr. 46-48	Heerhugowaard	Brug	K&B
0008-050	Westdijk 32-34	Heerhugowaard	Maalderij met kunstmestpakhuis	GM
GN	Westerweg	Heerhugowaard	Kavelsloot, druipland	K&B
GN	Westerweg, bij nr. 19	Heerhugowaard	Schutsluis	K&B
GN	Zwarteweg (oostelijke deel)	Heerhugowaard	Landweg met waterlopen	GM
GN	Eiland de Noord 1	Koedijk - Noord	Stolp	K&B
GN	Kanaaldijk 14	Koedijk - Noord	Stolp	K&B
GN	Kanaaldijk 18	Koedijk - Noord	Stolp	K&B
GN	Kanaaldijk 20	Koedijk - Noord	Stolp	K&B
GN	Kanaaldijk 55	Koedijk - Noord	Stolp met koolboet	K&B
GN	Kanaaldijk 57	Koedijk - Noord	Boerderij	K&B
GN	Kanaaldijk 64	Koedijk - Noord	Woonhuis	K&B
GN	Kanaaldijk 66	Koedijk - Noord	Boerderij	K&B
GN	Kanaaldijk 67	Koedijk - Noord	Boerderij	K&B
GN	Kanaaldijk 68	Koedijk - Noord	Stolp met koolboet	K&B
GN	Kanaaldijk 69	Koedijk - Noord	Stolp	K&B
GN	Kanaaldijk 70	Koedijk - Noord	Stolp	K&B
GN	Kanaaldijk 8 / 9	Koedijk - Noord	Stolp met erfbeplanting	K&B
G. 009	Charlotte de Bourbonstraat	Noord-Scharwoude	Herdenkingsmonument	GM
GN	Dorpsstraat 506	Noord-Scharwoude	Vm. pakhuis 'De Gunst'	K&B
GN	Dorpsstraat 508	Noord-Scharwoude	Woonhuis	K&B
508247	Dorpsstraat 516a	Noord-Scharwoude	Katholieke kerk	RM
GN	Dorpsstraat 538	Noord-Scharwoude	Boerderij	K&B
GN	Dorpsstraat 540	Noord-Scharwoude	Woonhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 544	Noord-Scharwoude	Woonhuis met koolschuur	K&B
GN	Dorpsstraat 544	Noord-Scharwoude	Woonhuis met koolboet	K&B
GN	Dorpsstraat 570, 571 en 572 de Burg	Noord-Scharwoude	(vm.) herberg met doorrijstal en agrarische schuur	K&B
GN	Dorpsstraat 596	Noord-Scharwoude	Woonhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 600	Noord-Scharwoude	Woonhuis	K&B
G. 046	Dorpsstraat 604	Noord-Scharwoude	Woonhuis	GM
G. 010	Dorpsstraat 606	Noord-Scharwoude	Woonhuis	GM
GN	Dorpsstraat 612	Noord-Scharwoude	Woonhuis (vm.)	K&B
G. 011	Dorpsstraat 616	Noord-Scharwoude	Woonhuis	GM
GN	Dorpsstraat 616	Noord-Scharwoude	Woonhuis met garage	K&B
GN	Dorpsstraat 618	Noord-Scharwoude	Woonhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 619	Noord-Scharwoude	Woonhuis	K&B
G. 012	Dorpsstraat 621	Noord-Scharwoude	Woonhuis	GM
G. 013	Dorpsstraat 630	Noord-Scharwoude	Woonhuis	GM
GN	Dorpsstraat 671	Noord-Scharwoude	Woonhuis	K&B

GN	Dorpsstraat 683	Noord-Scharwoude	Woonhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 712	Noord-Scharwoude	Bioscoop (vm.)	K&B
GN	Dorpstraat 701	Noord-Scharwoude	Woonhuis	K&B
G. 014	Kerklaan 8	Noord-Scharwoude	Kerkgebouw	GM
GN	Lagehoekstraat	Noord-Scharwoude	Twee bruggen	K&B
G. 015	Veilingweg 3 en 3a	Noord-Scharwoude	Appartementen	GM
GN	Voorburggracht 261	Noord-Scharwoude	Woonhuis	K&B
508248	Voorburggracht 301	Noord-Scharwoude	Gevel van Verburg	RM
G. 016	Waarddijk west 5	Noord-Scharwoude	Sluis	GM
GN	Ambachtsdijk 27	Oudkarspel	Stolp	K&B
GN	Ambachtsdijk 59/59a	Oudkarspel	Stolp	K&B
GN	Dorpsstraat 1004	Oudkarspel	Woonhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 722	Oudkarspel	Stolp	K&B
GN	Dorpsstraat 733	Oudkarspel	Stolp	K&B
GN	Dorpsstraat 737	Oudkarspel	Stolp	K&B
GN	Dorpsstraat 739	Oudkarspel	Woonhuis met achterliggende koolboet	K&B
G. 017	Dorpsstraat 769	Oudkarspel	Woonhuis	GM
G. 018	Dorpsstraat 785	Oudkarspel	Woonhuis	GM
GN	Dorpsstraat 805	Oudkarspel	Woonhuis	K&B
G. 019	Dorpsstraat 820	Oudkarspel	Kantoor	GM
GN	Dorpsstraat 827	Oudkarspel	Woonhuis met achterliggende koolboet	K&B
GN	Dorpsstraat 828	Oudkarspel	Stolp	K&B
GN	Dorpsstraat 829	Oudkarspel	Woonhuis	K&B
G. 020	Dorpsstraat 846	Oudkarspel	Woonhuis	GM
G. 021	Dorpsstraat 850	Oudkarspel	Dorpshuis	GM
23926	Dorpsstraat 861	Oudkarspel	't Regthuis	RM
G. 022	Dorpsstraat 866	Oudkarspel	Woonhuis	GM
GN	Dorpsstraat 868	Oudkarspel	Villa	K&B
GN	Dorpsstraat 870	Oudkarspel	Woonhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 872	Oudkarspel	Woonhuis	K&B
G. 023	Dorpsstraat 873	Oudkarspel	Woonhuis (Stolp)	GM
23927	Dorpsstraat 878	Oudkarspel	Allemanskerk	RM
GN	Dorpsstraat 880	Oudkarspel	Stolp	K&B
GN	Dorpsstraat 881	Oudkarspel	Woonhuis	K&B
G. 024	Dorpsstraat 882	Oudkarspel	Woonhuis	GM
GN	Dorpsstraat 883	Oudkarspel	Stolp	K&B
G. 025	Dorpsstraat 886	Oudkarspel	Boerderij	GM
GN	Dorpsstraat 890	Oudkarspel	Woonhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 902	Oudkarspel	Woonhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 903	Oudkarspel	Woonhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 911	Oudkarspel	Stolp met erfbeplanting	K&B
GN	Dorpsstraat 915	Oudkarspel	Stolp	K&B
G. 026	Dorpsstraat 917 / 919	Oudkarspel	Woonhuis (dubbel)	GM

G. 027	Dorpsstraat 921	Oudkarspel	Woonhuis	GM
G. 028	Dorpsstraat 923	Oudkarspel	Woonhuis (Stolp)	GM
GN	Dorpsstraat 926	Oudkarspel	Stolp	K&B
GN	Dorpsstraat 957/959	Oudkarspel	Stolp	K&B
G. 029	Dorpsstraat 968	Oudkarspel	Woonhuis (Stolp)	GM
GN	Dorpsstraat 972	Oudkarspel	Woonhuis met erfbeplanting	K&B
GN	Dorpsstraat 980	Oudkarspel	Woonhuis	K&B
G. 030	Dorpsstraat 988	Oudkarspel	Woonhuis	GM
GN	Dorpsstraat 988	Oudkarspel	Koolhuis	K&B
G. 031	Dorpsstraat 991	Oudkarspel	Woonhuis (Stolp)	GM
GN	Dorpsstraat 991	Oudkarspel	Stolp	K&B
GN	Dorpstraat 874	Oudkarspel	Woonhuis	K&B
G. 032	Kerkmeerweg 20	Oudkarspel	Gemaal/Woonhuis	GM
GN	Kroonstraat 25	Oudkarspel	Stolp	K&B
GN	Liefdelaan 1	Oudkarspel	Stolp	K&B
GN	Spoorstraat 95	Oudkarspel	Woonhuis	K&B
GN	Voorburggracht 373	Oudkarspel	Stolp	K&B
GN	Voorburggracht 439	Oudkarspel	Stolp	K&B
GN	Voorburggracht 44	Oudkarspel	Stolp	K&B
GN	Voorburggracht 449	Oudkarspel	Stolp	K&B
GN	Voorburggracht 451	Oudkarspel	Stolp	K&B
GN	Voorburggracht 473	Oudkarspel	Woonhuis	K&B
GN	Voorburggracht 475/477	Oudkarspel	Woonhuis	K&B
GN	Voorburggracht 479	Oudkarspel	Stolp	K&B
GN	Voorburggracht 481, (naast)	Oudkarspel	koolboet	K&B
G. 033	Voorburggracht 491	Oudkarspel	Woonhuis	GM
G. 034	Voorburggracht 495/ 497	Oudkarspel	Woonhuis (dubbel) (Stolp)	GM
GN	Benedenweg 10	Sint Pancras	Stolp met achterliggende koolboet	K&B
GN	Benedenweg 10	Sint Pancras	Stolp met achterliggende koolboet	K&B
GN	Benedenweg 10 (achter)	Sint Pancras	Koolboet	K&B
GN	Benedenweg 12	Sint Pancras	Stolp	K&B
GN	Benedenweg 12	Sint Pancras	Stolp	K&B
GN	Benedenweg 158 (achter)	Sint Pancras	Koolboet	K&B
GN	Benedenweg 16/18	Sint Pancras	Woonhuis	K&B
GN	Benedenweg 162	Sint Pancras	Stolp	K&B
GN	Benedenweg 164/166	Sint Pancras	Stolp	K&B
GN	Benedenweg 166 (achter)	Sint Pancras	Koolboet	K&B
GN	Benedenweg 188 – 190 (achter)	Sint Pancras	Koolboet	K&B
G. 036	Benedenweg 196	Sint Pancras	Woonhuis (Stolp)	GM
GN	Benedenweg 20 (achter)	Sint Pancras	Koolboet	K&B
GN	Benedenweg 222/224	Sint Pancras	Stolp	K&B

GN	Benedenweg 24	Sint Pancras	Stolp	K&B
GN	Benedenweg 252	Sint Pancras	Stolp	K&B
GN	Benedenweg 272	Sint Pancras	Woonhuis	K&B
GN	Benedenweg 274	Sint Pancras	Woonhuis	K&B
GN	Benedenweg 276	Sint Pancras	Woonhuis	K&B
GN	Benedenweg 286	Sint Pancras	Woonhuis	K&B
GN	Benedenweg 288 (achter)	Sint Pancras	Koolboet	K&B
GN	Benedenweg 32 (achter)	Sint Pancras	Koolboet	K&B
GN	Benedenweg 60	Sint Pancras	Woonhuis	K&B
GN	Benedenweg 71	Sint Pancras	Woonhuis	K&B
GN	Benedenweg 72	Sint Pancras	Stolp	K&B
GN	Benedenweg 74	Sint Pancras	Woonhuis	K&B
G. 035	Benedenweg 94	Sint Pancras	Koolboet	GM
G. 037	Bovenweg 1	Sint Pancras	Woonhuis met erfinrichting	GM
G. 038	Bovenweg 13	Sint Pancras	Woonhuis	GM
GN	Bovenweg 19	Sint Pancras	Woonhuis	K&B
GN	Bovenweg 2	Sint Pancras	Woonhuis	K&B
G. 039	Bovenweg 312 (naast spoor)	Sint Pancras	Herdenkingsmonument	GM
GN	Bovenweg 34	Sint Pancras	Woonhuis	K&B
GN	Bovenweg 36	Sint Pancras	Woonhuis	K&B
GN	Bovenweg 41	Sint Pancras	Woonhuis	K&B
GN	Bovenweg 61	Sint Pancras	Woonhuis	K&B
GN	Bovenweg 95	Sint Pancras	Woonhuis	K&B
33664	Kerkplein 1	Sint Pancras	NH Kerk	RM
G. 041	Kerkplein 13	Sint Pancras	Schoorsteen en ketelhuis	GM
G. 040	Kerkplein 2-2A	Sint Pancras	Voormalig raadhuis	GM
GN	Kerkplein 24	Sint Pancras	Woonhuis/ bedrijf	K&B
GN	Kerkplein 3	Sint Pancras	Woonhuis	K&B
GN	Kerkplein 7	Sint Pancras	Woonhuis	K&B
GN	Noordeinde 1	Sint Pancras	Woonhuis	K&B
GN	Noordeinde 19	Sint Pancras	Stolp	K&B
33665	Oosterdijk 1	Sint Pancras	Molen A (Twuyvermolen)	RM
GN	Dorpsstraat 237/239	Zuid-Scharwoude	Woonhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 240	Zuid-Scharwoude	Woonhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 278/280	Zuid-Scharwoude	Woonhuizen met erf	K&B
GN	Dorpsstraat 300	Zuid-Scharwoude	Stolp	K&B
GN	Dorpsstraat 320	Zuid-Scharwoude	Woonhuis	K&B
G. 042	Dorpsstraat 348	Zuid-Scharwoude	Woonhuis (Stolp)	GM
GN	Dorpsstraat 352/354/356	Zuid-Scharwoude	Woon-winkel (met winkelpui)	K&B
GN	Dorpsstraat 358	Zuid-Scharwoude	Woonhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 376	Zuid-Scharwoude	Woonhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 405	Zuid-Scharwoude	Woon-/winkelpand	K&B
GN	Dorpsstraat 410	Zuid-Scharwoude	Stolp	K&B
GN	Dorpsstraat 412	Zuid-Scharwoude	Woonhuis	K&B

G. 043	Dorpsstraat 440	Zuid-Scharwoude	Café	GM
GN	Dorpsstraat 446	Zuid-Scharwoude	Woon-/winkelpand	K&B
GN	Dorpsstraat 448	Zuid-Scharwoude	Woonhuis	K&B
GN	Dorpsstraat 453	Zuid-Scharwoude	Woonhuis met erf	K&B
G. 044	Dorpsstraat 483	Zuid-Scharwoude	Woonhuis (Stolp)	GM
G. 045	Koog 1	Zuid-Scharwoude	Woonhuis	GM
GN	Koog 12	Zuid-Scharwoude	Woonhuis	K&B
GN	Koog 14	Zuid-Scharwoude	Boerderij met erfbeplanting	K&B
GN	Koog 20	Zuid-Scharwoude	Stolp	K&B
23928	Koog 30	Zuid-Scharwoude	Kooger Kerk	RM
GN	Prinsengracht 2	Zuid-Scharwoude	Woonhuis	K&B
GN	Voorburggracht 103	Zuid-Scharwoude	Woonhuis	K&B
GN	Voorburggracht 143	Zuid-Scharwoude	Kantoorpand	K&B
GN	Voorburggracht 145	Zuid-Scharwoude	Woonhuis	K&B
GN	Voorburggracht 163	Zuid-Scharwoude	Villa met erfbeplanting	K&B
GN	Voorburggracht 77	Zuid-Scharwoude	Stolp	K&B
GN	Voorburggracht 99	Zuid-Scharwoude	Woonhuis	K&B

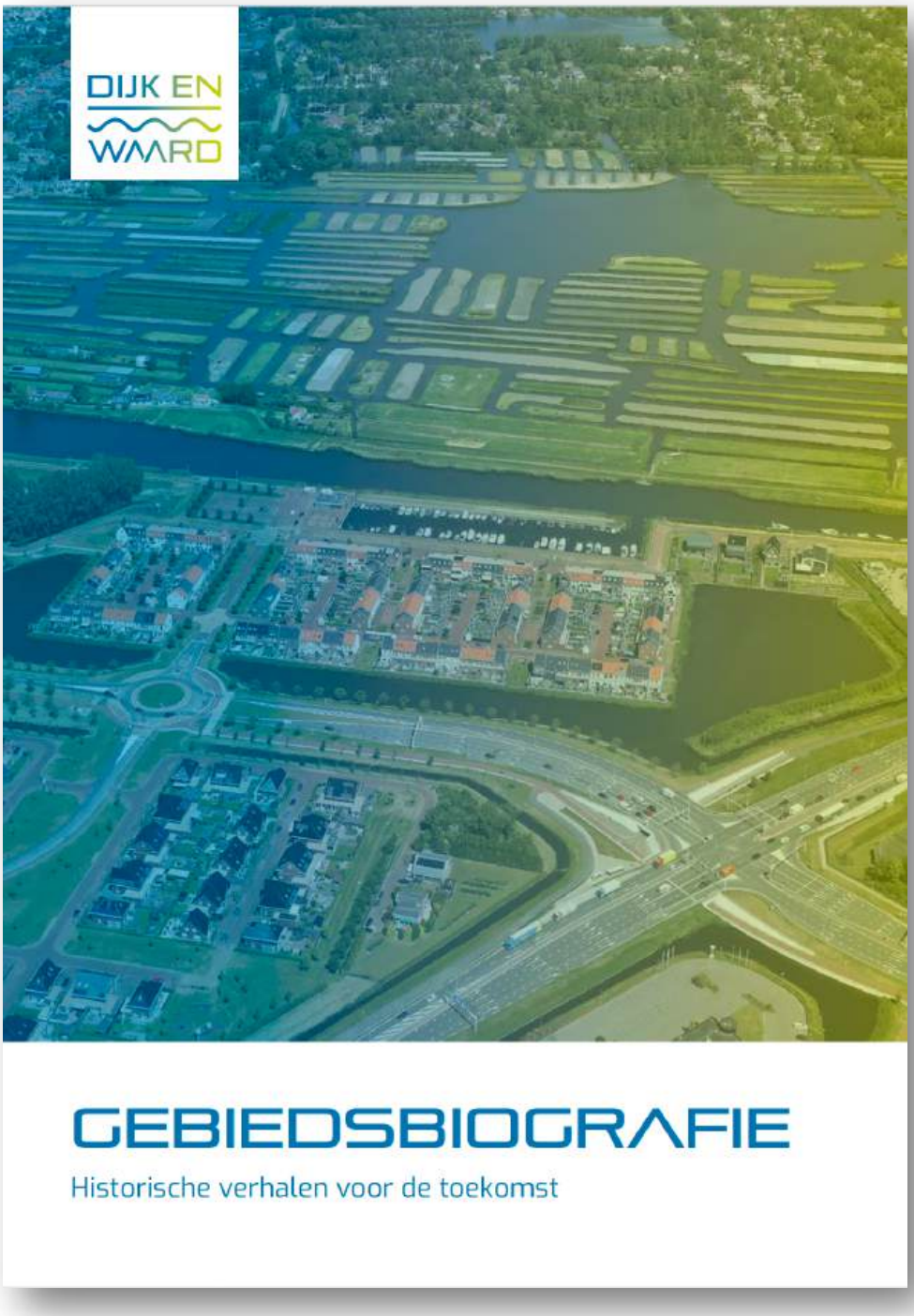
Bijlage 3 – Verslag van de participatie

Deze bijlage is als een losse bijlage bijgevoegd.

Bijlage 4 – Gebiedsbiografie Dijk en Waard (publieksbrochure)

Deze bijlage is als een losse bijlage bijgevoegd.

Bijlage 5 – Verslag reactieronde concept erfgoedbeleid Dijk en Waard 2025, Erfgoed voor onze toekomst

Deze bijlage is als een losse bijlage bijgevoegd.

